

T.C.
BAŞBAKANLIK
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın No: 15

XII. MİLLETLERARASI ARŞİV KONGRESİ 6-11 EYLÜL 1992, MONTREAL

SUNULAN TEBLİĞLER - I

- Arşiv Sistemleri
Grecia VASCO DE ESCUDERO - EKVADOR
- Arşiv Çalışmalarında Standartlaşma
Richard J. COX - ABD
- Enformasyon Çağında Arşiv Tanımlamalarında Standartlaşma
Kent HAWORTH - KANADA
- Enformasyon Çağında Devlet Arşivi ve Arşivistler
L.I. MWANGI - KENYA
- Odyo - Vizüel Materyal Arşivistinin Kimlik Krizi
Magdalena CSEVE - Zolta BODI - MACARİSTAN

ANKARA - 1992

Türkçe kontrol ve tashi:

*Bilge KAYA
Murat ŞENER
Mehmet TORUNLAR*

Daktilo:

*Sevgi BULUT
Faika TEZ
Aynur YÖNET*

İsteme Adresi :

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı

İvedik Caddesi, No: 59 06180 - Yenimahalle/ANKARA
Telf. No: 344 16 46 Sant.: 344 59 09/15 hat

SUNUŞ

Arşivcilik sahasında milletlerarası işbirliğinin başlangıcı, Birinci Dünya Harbi öncesine kadar uzanır. İlk 'Milletlerarası Arşivistler ve Kütüphaneciler Kongresi' (International Congress of Archivists and Librarians), 1910'da Brüksel'de düzenlenen 'Dünya Sergisi' münasebetiyle toplanmıştır. Bu kongrede, resmî devlet evrakının arşivlere nakli, provönans (principle of provenance) tasnif prensibi, arşivcilik sahasında yapılması gereken yayınlar, arşivlerin idaresi ve arşivistlerin eğitimi, özel arşivlerin problemleri, ticarî arşivler, arşiv dokümantasyonunun modern tekniklerle korunması ve restorasyonu konuları üzerinde durulmuştur.

Ancak araya giren Birinci Dünya Harbi, bu faaliyetleri aksatmış ve sürekli olarak çalışması plânlanan 'Uzman Arşivistler Komisyonu'nun (Permanent Commission) bu çalışmalarını sekteye uğratmıştır.

Birinci Dünya Harbi'nin sona ermesini müteakip, arşivistler ve tarihçiler bir araya gelerek, 1929 yılında 'Tarih İlmî Araştırmaları İçin Milletlerarası Komisyonu'nu (International Commission for Historical Science) kurmuşlardır. Bu komisyonun kuruluş sebeplerinin başında, arşivlerin kullanılması ve arşiv malzemesinin yararlanmaya sunulması ile ilgili problemlerin çözüme kavuşturulması gelmekteydi.

Bu arada, bu tarihten kısa bir süre önce, 1922 yılında Paris'te, daha sonraki yıllarda Unesco'nun kurulmasına vasıta olacak, Milletlerarası Fikrî İşbirliği Komitesi'nin (Committee for Intellectual Cooperation - CICI -) kurulduğunu görüyoruz.

İkinci Dünya Harbi'ni takiben, harp sebebiyle bu sahada kaybedilmiş zamanı telâfi etmek ve milletlerarası bir arşiv kuruluşunun gerçekleşmesini sağlamak üzere, ABD Millî Arşivi, bu teşebbüsün sahibi ve takipçisi olarak ortaya çıkmış ve on yılı aşkın bir çalışmadan sonra, Milletlerarası Arşiv Konseyi (International Council on Archives - ICA-; Conseil International des Archives - CIA -) projesini, 1946 yılının Eylül ayında, o tarihlerde henüz yeni kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'na (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Unesco -) benimsetmiştir.

Milletlerarası Arşiv Konseyi, kuruluşunu müteakip, 'Harpte tahrip olmuş arşivlerin eski haline getirilmesi', 'Gelecekteki bir harp tehlikesinde, arşivlerin tahrip edilmesine karşı ülkelerin ortak tavır ve bunu önleyici tedbirler alınması', 'Milletlerarası barışın sağlanmasında arşivlerin önemi ve yeri', 'Millî arşivlerin korunması', 'Milletlerarası mübadele ve fotoğraflık faksimile' ve 'Müşterek bir arşiv terminolojisinin tesbiti' projelerini gündeme getirmiştir.

1950 yılının 21-22 Ağustos tarihleri arasında Paris'te toplanan 'I. Milletlerarası Arşiv Kongresi'ne, 33 ülkeden delege katılmış ve Milletlerarası Arşiv Konseyi'nin statüsünü belirlemiştir.

Merkezi Paris'te bulunan Milletlerarası Arşiv Konseyi, bugün coğrafi yayılımı itibariyle en yaygın bir kültür organizasyonu haline gelmiştir.

1989 yılında Türkiye'nin de üye olduğu Milletlerarası Arşiv Konseyi'ne üye olan ülke sayısı bugün 125'e ulaşmıştır.

★

Milletlerarası Arşiv Kongreleri, her dört yılda bir ve her defa başka bir ülkenin başkentinde toplanmaktadır.

Bu kongrelerin ilki, 23-26 Ağustos 1950 tarihleri arasında Paris'te; onikinci ve son kongre de 6-11 Eylül 1992 tarihleri arasında Kanada'nın başkenti Montreal'de yapılmıştır.

Bu satırların yazarı, kongreye Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nü temsilen katılmıştır.

1988 yılında Paris'te toplanan XI. Milletlerarası Arşiv Kongresi'nin konusu, 'Arşivlik media ve bunun getirdiği problemler' idi.

Montreal'de toplanan XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi'nin konusu ise, 'Bilgi iletişim çağında arşivistik mesleği' olmuştur.

XII. Kongre'de, bilgi çağının arşivistlerin çalışmalarına tesirleri ve bu mesleğe, değişmelere ayak uydurucu özellikler kazandıran kaynakların rolü tartışılmıştır.

Kongre'nin açılış bölümünde, 'bilgi - iletişim çağı' terimi tartışılmış, elektronik çağdan bilgi iletişim çağına geçerken, toplumun ve buna paralel olarak arşivcilik mesleğinin geçirdiği değişimler değerlendirilmiştir.

Kongre'ye sunulan tebliğlerde, konuşmacılar ağırlıklı olarak, bilgi iletişim çağının özellikleri, bilgi patlaması ve bunun arşivciliğe yansıyan yönleri üzerinde durmuşlar, XXI. yüzyıl başlarında arşivistin karşılaşacağı problemler ve bu problemlerin çözümlenmesinde kullanılacak metodlar üzerinde görüşme ve tartışma açılmıştır.

Bütün delegelerin hazır bulunduğu ilk toplantıda 'İşten mesleğe: Arşivistin kişilik duygusu' adlı konu tartışılmıştır. Bu tartışmada, arşivistin geliştirdiği kişilik duygusu ve bu duygunun bilgi-iletişim çağında nasıl bir kimliğe büründüğü üzerinde durulmuştur.

İkinci grup toplantısı, arşiv hizmet ve faaliyetlerinin standartlaşması konusunda yapılmış; konuşmacılar, arşivistlerin birikmiş bilgileri düzenlemelerinde büyük faydalar sağlayacağı bilinen standartlaşma üzerinde durmuşlardır.

Üçüncü grup toplantısında arşivistlerin eğitimi konusu ele alınmış ve katılanlara bu alandaki eğitimin geliştirilmesi için önem taşıyan metodlar aktarılmış, gelişme programları hakkında yeni bilgiler verilmiştir.

Bu kitapta, XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi'ne sunulan tebliğlerden beşinin Türkçe tercümesi verilmiştir.

Diğer tebliğlerin Türkçe tercümeleri, ikinci kitabımızda takdim edilecektir.

Ortaya konulan bu çalışmadan, kurum ve kuruluşların arşiv hizmetlerinde görev ve sorumluluk üstlenmiş her kademedeki yöneticileri, diğer arşiv personeli, özellikle Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü elemanları ile üniversitelerimizin 'Arşivcilik Bölümleri'nde okuyan öğrenciler büyük ölçüde yararlanacaklardır.

Bu çalışma; şüphesiz, arşiv personelinin ve ilgililerin meslekî bilgilerinin geliştirilmesi konusunda başvuracakları bir kaynak eser hüviyetindedir.

Tebliğlerin dilimize çevrilmesinde ve yayıma hazırlanmasında emeği geçen mesai arkadaşlarımıza teşekkür eder, ilgililere çalışmalarında yararlı ve yardımcı olmasını dileriz.

25 Ekim 1992

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
- Sunuş / <i>İsmet BİNARK</i>	III
- Arşiv Sistemleri / <i>Grecia VASCO DE ESCUDERO</i>	1
- Arşiv Çalışmalarında Standartlaşma / <i>Richard J. COX</i>	9
- Enformasyon Çağında Arşiv Tanımlamalarında Standartlaşma / <i>Kent HAWORTH</i>	20
- Enformasyon Çağında Devlet Arşivi ve Arşivistler / <i>L. I. MWANGI</i>	30
- Odyo-Vizüel Materyal Arşivistinin Kimlik Krizi / <i>Magdalena CSEVE - Zolta BODI</i>	37

ARŞİV SİSTEMLERİ

Grecia VASCO DE ESCUDERO

Ö z e t

Teknolojik gelişmeler, günümüzde yeni bilgi ufukları açmış ve arşivistler arasında daha sıkı bir işbirliğini gerekli kılmıştır. Uzmanlar, bu işbirliğinin gerçekleştirilmesinde ihtisaslaşmış araştırma merkezlerinin oynadığı rolün farkına varmışlardır. Millî arşivlerin büyük bir kısmı, bu ağır sorumluluğu taşımaya henüz hazır değildir.

Kendimizi günümüzdeki mücadelelere daha iyi hazırlamak için, daha sıkı ve daha sistematik bir işbirliğine, uzmanlar arasında gelişmiş münasebetlere ve mübadelelere, yeni kurslara, hizmetiçi eğitime, seminerlere ve milletlerarası toplantılara ihtiyacımız vardır. Bütün bu faaliyetler, dostluk ve meslektaşlık sınırlarını aşmış olan arşivistlerin müşterek hedeflerini gerçekleştirmeleri için birer vasıta teşkil eder.

Toplum Yararına İşbirliği

İnsanlık, 20. yüzyılda bilimin bütün sahalarında büyük atılımlarda bulunmuş ve bilgi, eskisinden daha yaygın ve daha erişilebilir hale gelmiştir. İnsan aklı, yaratıcılığın sınırlarını zorladığı için bu yüzyıl, tam anlamıyla büyük keşiflerin (aynı zamanda da büyük felâketlerin) yüzyılı olmuştur.

Uzayın fethi, yeni ufuklar ve keşifler getirmiş; modern teknoloji daha önce aklı bile gelmeyen buluşlara yol açmıştır. Uydular bizi dünyanın en uzak yerlerine yakınlaştırmış, mesafeler ise yedi kıtayı birbirine bağlayan bir havayolları ağı ile kısaltılmıştır.

Bu gelişmeler, en inanılmaz karmaşıklıklara bile yeni ve çeşitli metotlar getirmiştir. Nitekim, enformasyon bilimi haberleşme sistemlerimizdeki boşlukları doldurmaya çalışmaktadır.

Günümüzde çok çeşitli fırsatlar ve seçenekler mevcuttur. Bunlar delil olma özelliği taşıyan dokümanların kaydına yeni şekiller getirmiştir. Böylelikle arşivler, hayati önem taşıyan hazinelerin muhafızları olarak daha çok değer kazanmıştır.

Yüzyıllardır insanlığın başına gelen olaylar, orjinal haliyle korumak ve değerlendirmekle yükümlü olduğumuz belgeler sayesinde gelecek nesillere aktarılabilmektedir. Arşivlerin iyi hizmet verebilmesi için filmler, ses kayıtları, odyo-vizüel materyaller ve yazılı dokümanlar gibi dokümanter malzemeleri kalıcı kılacak tekniklere ve özel metotlara ihtiyaç vardır.

Bununla birlikte, arşivler yeterli personel, bütçe, teçhizat ve mekânın yanı sıra, işlemleri ve sistemleri kontrol etmek için gerekli kurallar ve yönetmelikler olmadan tam anlamıyla çalışamazlar. Latin Amerika'daki millî arşivler, çalışmalarına; yeterli personelleri, onlara rehberlik edecek kuralları ve kendilerine ait yeterli mekânları olmadan ve çok sınırlı bir bütçeyle başlamışlardır. Bunların bir

çoğu yüz yıldan fazla bir zamandan beri bu şartlara katlanmak zorunda kalmıştır. Bazıları da hala normal faaliyetlerini sürdürmelerini bile zorlaştıracak bir veya daha fazla eksiklikle karşı karşıyadır. Bu eksiklikler, modern arşivciliğin hedeflerini gerçekleştirmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Öyle ki; kaybolan zamanı telâfi etmek ve mevcut şartları düzeltmek pek çok zaman alacaktır.

Meselâ, benim ülkemde bu tür eksiklikler olursa, değerli dokümanların önemli bir kısmının bozulmaya terk edildiği veya daha kötüsü tamamen kaybolduğu ve neticede tarihî kayıtların kullanılamaz hale geldiği düşünülür.

Latin Amerika'da arşivciliğin önem kazanması, arşivlerin 1950'li yıllarda mahallî, federal veya millî seviyelerde kurulmasıyla başlamıştır.

Diğer taraftan kütüphanelerin gelişimi çoğunlukla aynı iken arşivlerde durum oldukça farklı olmuştur. Millî arşivler henüz halka açık olmadan önce, 19. yüzyılda millî kütüphaneler halka açılmıştır. 1810 ve 1901 yılları arasındaki kütüphane personel istihdamı ile ilgili olarak Tanodi şöyle der: "Okul, üniversite ve diğer eğitim kurumlarındaki kütüphane personeli, kütüphane işlerine ilgi duyan kişilerden ve diğer görevlerde çalışmakta olan personelden seçilmiştir. Millî kütüphanelerdeki idarî işler için ise edebiyatçılara öncelik verilmiştir."

Kütüphanelerdeki düzenlemeler ve personel alımı, arşivlerde olduğundan daha fazla benzerlik gösterir. Bunun sebebi, her bir arşivin kendine has özellikler taşıması, muhafaza ettikleri belgelerin çeşitliliği ve temsil ettikleri kuruluşların menfaatleriydi. Bu benzerlik, geleneklere ve tecrübeye dayalı bibliyografik prensiplerin ve tekniklerin yerine getirilmesi için birtakım standartların geliştirilmesine yol açmıştır.

Kütüphanecilik 19. yüzyılda sağlam bir kuruluş olarak ortaya çıkarak, dünya çapında yayılarak kabul görmüştür. Hükûmet ve toplumdan gördükleri büyük destek ile kütüphaneciler arşivistlerden daha avantajlı duruma gelmişlerdir.

Bizlerin son on veya yirmi yıldır şahit olduğu gelişmeler sadece, dokümantasyon ve enformasyon uzmanlarının eğitimi ve bilim ile teknolojinin ihtisaslaşmış alanlarında dokümantasyon ve enformasyon merkezlerinin ortaya çıkışıdır. Bu merkezler başlangıçtan beri hükûmetin ve özel yatırımcıların desteği sayesinde ileri seviyede bir gelişme sağlamışlardır. Bu merkezler, Birleşmiş Milletler, UNESCO, OAS (Amerika Devletleri Organizasyonu) gibi milletlerarası kuruluşlardan da yardım ve destek almışlardır.

Dokümantasyon merkezinin görevi bir dereceye kadar kütüphaneye benzediğinden, başlangıçtan beri bu iki kurum arasında belli bir görüş benzerliği vardır.

II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, arşivler büyük bir hızla araştırmacılara ve halka açıldılar. Bilgiye duyulan özlem ve olayları ispatlama isteği, tarihçileri, hukukçuları, sosyologları, şecere uzmanlarını ve diğer araştırmacıları dokümanları vasıtasız olarak incelemeye yöneltti.

İnsanlar, ilmî ve teknik gelişmeler sayesinde, dokümanlara erişimi sağlayacak olan teknik vasıtalar geliştirmişlerdir.

Uzmanlar, yıllar geçtikçe arşivciliğin her yönünü araştırmış ve bunun neticesinde birçok kitap, bibliyografya, makale, rapor ve arşivciliğin meselelerini inceleyen ders kitabı yayınlanmıştır.

Bilindiği kadarıyla, o dönemdeki arşivler herkese açık değildi; belgelerin kullanımı, bunların muhafazasından mesul devlet memurları ile yüksek makamlarca izin verilmiş az sayıdaki özel şahıslarla sınırlanmıştı. Böylelikle, eski arşivlerin muhafızları önemli memurlardı. Bir arşivist olarak adlandırılmak büyük bir şerefti. Duchein konuyla ilgili olarak şöyle der: "Arşivleri halka açma fikri, demokrasi fikrinin doğuşuyla ortaya atılmıştır. M.Ö. 4. yüzyılın Atina'sında davacıların davalarını ispatlaması için resmî arşivlerdeki dokümanları inceleme izni verilmişti. Yetkili makamlara sahip kişiler, devlete ihanetle veya kanunlara aykırı hareket etmekle suçlandığında arşiv sorumlusundan konuyla ilgili dokümanları tedarik etmesi istenirdi". Bununla birlikte, Orta Avrupa'da Roma ve Doğu Krallıkları'nda belge sahiplerinden ve imtiyazlı birkaç kişiden başka hiç kimsenin arşiv depolarına girmesine izin verilmemesinden dolayı bu uygulama istisnâ bir durumdu. Maalesef, sınırlı kaynaklar, belli arşivler ve kütüphaneler için en son teknik gelişmelerden faydalanmayı güçleştirmektedir. Bu sebeple hükûmetleri ve kurumları, uygun tedbirleri almaya teşvik etmek amacıyla her ülkede çalışmalarımızı birleştirmemiz gerekmektedir.

Esas itibarıyla insanlar, kendi sahalarındaki tecrübeleri paylaşır, rastgele tenkitlerden ve basit yanlış anlamalardan doğan farklılıkları önlemeye ve birlikte hareket etmeye çalışırlar.

Teknik Yardım ve Milletlerarası İşbirliği

Belli bir faaliyette karşılaşılan ekonomik sıkıntılar, eskiden beri arşivlerin devamlılığı konusunda bir engel teşkil eder. Günümüzdeki ferdî menfaatçilik ve görünüşteki tecrit politikamıza rağmen, bu düşünceyle mücadele etmek için müşterek bir çaba harcamamız gerekmektedir. Tecrübeli arşivistlerin bile meslekten ayrılmalarına sebep olan yetersiz bütçeler bu mesleği gerekli insan kaynaklarından mahrum bırakmıştır. Neticeye katlanmak zorunda olan yine biz arşivistler olduğundan, işimizi ve hizmetimizi diğerleriyle paylaşmak konusunda hassas olmalıyız.

Eğer herkes arşiv bilimine yaraşır; faal, istikrarlı, sürekli ve cesur bir işbirliği yaratmak istiyorsa, o zaman bütün arşivistler elele çalışmalıdır. Gerçek bir işbirliğini, gelişmeye müsait eşit bir ortamda ve sadece bilgi alış verişleriyle sağlayabiliriz. Aynı zamanda, bu şekilde birlik olmamız halinde enformasyon bilimi dünyasına bağlı diğer ilgili meslekler ve gruplarla doğrudan yakınlık temin edilmiş olur.

Bu işe başlarken bir diğer ana faktör de malzemeler, destekleyici programlar, araştırmalar ve uygulamalarla ilgili kursların verilmesidir. Yeterli kaynaklara sahip ülkelerin bu tür projeleri destekleyerek üstleneceklerini umarız.

Burada kısa adı OAS olan Amerikan Devletleri Organizasyonunu tebrik etmek gerekir. Bu milletlerarası kuruluş, Arjantin-İspanya hükûmetlerinin işbirliğiyle

hazırlanan arşivist eğitim kurslarına değerli katkılarda bulunarak Latin Amerikalı arşivistlerin ihtisaslaşmasını sağlamıştır.

Bunlardan en önemlileri, 1973 yılından beri her yıl Madrid'deki Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Merkezi'nde verilen kursların yanı sıra arşiv ve paleografi konusunda teknik işler uzmanı olan ünlü profesör Dr. Aurelio Tanodi'nin üstün yönetimi altında, 1974'den 1988'e kadar Arjantin Kordoba'daki Orta Amerika Arşiv Eğitim Merkezi'nde verilen kurslardır.

1989'dan beri, (Güney Amerika için) Lima'daki Peru Millî Arşivi ile (Orta Amerika ve Karayibler için) San Jose'deki Kosta Rika Millî Arşivi mahallî bir temel kursu birlikte hazırlamışlardır. Bu kurslara iştirak etmek isteyen üyelerin Washington'daki OAS merkezinde yapılan seçmelere katılmak üzere kendi ülkelerindeki iribat bürolarına başvurmaları gerekmektedir.

Yeni dokümanların meydana getirilmesindeki orana göre, bu tür eğitim kurslarının sadece arşiv personeli için değil, tarihî materyallerin muhafazası konusunda benzer problemlerle karşılaşan diğer meslek grupları için de düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Bundan dolayı, araştırmacılar, arşivistler, kütüphaneciler ve geleceğin arşivleri için yeni teknolojiler plânlayanlar arasında tecrübeleriyle ilgili bilgi alış verişine ihtiyaç vardır. Her bir disiplinin fonksiyonlarını ihlâl etmeden düşüncelerimizi paylaşırsak, en uygun çözüm yollarını bulacağımızdan eminiz.

Bu hususta özellikle üzerinde durulması gereken şey, bütün dünyadaki arşivistler arasındaki mübadeleye yönelik bir bilgi ağı kuran ve herhangi bir devlete bağlı olmadan UNESCO'ya rapor veren Milletlerarası Arşiv Konseyi (ICA)'nın gayretleridir. Konsey 1989'dan beri, Ekvador Kurenka'daki merkezler kanalıyla Latin Amerika ve Karayibler için mahallî bir organizasyon teşkil etmiştir.

ICOM, mesleğimizin teknik konularını ele almak üzere mahallî ve milletlerarası toplantılar düzenlemiş ve enformasyon biliminin yaygın kullanımını araştıran çeşitli uzmanları bir araya getirmekten memnun olmuştur.

Dünyadaki bütün arşivlerin düzenli kullanımını inceleyen araştırmacıların sayısındaki artışı dikkate alan ICA, 1970'li yılların ortalarından itibaren arşivistlerin eğitiminde acilen standartlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Rhoads'a göre, teknik komiteler bu duyuruyla, arşiv konservasyonu ve mikrofilm teknolojisi hatta konservasyon teçhizatı için temel standartlar ihtiva eden kılavuzlar hazırladılar.

Böylece Konsey; arşiv, kütüphanecilik vb. sahaları yaratmada kullanılan çeşitli faaliyetleri kolayca idare etmiş ve Avrupalıların, Asyalıların, Afrikalıların, Kuzey ve Güney Amerikalıların az veya çok karşı karşıya kaldıkları zorlukları ve kaçınılmaz gerçekleri tam bir açıklıkla göstermiştir.

UNESCO, üye ülkelere geniş bir program sahası sunarak; eğitim, bilim, teknoloji ve kültürle ilgili çeşitli sahalarda seçkin otoritelerin ev sahipliği yapmasını sağlayarak ekonomi, bilim ve teknik konularda bir işbirliği modeli geliştirmiştir.

Bu çalışma, Rhoads tarafından tanımlanan şekliyle, özellikle kütüphanecilik ve dokümantasyon; terminoloji; veri işleme; ve dokümanter reproduksiyon sahalarındaki standartların gelişiminde mali ve teknik yardım sağlamak üzere, kısa adı ISO olan Milletlerarası Standardizasyon Organizasyonu'nun işbirliğiyle yürütülmüştür. Bu konudaki ISO standartlarının ve tavsiyelerinin bazıları UNISIST (Bilim ve Teknik Enformasyon Alanında Hükümetlerarası İşbirliği Programı) kılavuzunun ekinde verilmiştir.

Bu yardım, dünyanın her yerinden arşivistlerin katıldığı ve yıllardır mümkün olan en iyi işbirliğini ortaya çıkarmaya çalışan özel eğitim kurslarının biraraya gelmesine imkân vermiştir.

Fakat bunun için devamlı çaba göstermeye ve hiç tükenmeyen büyük bir bilgi kaynağına ve yeni metotlara gerek vardır. Eğer bunlar sürekli yenilenirse mesleğimize hizmet verecek hale getirilebilir. Bizler bunun karşısında tepkisiz kalamayız, fakat yeni teknolojileri metotları ve ihtiyaçları bir arada muhafaza etmek için bilgilerimizi düzenli olarak yenilemeliyiz.

Teknik yardım ve milletlerarası işbirliği ihmal edilmemesi gereken vasıtalaradır. Sadece bunların kullanımı sayesinde, dünya arşivlerini yeni metotlarla, işlemlerini geliştirici ve verimlerini artırıcı aynı zamanda etkili bir idare ve konservasyon sağlayıcı araçlarla donatabiliriz. Bu faktörlerin hepsi enformasyon biliminin kullanımındaki hızlı artışla daha da önem kazanmıştır. OAS, Amerika'daki arşiv politikalarının gerçekleştirilmesi ve uygulanması için çok değerli bir yardım kaynağı tayin etmiştir. Bu politikaların gerçekleşmesinde üye ülkelere katkıda bulunmak için çok milletli ve iki yıllık projeler hazırlanmıştır.

Arşiv yöneticileri, bu projeleri hazırlayacak olan kendi ülkelerindeki irtibat bürolarını itinayla seçmeli ve arşivcilikle ilgili bütün konularda kendilerine uygun ve yeterli yardımın verilmesini sağlamak maksadıyla ortak bir çalışmaya girmelidir.

Bilim ve teknolojiye ilerlemeyi muhafaza etmek maksadıyla kendimizi yeni şartlara uyum sağlamanın kaçınılmaz gerekliliğiyle karşı karşıya buluruz. Kurumlarımızın modernleşme gayretlerinde bazı konularda geri kaldığını ve sınırlarını aşmada ve yüzyılın son yarısında ortaya çıkan hızlı değişimin yarattığı bilinmeyen yeri keşfetmede gönülsüz olduklarını kabul etmekle işe başlamalıyız.

Birçok rapor, mesleğimizin, akılda tutulması zor olan verilerin ve bilgilerin vasıflarını, miktarını belirlemesi ve uygun muhafaza usullerine uymamız gerektiğini belirtmektedir. Bütün dünya ülkeleri, hatta gelişme safhasında olanlar bile muhafazanın önemine inanmakta ve sürekli geride kalmayı önlemek için uygun olan her fırsatı değerlendirmeye çalışmaktadırlar.

Bu husus, makinayla okunabilir belgelerin ortaya çıkışlarıyla daha önemli bir hal almıştır. Birgit Fredberg ve Paulette Pienyns-Rigo tarafından 40 ülkede yapılmış bir anketi temel alan ve 1988 yılında UNESCO tarafından yayınlanan önemli bir çalışmada belirtildiği gibi çoğu ülkelerin Arşiv Kanunlarında veya benzeri Kanunlarında makineyle okunabilir belgelerden bahsedilmemektedir.

Bu rapor, ayrıca pek çok ülkede, bilgisayara geçmiş ve ananevi olmayan diğer dokümanların da uyum içerisinde olmaları gerektiğine dikkat çekmektedir.

Avustralya'daki Arşiv Kanunu, hem bilgisayara geçmiş hem bildiğimiz yazılı dokümanlara göre hazırlanmıştır. Bunların arasında hiçbir ayırım yapılmamaktadır. Benzer şekilde İsveç de bu iki doküman çeşidi arasında ayırım yapmamaktadır. Hatta bu ülkede bilgisayara geçmiş dokümanların kullanımı oldukça yaygındır.

Belçika Millî Arşivi'nin kuruluş kanunu 1955'te, yani enformasyon biliminde ve bilgisayarların kullanımında meydana gelmiş olan olağanüstü gelişmelerden önce yürürlüğe konmuştur. Dolayısıyla, makinayla okunabilen belgelerle ilgili problemlerden bahsetmemektedir.

Diğer taraftan, 1970'li yıllardan beri Belçika, vatandaşlarıyla ilgili her türlü bilgiyi bilgisayara geçmiştir. Ne var ki, halen geçerli olan Gizli Bilgileri Koruma Kanunu gereği, bu bilgiler halk tarafından kullanılamamaktadır. Bu Kanun'a göre mevcut bilginin yok edilmesi maalesef çok büyük ve kelimenin tam anlamıyla düzeltilemez zararlar meydana getirecektir.

Bizler arşivist olarak, yeni metodolojilerin ortaya çıkardığı problemlerden haberdarız, şimdiyse kendimize karar verme işini ne kadar süreyle erteleyeceğimiz sorusunu sormamız gerekmektedir. Hamlet'in ifade ettiği gibi: Bilgisayara geçmek ya da geçmemek, işte bütün mesele bu. Eğer bilgisayara geçmeye karar verirsek; giderlerin, üretimin ve hizmetlerin bütün üye ülkelerce eşit olarak paylaşıldığı ortak pazar metodunu mu uygulamamız gerekir? 21. yüzyıla elele girebilmek için bu son 8 yılı çok iyi değerlendirmeliyiz.

Eğer ülkemizdeki arşivistler, becerilerini tam manasıyla kullanmazlarsa veya arşiv yöneticileri, yeni uygulamaları zamanı, yeri ve malzemeleri dikkate alarak daha iyi bir hizmet veremezlerse, o zaman teknik ve malî yardımların hiçbir faydası olmayacaktır. Bu ayrıca, belgelerin teşekkülü ve hazırlanması, bunların müracaat materyalleri olarak kullanımı ve aktif kullanım haricinde muhafazası, her devletin millî arşivi tarafından değerlendirilen belgelerin değerlendirilmesi ve ayıklanması gibi arşivciliğin bütün safhalarında gereklidir. Bununla birlikte, bu görev birtakım hüsnü kuruntularla ve boş laflarla yürütülemez. Bizim yapmamız gerekenler şunlardır:

- Gerekli alt yapıyı oluşturmak için en fazla yardımı temin etmek,
- İlgili kanunlar çerçevesinde enformasyon politikalarını, plânlarını ve faaliyetlerini tatbik etmek,
- Arşivciliğin bütün alanlarında görevli teknisyenler ve uzmanlar için geniş eğitim programları hazırlamak.

Ayrıca, gelecek nesillerin yararına giriştiğimiz bu çabada kurumlar ve şahıslardan yardım talebinde bulunmalıyız.

Meslekî Kuruluşlar

Ülkelerin çoğunda, arşivistler için, hedeflerine ulaşmalarında yardımcı olan meslekî kuruluşlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu kuruluşlar arasında sadece millî seviyede değil milletlerarası seviyede de daha büyük dayanışma ve daha yakın münasebetlere gerek duyulmaktadır.

Bu noktanın üzerinde durmak için, UNESCO 21 ülkeyle bir çalışma yapmıştır. 14 ülkede bulunan 16 arşive ve 17 ülkede bulunan 59 kütüphaneye birer anket göndermiştir.

ABD, Honduras ve Panama bu ankete cevap vermediğinden, gerçek neticeye ulaşamamak üzücüdür. Fakat kütüphanecilerin meslekî kuruluşlara önem verme konusunda arşivistlerden ileri seviyede oldukları kesindir.

Arşivistler, kütüphaneciler, dokümantalistler ve müze uzmanları arasındaki kopukluk, sıkı bir işbirliğinin kurulmasına engeldir. Bu problemler, dergiler ve yayınlar vasıtasıyla ele alınabilir.

Arşivistlerin ve ilgili mesleklerin millî ve milletlerarası toplantılarını artırmak suretiyle, daha sıkı bir işbirliğinin ve başarımız için gerekli olan dostluk bağlarını güçlendirmenin en tesirli vasıtaları olan daha yakın münasebetlerin sağlanması mümkündür.

İspanya ve Amerika'daki eyaletler 1992'de Yeni Dünya'nın keşfini kutlayacaklardır. Bir devrin bitişine ve yeni umutlarla dolu başka bir devrin başlangıcına işaret eden bu tarihî olayın bizim için ne yazık ki hiç bir önemi yoktur.

Bizler fazla laf edip boş oturmamalıyız. Mesleğimizi daha iyi seviyelere çıkarmak için, birbirimizle uyum içerisinde çalışmalıyız ve arşivcilik meselelerine el birliğiyle çözüm aramalıyız. Bu maksatla, tarihimize ve kültürümüze ışık tutan paha biçilmez emanetleri ve dokümanları elinde bulunduran hükûmetlere ve kuruluşlara başvurmalıyız.

İşbirliğini güçlendirmek için mümkün olan herşeyi yapmalı ve bunun için bütün arşivistler her türlü yardımı göstermelidir.

Sayın meslektaşlarım, mesleğimizi yenilemeye giden yol, şahsî menfaatlerimizi bir tarafa bırakmakla başlar. Eğer aramızda işbirliği teşkil edersek arşivciliğin esas hedefine ulaşabiliriz.

Bana bu faydalı toplantıya katılma için davette bulunarak, arşivcilik sahasının önde gelen otoriteleriyle görüş alışverişinde bulunma, bu dünyayı biraz daha iyi hale getirebilmek için gösterilen gayretlerden ve umut dolu sözlerden esinlenme ve yeni fikirler edinme fırsatını veren Milletlerarası Arşiv Konseyi'ne sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca, şunu söylemek istiyorum: Sadece bir dünyamız var ve bizler bu dünyanın tarihini değiştiremeyecek olsak bile gelecek nesillere övülmeye değer kaynaklar bırakacak ve geçmişi ayakta tutacak kadar güçlüyüz.

MÜRACAAT KAYNAKLARI

1. Duchein, Michel. Obstacles to Access, Use and Transfer of Information from Archives: A RAMP Study. PGI-83/WS/20, Paris, 1983.
2. Fredberg, B., ve P. Pieyns - Rigo. Legal Implications of the Production of Machine - Readable Records by Public Administrations: A RAMP Study. PGI-88/WS/15, Paris, 1988.
3. Rhoads, James B. The Applicability of UNISIST Guidelines and ISO International Standards to Archives Administration and Records Management: A RAMP Study. PGI-82/WS/4, Paris, 1982.
4. Tanodi, Aurelio. The Status of Archivists in Relation to Other Information Professionals in the Public Service in Latin America: A RAMP Study. PGI-85/WS/13, Paris, 1985.

Tercüme:
Neclâ OLSA

ARŞİV ÇALIŞMALARINDA STANDARTLAŞMA

Richard J. COX

Giriş

Böyle kısa ve öz bir yazıda, modern "bilgi çağı" denilen bir dönemde standartların arşivist için taşıdığı önemi tarihî açıdan derinlemesine değerlendirmek, mevcut tanımını yapmak ve gelecekteki durumunu tahmin etmek mümkün değildir. O halde, bu tebliğin amacı, standartların arşiv çalışmalarındaki önemini dikkate alarak arşiv ve diğer standartlar konusunu tartışmaya açmaktır. (1) Modern arşivistin başarılı olması için standartların esas teşkil ettiğini vurgulamaya gerek yoktur, ama ben tebliğ boyunca bunun önemini anlatacağım; maalesef, standartlarla ilgili kriterler ve bunların arşiv çalışmaları ve kurumları üzerindeki tesirleri kolaylıkla yanlış anlaşılabilir. Standartlar sayesinde arşiv çalışmaları gerçekleştirilebilir, sınırlı kaynaklar korunabilir, meslek birliği sağlanabilir, diğer enformasyon bilimleri ile irtibat ve işbirliği teşkil edilebilir ve arşivciliğin kalıcılığı için bir temel meydana getirilebilir. Bu yüzyılın sonlarına yaklaşırken bunların hepsi son derece önemlidir. Demek ki, standartlar arşivcilik mesleği için bütün dünyada esaslı bir vasıta olmaktadır. Bu hususlardan her biri bu tebliğde ele alınacaktır.

Bu tebliğde, kısa bir girişten sonra dört ana bölüm vardır. Öncelikle, standartlar ve standardizasyon ile ilgili bazı tanımlar vereceğim ve bu tanımlar konusunda fikir birliğine varmanın arşivist için neden önemli olduğunu ele alacağım. Sonra, bu tanımları kullanarak standartların arşivcilikte neden gerekli olduğunu ve bu konuda neden daha fazla zamanın boşa harcanmaması gerektiğini açıklayacağım. Daha sonra, arşivcilikte standartlara ve standardizasyona nasıl bakıldığını anlatacağım; bu bakış açılarındaki en son değişiklikleri ve bu değişikliklerin sebeplerini kısaca özetleyeceğim. Son olarak da, standartları ve standardizasyonu desteklemek için arşivcilikte milletlerarası seviyede yapılması gereken bazı faaliyetler teklif edeceğim.

Tebliğime devam etmeden önce kendime ait bazı temel varsayımlar ve görüşler ortaya koymak isterim. Bu tebliğde üstünde durulan en önemli husus şudur: Yaşadığımız bilgi çağında arşivistler kendi mesleklerindeki uygulamaları standart hale getirmek için çaba göstermelidirler ve bilgiyle ilgili diğer standartlar üzerinde etkili olmalıdırlar. "Bilgi Çağı" kavramı herkes tarafından tartışılan bir konudur. Kimisi eleştirir, kimisi korkar, kimisi de küçümser. Kimisi ise bundan aşırı etkilenecek herşeye çözüm olabileceğine inanır. Kimisi bilginin her çağda kendine göre bir önemi olduğunu ve sebeple yirminci yüzyılın sonlarında da çok vurgulanması gerektiğine anlam veremez. Ne var ki, günümüzdeki bilgi teknolojisi çeşitlilik, hız ve kapasite bakımından bir mucize olarak kabul edilebilir. Bu teknolojinin toplum üzerinde birçok tesiri vardır; bilgi için yapılan masraflar artmış ve bilgi her zamankinden daha fazla önem kazanmıştır. (2) Dolayısıyla standartlar, hem arşivistin temel bilgi ve teorisine hem de meslekleriyle ilgili yeteneklerine bağlıdır.

Benim öne sürmek istediğim bir başka husus ise, standartların bu coğrafi seviyelerde önemli olduğu fakat özellikle millî ve milletlerarası alanlarda daha önemli olduğudur. Buna kısmen sebep olarak standartlar dünyasının milletlerarası bir dünya olmasıdır. Fakat bu durum bizi yine bilgi çağına götürür. Dünyadaki bilgi sistemi, gitgide daha çok standart hale gelen teknolojilerin yanı sıra millî ve milletlerarası

siyasî olaylar sayesinde meydana gelmiştir. Bahsedilen bu milletlerarası özellik, standartlar ve standardizasyon için verilen tanımların bir parçasıdır. Standartlarla ilgili millî organizasyonlar diğer ülkelerdeki benzeri organizasyonlarla işbirliği yapar. Kendi başına çalışan imalatçılar ve satıcılar ise her iki seviyedeki standartlarla ilgilidir.

Standart ve Standardizasyonun Tanımı ve Önemi

Standartları tanımlamadan önce, her meslekte çeşitli türden standartlar olduğunu unutmamalıyız; her birinin kendine göre önemi vardır. Başka bir ifadeyle, bu sadece arşivistlerin karşılaştıkları bir problem değildir. (3) Standartlarla ilgili olarak en azından üç ana kategori mevcuttur. Teknik standartlar arşivistler için önemlidir, çünkü bunlar açık seçik olup genelde teçhizatın kullanımı ve kapasitesiyle ilgilidir. (4) Bilgi teknolojisi ile ilgili teknik standartlar arşivistler için çok gereklidir, çünkü bu gibi standartlar gitgide artan bilgi alış verişini ve kullanımını temin ve kontrol eder. Meselâ Amerika'da MARC'ın arşivistler tarafından kabul edilmesi sadece meslekî standartlar hazırlayan Amerika Millî Standartlar Enstitüsü ile irtibatını sağlamakta kalmayıp aynı zamanda standartlardan faydalanabilecek diğer alanların da ilgisini çekmiştir. (5) MARC AMC formatını tam kapasiteyle kullanabilmek için donanımın teknik standartlara uyması gerekir. Bu teknik standartların bazı belirli özellikleri şunlardır:

1. Yapılan anlaşmalar bir çok kuruluş ve birçok ülkeyi içine almakta olup, dolayısıyla kuruluşlararası işbirliğine imkân sağlamaktadır.
2. Çok açık ve seçiktirler. Bazen rakamlar verilmiştir. Fazla yorum ve ortama göre değişik uygulamalar gerektirmemektedir.
3. Sadece imalatçılar ve satıcıların pazarı değil enformasyon teknolojisi kullanıcıları da dikkate alınmıştır.
4. Son olarak da, bunlar teknolojiadaki değişiklikler için birer vasıta teşkil eder ve teknolojinin mahiyeti hakkında fikir verirler.

Çeşitli imalatçılar ve sanayiciler, standart ve standardizasyon konusunu ele aldıklarında akıllarına gelen ilk şey teknik standartlar olmuştur. Bilgi dünyasında ise standart deyince akla ilk gelen şey Milletlerarası Standardizasyon Organizasyonu (ISO)'nun çalışmaları ve bu organizasyonun Açık Sistemler Bağlantısı'na (OSI) olan desteğidir. Kullanılan sistemlerin yetersizliği sebebiyle satın alınan fazla miktardaki yazılım ve donanımların işe yaramamasına çözüm olarak standartlar görülmektedir. (6) Arşiv camiası ise şimdiye kadar sadece bazı tür standartlarla ilgilenmiştir.

Arşivistlerin standartlar yerine mukaveleler, kurallar veya meslekî standartlarla ilgilenmiş olmaları şaşırtıcı değildir, çünkü bunlar daha esneklerdir, fakat doğru uygulanmaları halinde aynı neticeyi verirler. Genelde arşivistlere göre bu standartlar en önemli olanlardır. Bu standartlar mesleklerinin icrası için gereklidir, çünkü bilgilerini geliştirir ve kontrol eder.

Diğer bir standart türü kılavuzlardır. Çoğu meslekte olduğu gibi arşivistler, duruma göre hem standartlara hem kılavuzlara başvurmuşlardır. Aralarında, tabii ki, çok önemli farklar vardır. Bir Amerikan kütüphane yayınında ifade edildiği gibi

"Verilen kritere veya kılavuza uyulmadığında istenilmeyen sonuçlar ortaya çıkıyorsa, bu kriterlere veya kılavuzlara standart denilebilir". (7) Kılavuzlar, ürünlerin, programların veya meslekî uygulamaların değerlendirilmesinde kullanılabilen bazı kriterler sağlar. Kılavuzlar, teknik standartlar kadar açık seçik değildir ve genelde rakamlar vermezler. Yine de çalışmaların değerlendirilmesinde bir temel teşkil ederler. Aslında kılavuzlar meslekî standartların geliştirilmesinde ilk adımdır. Fakat bu bilgilerin ne zaman meslekî standartlara dönüştürülmesi gerektiğine karar vermek bazen zordur. Arşivistler, faaliyetlerini meydana getirirken ve geliştirirken hedef belirlemek için kılavuzları kullanırlar.

Bütün bunlarla birlikte standardizasyon süreci de ele alınmalıdır. Sanayi standartlarında uzun süredir yaşanan hareketten dolayı standartlarla ilgili bir bilim oluşmuş ve kendilerini standardizasyona adanmış uzmanlar ortaya çıkmıştır. Eğer daha çok kişi, kuruluşlarındaki bazı teknik alanlarda uzmanlaşırsa, aynı durum arşiv camiasında da söz konusu olabilir. (8) Standardizasyon ile ilgili bir tanım da şöyledir: "Standardizasyon, çalışma şartlarını ve güvenlik tedbirlerini dikkate alarak mümkün olan azamî tasarrufu sağlamak, ilgililerin menfaatini gözetmek ve belli bir faaliyeti daha düzenli bir şekilde ele almak için konuyla ilgili kişilerle işbirliği yaparak kurallar formüle etme ve uygulama sürecidir". (9)

Standardizasyon daha çok sanayideki teknik standartlar için geçerli olmuş olmasına rağmen arşivistler, bu tanımdan yola çıkarak standartları nasıl ele almaları gerektiğini düşünebilirler. Arşivistler teknik standartların meydana gelişinde ve uygulanmasında etkili olmalıdır; böylelikle arşiv belgelerinin önemli bir kısmını muhafaza etmiş olurlar. O halde standardizasyon, arşivistlerin kabul ve adapte etmeleri gereken bir vasıttır; ancak o zaman modern bilgi çağında faal olabilirler.

Standartların en basit tanımında bile teknik standartlardan genel olarak bahsedilmiş ve standart koyma faaliyetlerinin tamamında bu bir hedef olarak tesbit edilmiştir. Meselâ, "teknik standartlar, teknikleri paylaşma ile ilgili kararları ifade eden tanımlar veya hususlardır". Bu standartlar "açık seçik tanımlanmışlardır, kolay değiştirilemezler ve iyi sonuç verirler". (10) Bütün standart çalışmalarında sonuca ulaşma ve açık seçik ifade kullanma arzusu çok önemlidir, aynı şekilde birlik sağlamak için standartların kullanımı da önemlidir. Bu bakımdan ele alınacak olursa standardizasyon için pazarda anlaşılabilen ve herkesin kullanması halinde gelecekte kalıcı olabilecek, değişikliğe kolaylıkla uyum gösterebilecek şahsî bir inancın ürünüdür" diyebiliriz. Kastedilen değişiklik, neyin nasıl olması ve çalışması gerektiğini anlatan ve standart adı verilen toplu teknik tanımlamalardır. (11) Pazarı dikkate almazsak, standartlar yine de bir meslekte değişikliğe sebep olan unsurlar olarak kabul edilebilir. Meselâ bibliyografik veri alış verişi için bir formatın kabul edilmesi, arşivlerdeki diğer temel arşivcilik çalışmalarında değişikliklere sebep olacaktır, tanımlama çalışmalarına ve araştırmalara gerekli teknolojiyi ve yazılımı temin eden satıcılarla olan münasebetlere de tesir edecektir.

Tebliğde şu ana kadar ele alınan hususların dışında, standartlara önem verilmesi gerektiğini gösteren bazı başka önemli sebepler daha vardır. Bunun için, arşivin ve daha geniş hacimli olan bilgi alanlarının biraz dışına çıkılmalıdır. Milletlerarası tarım konusunda uzman olan biri standartların önemi ile ilgili olarak arşivistler için de dikkate değer sayılabilecek, bir takım genel sebepler sıralamıştır. Birincisi, standartlar "devamlı değişiklik gösteren bir dünyada karşımıza çıkan meselelerle başa çıkmamızı sağlayan vasıtalar olup, hizmet verilen müşterilerin verimliliğini artırır

ve menfaatini korur". Standartlar, "teçhizatın kurulmasını, masrafların azaltılmasını, güvenliğin ve güvenilirliğin geliştirilmesini" sağlar. Standartlar "haksız rekabeti ve orijinal olmak uğruna rakipler arasında kötü üretimi engellemeyi" kolaylaştırır. Son olarak, standartlar "insanları aynı şeyleri tekrarlamaktan kurtararak yaratıcı olmalarına imkân verir". (12) Standartlarla ilgili bu temel özellikler, bütün teknik veya meslekî standartlar ile kılavuzlar için geçerlidir. Arşivistler çalışmalarında bu avantajları görmekte zorluk çekmemelidirler.

Standartların, meslekler için taşıdığı diğer bir önemi de o alandaki temel bilgileri ifade etmeleridir. Bu bilgiler, bir mesleğin geçerliliği ve fonksiyonlarının devamı için gereklidir. Meslekler sistemi ile ilgili sosyolojik bir inceleme şöyle der: "Bir mesleğin kendisini ispatlaması o mesleğin akademik bilgi gücüne ve saygınlığına bağlıdır". (13) Bu çalışma, sadece standartlardan değil, soyutlanma ve organizasyondan da bahsetmekte ve bu ikisi olmadan meslekî standartların ve kılavuzların kolay kolay meydana getirilemeyeceğini, kalıcı olamayacağını ve geliştirilemeyeceğini söyler. Demek ki, zayıf bir bilgi temeli ile teknik standartlar çok açık seçik olamazlardı, anlaşmalar ve kurallar havada kalırdı ve kılavuzlar ise meslekî tecrübe yetersizliğinden işe yaramayacaklardı. Bir mesleğin kalıcılığı, bu bilgilere ve mesleklerarası "rekabete" bağlıdır.

Standardizasyonun bazı başka faydaları da vardır. İşbirliğine imkân sağlar, çünkü çeşitli arşivlerin temsilcileri ve arşiv dışındaki şahıslar ve kuruluşlar standart koyma çalışmalarında etkili olurlar. Meselâ, bilgisayarlı arşiv tanımlamaları için standart formatların geliştirilmesinde çok başarılı olmak isteniliyorsa arşivistler, arşiv araştırmacıları, teknik tasarımcılar, yazılım ve donanım satıcıları, standart koyan kuruluşlar ve kütüphaneciler gibi mesleklerarası işbirliği yapmalıdırlar. (14) Standardizasyon, milletlerarası arşiv faaliyetlerini geliştirmek için de bir vasıta teşkil eder, çünkü milletlerarası seviyede standartlarla ilgili zaten bir çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Milletlerarası faaliyetler önemlidir, çünkü telekomünikasyon ve siyasî değişmelerden dolayı dünya hızla küçülmektedir. Bu vesileyle arşivist milletlerarası bağlarını daha da kuvvetlendirebilir. Belki daha da önemlisi, kültürel ve siyasî parametreleri değerlendirmek üzere temel arşiv fonksiyonlarını ve uygulamalarını inceleme imkânı verir; böylelikle ortak noktalar tesbit edilebilir. Bu ise arşivisti standardizasyonun son faydası olan; bazı temel çalışmaların değerlendirilmesinde arşivciliğin ve arşivlerin bir vasıta olarak kullanılmasına götürür.

Arşivcilikte Standartların Önemi

Bu tebliğe başlarken bilgi çağının beraberinde getirdiği bazı karmaşıklıklardan bahsetmiştim. Okuyucuya hatırlatma olsun diye bu terimle ne ifade ettiğimi tekrar etmek isterim: Toplumun bilgiden faydalanması ve yazılı, sesli veya görüntülü belgelerin bilgisayara geçmesi. Bütün bunlar kayıtlı bilgileri öylesine etkilemiştir ki arşivistler kendi standartlarını yaratma ve muhafaza etme konusuna daha çok ilgi duymaya başlamışlardır. Bu bölümün amacı, arşivistlerin bu alanlarda daha fazla faaliyet göstermelerinin önemini ele almaktır. Buradaki önemli nokta şudur: Modern bilgi teknolojisinin meydana getirilmesi ve kullanılması ile ilgili standartlarda arşivistlerin konu dışında kalmaları mümkün değildir.

Arşivistlerin bir takım standart ve kılavuzların meydana getirilmesine neden daha çok ilgi göstermeleri ve rol oynamaları gerekir? Kayıtlı bilgilerin miktarı ve

karmaşıklık gittikçe artmaktadır ve bu bilgiler, mevcut sınırlı kaynaklardan istifade eden meslekî uygulamalar gerektirir. Burada her türlü seviyeden standartlar uygulanabilir. Arşiv çalışmalarına esas olan prensiplerin tesbiti, bu gibi çalışmalara yardımcı olabilecek gelişmiş sistemlerin meydana getirilmesinde kullanılabilir. Ne var ki, bu sistemlerin etkili olabilmeleri için arşiv uygulamalarının yeterince standartlaşması gerekir. (15)

David Bearman bazı yazılarında şöyle demiştir: "Arşivistler muazzam bir görevle karşı karşıyadırlar, çünkü tarihî belgelerin hacmi katlamalı bir şekilde çoğalmaktadır. Üstelik, bu belgelerin fizikî bozulmalarıyla da mücadele etmek zorundalar. Aksi taktirde, geçmişimiz hakkında tarafsız fikirler veremezler". Bearman'ın bu görüşü iç karartıcı olmakla birlikte son derece doğrudur. (16) Standartlar mevcut kaynakları daha iyi şekilde kullanmamız için bir mekanizma sağlar. (17) Bilgi Kaynak Yönetimi'nde olduğu gibi bilgi hem kültürel bir sanat eseri hem de bir yönetim vasıtası olarak görülmelidir.

Arşivistler, bilgiyi değerlendirirken onu değişen kavramlar içerisinde değerlendirmelidir. Muhakkaktır ki bilgi teknolojisi ile ilgili pek çok beklentiler vardır ve bunların çoğu yanlış olmalarına rağmen her birinin az da olsa bilginin faydaları konusunda bir gerçeklik payı vardır. Bu konuyla ilgili bir yazıya göre: "Bilgi konusunda çalışanlar, daha önce hiç olmadığı kadar hızlı bilgiye doğrudan ulaşabileceklerdir. Bilgisayarlar daha ustaca ve daha sıklıkla kullanılacaktır. 1990'lı yılların sonlarına doğru bütün ofislerde uzman kişiler ve idareciler çalışacaktır. Etraflarında ise konuşan, dinleyen ve onlara müdahale eden zeki aygıtlar olacaktır". (18) Bu tahminler kısmen bile doğru olacak olsa, arşivistlerin oturup arşiv malzemeleri hakkındaki bilgiyi nasıl sağlayacaklarını düşünmeleri gerekir. Arşivler artık insanların gittiği bir yer olmaktan çıkacaktır, çünkü yararlanma bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleşecektir. (19) Ortaya çıkan bu yeni değerlendirmeden sonra bilginin yeni kullanımlarını etkileyen ve hakimiyeti altına alan bilgi teknoloji standartları üzerinde durulması gerekir. En son üstünde durulması gereken konu ise teknik standartlardır. Bilgi kullanımındaki bu değişiklikler, çeşitli enformasyon meslekleri arasındaki farklılıkları da ortadan kaldırmıştır ve "bilgisayar vasıtasıyla arşiv kullanımı" gibi bazı yeni fonksiyonları gündeme getirmiştir. (fakat kullanılan şimdiki anlamı ile değil). (20)

Yirminci yüzyılın sonlarında bilgi teknoloji sanayinin daha fazla kullanılması doğaldır. Milletlerarası Standardizasyon Organizasyonu'nun teşvik ettiği Açık Sistemler Bağlantısı'nın hizmete girmesi halinde bu konu daha çok önem arz edecektir. Bu çalışmaların amacı bilgi teknoloji sistemlerini herkese açık hale getirmek; sistemin açık olmasını garanti edecek anlaşmaları desteklemek ve belirli sistem ve satıcılara olan bağımlılığı ortadan kaldırmaktır. Bu ve diğer tür standartlar, bilgi alış veriş için teknolojinin kullanılmasına ve bibliyografik sistemlerden çıkarak uzun metinli ve grafikli bilgilerin verilmesine imkân sağlar. Bir arşiv uzmanının özetlediği gibi: "Manyetik veya optik vasıtalarla kaydedilmiş belgelere gelecekte erişim sağlamak için depolama ve veri değiş tokuşu için hazırlanmış olan standartlar gereklidir. Donanım imalatçıları, yazılım programcıları ve kullanıcılar tarafından yaygın bir şekilde geliştirilen ve kabul edilen standartlar, arşivlerde kullanılacak olan yazılım ve donanımların sınırlandırılmasını temin edebilir". (21)

Arşivistler, elektronik veri değişim sistemi veya elektronik posta sistemi gibi bilgi sistemlerini destekleyen teknoloji standartlarını etkilemenin yollarını

araştırmalıdır. Arşivist açısından ele alınacak olursa, standartların bu pratik kullanımları ortak vasıtalar oluşturmak için gelişmiş imkânlar sağlar. Söz konusu imkânlarla, gerek kendi çalışmaları gerek arşiv verilerinin temininde yardımcı olabilecek temel fonksiyonların kontrolü ve değerlendirilmesi yapılabilir. (22) Bilgi teknoloji standartlarının kullanımıyla arşivistlerin sahip olduğu bir başka avantaj ise bilginin teşekkülü, kullanımı, yayılması ve muhafazası ile ilgili bazı çalışmaları kanunî bir şekilde düzenlemeleridir. Arşivistler zaten kendi konularında mürekkep, kâğıt kalitesi, mikroformlar, yangın ve çevre şartları için standartlar geliştirmişlerdir; elektronik bilgi vasıtaları için de teknik standartlar geliştirirlerse uzun süredir devam eden bir tartışmayı da çözümlemiş olurlar. Bu tartışma elektronik belgelerin arşiv prensipleri üzerindeki muhtemel tesirleri ve arşivistlerin bu belgelerle ne yapacaklarıyla ilgilidir. Standartlar, arşivistler için elektronik belgelerin arşivdeki ihtiyaçlarını belirleyen vasıtalar. (24)

Şu ana kadar anlattığım şeylerin önünde kaçınılmaz engeller olduğu sanılabilir. Arşivistler şimdiye kadar dikkatlerini meslekî standartlara ve kılavuzlara vermişlerdir. Arşivistler, kendilerine ait bu standartlarla olumlu mesafeler katetmişlerdir ve yirminci yüzyılın sonlarına doğru arşiv camiası çok zengin bir standart yelpazesine sahip olacaktır. Amerika'da bibliyografik bir standardın kabulü, tanımlama standartlarının meydana gelmesinde yardımcı olmuş ve arşivistleri, diğer arşiv fonksiyonları hakkındaki bilgiyi almak ve vermek için ortak vasıtalar geliştirmeye teşvik etmiştir. Neticede, standart çalışmalara daha çok ilgi gösterilmiş ve bazı durumlarda, arşiv teorisine tekrar önem verilmeye başlanmıştır.

Bilgi teknoloji standartları süreci, genelde hükûmetlere ve büyük kuruluşlara hizmet vermiştir. Demek ki, standardizasyon daha çok pazara göre gelişmekte ve imalatçılar ile satıcıların tesiri altında kalmaktadır. Böyle bir ortamda ise rekabet edecek kaynaklara ve personele sahip olunmadığından bu durum, arşivciliğin gelişmesini engellemektedir.

Standardizasyon imalatçının, satıcının, idarecinin ve kullanıcının her zaman eşit seviyede katılımını gerektirmiştir. Amerika'da millî standartları geliştirmeye ve koordine etmeye yarayan ANSI, şu ifadeleri kullanmaktadır: "Kanun ve kurallar gereğince ele alınması", "açıklık", "doğru ve eşit katılım" ve "tüketici görüşü". (25)

Standartlar ve Arşivcilik İle İlgili Görüşler ve Bellibaşlı Engeller

Daha önce de belirtildiği gibi, arşivistler kendi standartlarının geliştirilmesi için epey uğraşmışlardır. Yine de yapılması gereken daha çok şey vardır. Şu bir gerçek ki, arşivistler kendilerini sadece belli bir kuruluşun elemanı olarak görmüşlerdir, bu yüzden standartların hazırlanması gecikmiştir veya başarısızlıkla sona ermiştir. Arşivistler orijinal malzemelerle uğraşırlar, bu sebeple her arşiv mevcut malzemelere göre prensipler ve çalışmalar geliştirmiştir. İşbirliğinin yetersizliğinden de ortak alanların tesbiti mümkün olamamıştır.

Arşivlerde işlerin yavaş yürümesinden dolayı arşiv camiasında faydalı standartların formüle edilmesi de yavaş yürümektedir. Arşivistlerin meslekleri hep tarih ağırlıklı olmuştur, fakat artık enformasyon bilimine doğru bir eğilim göstermektedirler. (26) David Bearman arşivistlerin standartlarla ilgili olarak daha aktif olmaya başlamaları konusunda şöyle demiştir: "Bu husus, arşivlerin gelecekte bir enformasyon hizmeti vereceklerine dair bir gerçeği ortaya koyar. Enformasyon

hizmetleri ise gitgide daha çok otomasyona bağlanacaktır ve bu standartlar için çok kritiktir." (27) Bu tahmin, meslek içi uygulamalarında belki tam tersine dönüşebilir, fakat arşivistler modern arşiv dokümanlarını muhafaza edeceklerse modern bilgi sistemlerini tasarlayan ve kullanan kişilerle çalışmalıdırlar. Hem modern belgelerin yönetimi üzerinde duran hem de arşiv teorisi ve araştırması konusunda dört dörtlük bir eğitim veren üniversitelerin yokluğu da arşivcilikteki engellerden biridir. Böylelikle arşiv standartlarını oluşturmak için gerekli temel mevcut olmuyor ve bilgi teknoloji standartları gibi meselelerle başa çıkacak beceriler kazanılmamış oluyor. Amerika gibi ülkelerde belge yönetimi veya bilgi kaynakları yönetimi gibi disiplinlerin birbirinden ayrı tutulması, standart konusundaki çalışmalar için bir engeldir; çünkü arşivistleri, "belgelerin ömrü" dediğimiz kavramdan ve elektronik belgelerin yönetiminde kullanılacak yeni yaklaşımların geliştirilmesinden uzak tutar. (28)

Bu şartlar, arşivistlerin standart ve standardizasyon kelimelerinin anlamlarını tam manasıyla kavramlarını daha az mümkün kılmıştır. Bu tebliğde daha önce belirtildiği gibi, arşivistler, standartları ve standardizasyonu doğru sayılacak şekilde ele almamışlardır ve standartları sadece meslekteki bazı çalışmaları düzenlemek için kullanmışlardır. Ayrıca standartlara olan ilgileri, belgelere ulaşım, arşivistlerin eğitimi gibi meslekî konulara yönelik olmuştur, oysa teknik konulara da ağırlık vermeliydiler.

Arşivciliğin sınırlı kaynakları ve dar hacmi arşivistlerin standartları etkileme becerisini etkilemiştir. Bilindiği üzere satış pazarı, satıcılar, mühendisler ve teknisyenler teknik standartları büyük ölçüde etkilemektedir. Arşivist bu alanda başarılı olamamıştır. US MARC AMC formatı gibi standartların geliştirilmesinde ve kabul edilmesinde etkili olabilmek için bazı arşivistler diğer enformasyon meslektaşları ile, özellikle de kütüphanecilerle, işbirliği yapmak istemeleri bazıları tarafından eleştirilmiştir. Oysa, böyle bir faaliyet çok masraflı ve çok zaman alıcı olduğundan işbirliği gerektirir. Bilgi teknoloji standartları konusunda yetkili olan biri şöyle yazmıştır: "Standart hazırlamada iyi bir işbirliği sağlamak isteniyorsa asgarî dört temel şart vardır: zaman, kararlılık, devamlılık ve maddî destek." (29)

Arşivistlerin standartlara ve standardizasyona karşı tutumu değişmektedir. US MARC AMC gibi standart bibliyografik sistemlerin kabulü, standardizasyonun değerini ispatlamıştır. Amerika'daki Arşiv Tanımlamaları İçin Standart Hazırlama Grubu, Amerikan Arşivistler Cemiyeti'nin tüm gün çalışan profesyonel personel istihdam etmesini ve tanımlama standartlarından sorumlu bir Standartlar Kurulu kurmasını tavsiye etmiştir.

Arşivistlerin bazı başka çabaları da standartlara ve standardizasyona karşı tavırların değiştiğini göstermektedir. Arşivistler bazı standartları kanun haline getirmişler ve dokümanter mirasın muhafazası ile ilgili uygulamaları kontrol etmek veya bunlara iştirak etmek için mekanizmalar geliştirmişlerdir. Arşiv programlarını mümkün kılacak vasıtaların geliştirilmesi için de çabalar sarfetmişlerdir; bu programlarla, faaliyetler muntazam olarak rapor edilerek mukayeselerin yapılması ve standart uygulamaların teşviki temin edilmiş olur. (39) Son olarak, arşivistlerin mesleklerini bir enformasyon mesleği olarak kabul etmeleri ANSI gibi standart hazırlayan kuruluşların daha faal olmasını ve teknik standartların daha yaygın ve daha kolay kullanılmasını teşvik etmiştir.

Sonuç: Milletlerarası Arşiv Camiası İçin Teklif Edilen Standardizasyon Faaliyetleri

Milletlerarası arşivcilik, mesleğin icrasını sağlamlaştıracak olan arşiv standartları geliştirmeli ve daha iyi anlaşılmasını temin edecek birtakım temel faaliyetlerde bulunmalıdır. Bunlardan ikisi, devam etmekte olan çalışmalarda değişiklikler yapmak ve yeni girişimlerde bulunmaktır. Arşivcilik eğitimi verilirken bilgi teknolojisi ile ilgili standartlara ve arşiv çalışmaları ile arşivleri düzenleyen meslekî standartlara önem verilmelidir. Prensipde bu konulara değiniliyor, ama yeterince ele alınmıyor. Meselâ Amerika'da elektronik belgelerle ilgili standartlar hiç ele alınmıyor. Bunun sebebi, diğer ülkelere göre, arşivciliğin bu ülkede, yeni olmasıdır. Geleceğin arşivistlerine standartların önemi de anlatılmalı, çalışan arşivistlere gerekli standartların nerede ve nasıl geliştirileceği ve bilgi teknolojisi ile ilgili standartlardan nasıl istifade edileceği izah edilmelidir. (31)

İkincisi, arşivistler arşiv standartlarının geliştirilmesi ile ilgili olarak yeni ve ciddi araştırmalar yapmaları için teşvik edilmelidir; böylece standartların mahiyeti, neticesi ve maliyeti kesinlik kazanır. Bu tebliğde, arşiv çalışmalarını geliştirmek ve mevcut personel, bütçe ve kaynaklardan daha iyi istifade etmek için standartların öneminden bahsettim.

Milletlerarası arşiv camiası, standartlarla ilgili olarak bazı yeni girişimlerde bulunmalıdır. Öncelikle milletlerarası arşiv standartlarının nerede ve ne ölçüde gerekli olduğunu tesbit etmelidir. Uyarlanabilecek olan mevcut millî standartların incelenmesi veya bunların, en azından, milletlerarası standartların geliştirilmesinde bir başlangıç noktası olarak kullanılması düşünülmeye değer bir konudur. İkincisi, millî arşivler ve millî ve milletlerarası meslekî kuruluşlar standartlarla ilgili programlar hazırlamalı ve standartlarla ilgili çalışmaları ve ihtiyaçları kontrol etmek veya bunlara katılmak üzere uygun personel istihdamına gitmelidir. Üçüncüsü, milletlerarası ve millî standart kuruluşlarında resmen kabul edilmiş teknik arşiv komiteleri kurulmalıdır. Aslında benim teklifim şu: Arşivcilik mesleği, arşiv standartlarının kabul edilmesi ve arşivistlerin diğer standartlar ve standart hazırlayan kuruluşlar üzerinde etkili olabilmesi için mekanizmalar geliştirmelidir. Bu, özellikle bilgi teknolojisi alanı için geçerlidir, çünkü bu alanda imalatçıların standartların kabul edilmesinde etkileri büyüktür. Bir araştırmanın ortaya koyduğu gibi, "bir teknolojiyi destekleyen firmaların büyüklüğü ve sağladıkları desteğin ölçüsü, standartlardaki teknik tercihler için önemli birer karar verme unsurudur". (32)

Son olarak, arşivcilik mesleği, milletlerarası standartlar çalışmalarında plânı, amacı, oyuncuları ve başlama noktasını tesbit etmelidir. En mantıklı başlama noktası, tanımlama standartlarıdır. Değerlendirme standartları da ele alınabilir. Alternatif olarak, kanun tasarıları ve bu kanunların kabul edilmesi için uygun teknik, meslekî ve diğer standartlar geliştirilebilir. Değişik ülkelerdeki değişik siyasî ve kültürel özellikler olmasına rağmen bütün arşivistlere uygun düşecek standartlar geliştirilebilir. Bilgi teknoloji standartlarına milletlerarası bir özellik verilmesi, bu çalışmaları daha da önemli kılar. Söz konusu olan arşivistin bilgi çağında kalıcılığıdır.

DİPNOTLAR

1. Planning for the Archival Profession: A Report of the Society of American Archivists Task Force on Goals and Priorities (Chicago: Amerikan Arşivistler Derneği, 1985).
2. Bakınız Edward A. Riedinger, "Information Age' As a Descriptor" Scholarly Publishing 21 (Ekim 1989): 45-51; James R. Beniger, The Control Revolution: Technological and Economic Origins of the Information Society (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1986); Stewart Brand, The Media Lab: Inventing the Future at MIT (New York: Viking, 1987).
3. Felix E. Hirsch, "Introduction: Why Do We Need Standards?" Library Trends 21 (Ekim 1972): 159-63; ve Arthur Jones, "Standards, Objectives and Guidelines: Their Relevance in Librarianship," IFLA JOURNAL 8 (1982): 278-81.
4. Standartlarla ilgili bu tanım, Tanımlama Standartları Çalışma Grubu'nun en son raporundan alınmıştır; bakınız American Archivist 52 (Sonbahar 1989): 452-53.
5. David Bearman, Toward National Information Systems for Archives and Manuscripts Repositories: The National Information Systems Task Force (Chicago: Society of American Archivists, 1987); ve Steven L. Hensen, "The Use of Standards in the Application of the AMC Format", American Archivist 49 (Kış 1986): 31-40.
6. Daha fazla bilgi için bakınız D.M. Cerni, Standards in Process: Foundations and Profiles of ISDN and OSI Studies, NTIA Report 84-170 (Springfield; VA: U.S. Department of Commerce, Aralık 1984) ve Carl Cargill, Information Technology Standardization: Theory, Process, and Organizations (n.p.: Digital Press, 1989).
7. Nancy Bolt, "Standards for Public Libraries," The Library Trustee 4. baskı (Chicago: American Library Association, 1988), p. 105.
8. Kuzey Amerika'daki devlet arşivlerinden biri Kalite Kontrol Arşivisti çalıştırmaktadır. Görevi, kısa adı RLIN olan Araştırma Kütüphaneleri Enformasyon Ağı (Research Libraries Information Network)'na gelen verilerin RLIN ve MARC AMC formatının standartlarına uyup uymadığını kontrol etmektir.
9. Val C. Verman, Standardization: A New Discipline (Hamden, CT: Archon Books, 1973), p. 20.
10. Crawford, Technical Standards, pp. 6-7.
11. Cargill, Information Technology Standardization, pp. 41-42.
12. Jack D. Michaels, "The Importance and Impact of Standards: Elements in Global Competition," Vital Speeches of the Day, sayı 53 (1 Mayıs 1987): 442.

13. Andrew Abbot, The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labour (Chicago: University of Chicago Press, 1988) pp. 54-55.
14. Söz konusu işlemler son on yıldır Birleşik Amerika'da hazırlık safhasındadır. Burada anlatılan standart koyma çalışmaları bütün arşivistlerin dikkatini çekecektir. Rakamların nisbeten küçük olması, birçok disiplini ihtiva etmesi, enformasyon teknolojisinin kullanılması ve diğer özellikler arşiv standardizasyonun mahiyetini ortaya koyar.
15. Peter B. Hirtle, "Artificial Intelligence, Expert Systems and Automation," Provenance 5 (Bahar 1987): 76-88.
16. Archival Methods, Archives and Museum Informatics Technical Report 3 (Bahar 1989), pp. 3-4.
17. Ayrıca bakınız Robert G. Dixon, Jr., Standards Development in the Private Sector: Thoughts on Interest Representation and Procedural Fairness (Boston: National Fire Protection Association, 1978); ve Rhonda Crane, the Politics of International Standards: France and the Colour TV War (Norwood, N.J.: Ablex Publishing Co., 1979).
18. Detmar W. Straub ve James C. Wetherbe, "Information Technologies for the 1990 s: An Organizational Impact Perspective," Communications of the ACM 32 (Kasım 1989): 1333-34, 1338.
19. Bakınız Eric Ketelaar, "Exploitation of New Archival Materials", Archivum 35 (1988): 192-93.
20. Veri işlemcileri "arşivleme" fiilini terminolojilerinde kullanmaktadırlar, ancak buradaki anlamı verilerin teybe veya diskete geçirilerek saklanması sağlamak. Susan A. Chapdelaine, "The Paperless Office: Hope for the Future or a Grand Illusion?" Provenance 6 (Sonbahar 1988): pp. 37-38.
21. Margaret Hedstrom, "Optical Disks: Are Archivists Repeating the Mistakes of the Past?" Archival Informatics Newsletter 2 (Sonbahar 1988): 53.
22. Elektronik belgelerin idaresinde kullanılacak olan enformasyon teknolojisi standartlarının önemi için bakınız Management of Electronic Records: Issues and Guidelines (New York: United Nations, 1990). Elektronik arşiv sistemlerinin arşiv belgeleri ürettiğine dair deliller için bakınız Carole Elizabeth Nowicke, "Managing Tomorrow's Records Today: An Experiment in Archival Preservation of Electronic Mail," Midwestern Archivist 13, sayı 2 (1988): 67-75. EDI Standartların özellikleri için bakınız Kathleen Colon Hinge, Electronic Data Interchange: From Understanding to Implementation, AMA Management Briefing (New York: American Management Association, 1988) ve Phyllis K. Sokol, EDI: The Competitive Edge (New York: Intertext Publications, McGraw-Hill Book Company, Inc., 1989).
23. George W. Bain, "State Archival Law: A Content Analysis," American Archivist 46 (Bahar 1983): 158-174 ve Eric Ketelaar, Archival and Records Management Legislation and Regulations, PGI 85/WS/9 (Paris: UNESCO, 1985).

23. George W. Bain, "State Archival Law: A Content Analysis," American Archivist 46 (Bahar 1983): 158-174 ve Eric Ketelaar, Archival and Records Management Legislation and Regulations, PGI 85/WS/9 (Paris: UNESCO, 1985).
24. Richard M. Kesner, "Automated Information Management: Is There a Role for the Archivist in the Office of the Future?" Archivaria 19 (Kış 1984/85): 162-72; John A. Vernon, "Technology's Effect on the Role of the Archivist," Provenance 3 (Bahar 1985): 1-12; Trudy Huskamp Peterson, "Archival Principles and Records of the New Technology" American Archivist 47 (Sonbahar 1984): 383-93; Peterson, "Machine-Readable Records As Archival Materials," Archivum 35 (1988): 83-88; John C. Mallinson, "Preserving Machine-Readable Archival Records for the Millennia," Archivaria 22 (Yaz 1986): 147-52; ve Susan A. Chapdelaine, "The Paperless Office: Hope for the Future or a Grand Illusion?" Provenance 6 (Sonbahar 1988): 35-42.
25. American National Standards Institute Procedures for the Development and Coordination of American National Standards (New York: ANSI, 1983).
26. Konuyla ilgili olarak bakınız Frank Burke, "Real Archivists Don't Use MARC," Archival Informatics Newsletter 3 (Bahar 1989): 7-12, ve Matthew B. Gilmore, "Real Archivists Do Use MARC: A Reply to Frank Burke," Archives and Museum Informatics 3 (Yaz 1989): 5-6.
27. Descriptive Standards: A Framework for Action," yayınlanmamış tebliğ, 1989.
28. Bu durum, belge yöneticilerinin enformasyon teknolojisi alanında daha iyi olduklarını göstermez. Arşivistler belge yönetimi hakkında pek fazla şey bilmezler; belge yöneticileri ise arşiv çalışmaları konusunda fazla bilgili değildir.
29. Cerni, Standards in Process, pp. 191-93.
30. National Association of Government Archives and Records Administrators' Program Reporting Guidelines For Government Records Programs (Albany, 1987).
31. Data and Document Interchange Standards and the National Archives, Proje sayısı 1-6465 (Ottawa: Supply and Services Canada, Bureau of Management Consulting, Haziran 1987); The Effects of Electronic Recordkeeping on the Historical Records of the U.S. Government: A Report for the National Archives and Records Administration (Washington, D.C.): National Academy of Public Administration, Ocak 1989); ve A National Archives and Records Administration Strategy for the Creation, Transfer, Access, and Long-Term Storage of Electronic Records of the Federal Government (Washington, D.C.: National Archives and Records Administration, 1990).
32. Martin B.H. Weiss ve Martin Sirbu, Technological Choice in Voluntary Standards: An Empirical Analysis, LISO 17/IS89001 (Pittsburgh: School of Library and Information Science, University of Pittsburgh, Mart 1989), p. 1.

ENFORMASYON ÇAĞINDA ARŞİV TANIMLAMALARINDA STANDARTLAŞMA

Kent HAWORTH

Dünyanın dört bir yanındaki ülkeler arşivcilikte kullanılan tanımların standartlaşması için çaba sarfetmektedir. Bu çabanın sebebi enformasyon yönetimi ve değişiminde meydana gelen hızlı teknolojik değişikliklerin yanı sıra kullanıcıların bunlardan gitgide daha çok faydalanmalarıdır. Depolarında ne gibi belgeler olduğunu bilmek, bunları denetlemek ve bunlarla ilgili bilgiyi kullanıcılara ulaştırmak için arşivistler ellerindeki belgeleri tanımlamak ister. Arşiv tanımlamaları haberleşme ile yakından ilgili olup, yapılan tanımlamalar sadece belgeler hakkında doğru bilgiyi iletme yeteneğimizi göstermekle kalmayıp aynı zamanda belgelerin otantik delil olma özelliğini de gösterir.

Çocukken, istek ve ihtiyaçlarımızı duyurmak için erken yaşta konuşmayı öğreniriz. Ana dilimizi ilk öğrendiğimiz sırada kelimelerin imlasından, cümlelerin gramerinden ve kullanılması gereken noktalama işaretlerinden haberdar olmayız. Okula gittiğimizde bütün bunları öğreniriz. Gramer veya dil kurallarını öğrenmekteki maksat, okuyucuya anlaşılabilir şekilde yazılı olarak bilgi aktarmaktır. Arşiv tanımlamalarını standart hale getirme süreci ve hedefi, okuma-yazmayı öğrenmekle aynıdır. Arşiv tanımlamalarını standart hale getirme konusunda çeşitli ülkelerde çeşitli teşebbüslerde bulunulmuştur. Bu teşebbüsler, arşivistin dikkatini arşivlerin özelliklerine, arşiv belgelerinin tanımlanmasıyla ilgili prensiplere ve arşiv tanımlamalarının ardında yatan amaçlara çekmiştir.

Arşiv Tanımlamalarının Amacı

Arşivist olarak yaptığımız faaliyetlerden biri mevcut eserlerimizi tanımlamaktır. Arşiv tanımlamalarının amacı üzerinde ise pek durmayız. Amaç bence, arşiv dokümanları hakkında kesin ve doğru bir tanımla yaparak, kullanıcıları mümkün olduğunca serbest bırakmaktır.(1)

Normalde, önce arşivdeki mevcut eserlerin değerlendirilmesini yaparız. Uzun süreli muhafazaya uygun görülenleri de tanımlarız. Yaptığımız tanımlamalar belgelerin teşekkülleri dikkate alınarak gerçekleşir; böylelikle gerek belgeyi meydana getirenler için gerek diğer kullanıcılar için delil olma değeri muhafaza edilmiş olur. Değerlendirme ve tanımlamadaki bu ihtisas arşivistin enformasyon yönetimi sürecine en önemli katkısıdır. Arşiv belgelerinin doğru ve kesin tanımlamasıyla, belgelerin bütünlüğü korunur, belgelerdeki bilgiler açıklanır ve bu bilgilere erişim hakkı olanlara ulaştırılmış olur. (2)

Arşiv yönetiminde arşivistlerce uygulanan teoriler, prensipler ve metodolojiler, tanımlama da dahil olmak üzere, standardizasyon çalışmaları için temel teşkil etmelidir. Aynı zamanda, toplumdaki bazı güçler arşivistlerin "tarih" dolu depolarının sınırlarından çıkmalarını ve kendi meslekleri ile ilgili metodolojilerinde esneklik gösterip, karmaşık enformasyon sistemlerinin yönetiminde ilgili disiplinlerinden ve diğer mesleklerden faydalanmalarını ister. Arşiv tanımlama uygulamaları ile ilgili standartların geliştirilmesi veya uygulanması neticesinde arşivist karmaşık meselelerin üstesinden kolaylıkla gelecektir.

Arşiv Tanımlamaları ile Standartlar Arasındaki Münasebetler

Standart nedir? Standart ile ilgili tanımların çoğu ortak bir bilginin, bir menfaatin veya bir takım prensiplerin bir grup insan tarafından kabul edilerek belli bir konuda fikir birliğinin sağlanması sonucu hedeflenen amaçların gerçekleşmesinden bahseder. (3) Şahısların ve toplumun menfaati, standardizasyon sürecini motive etmiştir. Bundan dolayı, toplum ve toplumun unsurları bazı tür standartları geliştirmiş ve kabul etmiştir. Standartlarla ilgili tanımlarda kullanılan kabullenme, fikir birliği ve değişiklik gibi kavramlardan yola çıkan Cargill, standardizasyon sürecini şu şekilde tanımlamıştır.

"Standardizasyon pazarda kolaylıkla kavranabilen ferdi bir inancın ürünü olup, yaygın kullanımı ile gelecekte kalıcılık sağlar ve değişime yatkındır. Bu süreçteki teknik tanımlamalar, neyin nasıl olması ve nasıl fonksiyon göstermesi gerektiğini anlatır; bunlara standart denir. Şekli veya türü ne olursa olsun standartlar bir kişinin ifadesidir ve o kişi kendi çalışmasının pazar tarafından anlaşılacağına, kabul edileceğine ve uygulanacağına inanır. Bu inanç, pazarın kendi menfaatlerine uygun düşmezse kösteklenir. Pazarda değişiklik yaratmak için kullanılan vasıta yine standarttır." (4)

Cargill, "pazar" terimini tanımlamada kullanırken fertleri ve fertlerden oluşan grupları kasteder. Bunlar standardizasyon sürecinin kontrolü dışında kalırlar. Arşivcilik alanındaki "pazar" terimi, arşiv kullanıcılarını, dokümantalistleri ve enformasyon yöneticilerini ihtiva eder; bunların tamamı veya bazıları problemleri çözmek için enformasyon teknolojilerinden faydalanır.

Standartlaşma İçin Sebepler

Açıktır ki, gerek standardizasyon sürecinin üyeleri için gerekse bu süreçten etkilenenler için bazı menfaatler söz konusu olmalıdır. Arşivistler için, söz konusu olan menfaatler dört kelimeyle özetlenebilir; maliyet, işbirliği, kavrama ve iletişim.

Tanımlama standartlarının geliştirilmesi ve uygulanmasıyla mevcut arşiv belgeleri ile ilgili bilgi alış veriş teşvik edilmiş olur. Veri girişi standart değilse, tanımlayıcı bilgiler ortak bir veri tabanında toplanamaz veya farklı veri tabanlarında paylaşılamaz. Bu standardizasyon, belge ömrünün ilk aşamasında başlamalıdır. Yönetimler, belgeler için dosya sınıflandırma sistemleri ve saklama programları geliştirir ve uygular. Bazı hükümetler yasama hakkında bilgi edinme hakkını verir ve bu amaçla kullanılmak üzere kayıt defterleri hazırlamışlardır; böylelikle vatandaşlarına aradıkları bilgileri bulma imkânı verirler. Bütün bu ürünler belge yaratıcıları, belge yöneticileri ve arşivistler tarafından çeşitli ortamlarda üretilmiş olan veri tabanlarıdır ve her biri bilginin farklı bir tanımlama şeklidir. Eğer arşivistler bu enformasyon ortamına bir takım tanımlayıcı standartlar koyarlarsa; belge yaratıcıları dokümantalistler, belge yöneticileri, kütüphaneciler ve diğer enformasyon uzmanları için ortak bir iletişim imkânı sağlanmış olur.

Enformasyon yönetim sisteminde tanımlayıcı standartların geliştirilmesini ve uygulanmasını gerekli kılan bir başka unsur "kavrama"dır. Arşiv tanımlama standartlarının mevcut olmaması halinde, araştırma vasıtaları kopuk, tutarsız ve anlaşılabilir olacak ve kullanıcılar işin içinden çıkamayacaktır. Standart

tanımlamaların uygulanması, ihtisaslaşmış bir "gamer" teşkil eder. Tanımlamaları standart bir format içerisinde vermek, tanımlamadaki alanları ve unsurları belirlemek; hatta bunu alanlar ve unsurlar arasındaki noktalama işaretlerine kadar gerçekleştirmek arşiv tanımlamalarında verilen bilgileri anlamak bakımından kullanıcıya yardımcı olacaktır. Tanımlama standartlarını geliştirmek ve uygulamak sadece arşiv belgeleri hakkındaki bilgiyi ulaştırmayı teşvik etmekle kalmayacak, aynı zamanda kullanıcıları arşiv belgeleri ve mahiyetleri konusunda daha çok aydınlatacaktır.

Standardizasyon sürecini motive eden bir başka unsur maliyettir. Amerika'da yapılan bir araştırma, tanımlama standartların arşivistler tarafından kullanımını ele almıştır. Ortaya çıkan sonuca göre "standartların geliştirilmesi ve başarılı bir şekilde uygulanmasının ardında yatan en önemli sebep ekonomik menfaatlerdir... Ortaya çıkan maliyet/menfaat yüzdesi standartların uygulanması konusunda çok tesirli bir rol oynamaktadır. (5) Kütüphanecilikte tanımlama uygulamalarının standartlaşması için gösterilen sebep ekonomik menfaatlerdir, çünkü kütüphanelerde daha kısa zamanda daha çok talep karşılanması gerekiyor.

Maliyette sağlanan önemli tasarrufların yanı sıra, tanımlama standartlarının geliştirilmesi işbirliğini teşvik eder. Mesleğin, birlik arayışı içerisinde birleşmesini ve diğer enformasyon sorumluları mesela kütüphaneciler, dokümantalistler, belge yöneticileri ve sistem analistleri ile diyalog sağlar. Bu sürecin eğitim açısından taşıdığı önem ise hafife alınmamalıdır. Hacimli bir enformasyon yönetim sisteminin tasarlanmasına ve uygulanmasına katılırken arşivistler bilgilerini diğer enformasyon uzmanları ile paylaşırlar ve onlar ise arşiv dokümanlarından nasıl bilgi sağlanacağını öğrenirler. Bir diğer avantaj ise, enformasyon uzmanlarının bu karşılıklı alış verişten dolayı belgelerin mahiyeti, amacı ve fonksiyonları hakkında bir şeyler öğrenmeleridir. Bu avantaj kendi depolarındaki çalışmalarında faydalı olacaktır.

Demek ki, tanımlama standartlarının geliştirilmesini ve uygulanmasını gerekli kılan dört faktör vardır; maliyet, işbirliği, kavrama ve iletişim. Bu faktörlerin (mahallî , millî veya milletlerarası seviyede) tesirleri vardır, fakat standartların ne ölçüde uygulandığı duruma göre değişecektir. Mahallî seviye için hazırlanmış olan standartlar millî veya milletlerarası seviye için fazla ayrıntılı olabilir. Bunun tersi de mümkün. Ne var ki, arşivistlerce kabul edilen tanımlama standartları, enformasyon çağındaki arşivistin mesleği ve metodolojisiyle bütünleşecektir.

Enformasyon Çağında Arşiv Tanımlamalarının Standartlaştırılması

Görüldüğü üzere, tanımlama standartlarının geliştirilmesi arşivcilik mesleği ve arşiv kullanıcıları için önemli olup, arşivistler ve diğer enformasyon çalışanları arasındaki yeni münasebetin temeli olarak daha çok önem kazanacaktır. Arşiv tanımlama işlemlerinin standart hale getirilmesine gösterilen ilgi tesadüf değildir. Şu ana kadar, bu çalışmanın odak noktası arşivcilik ve mahallî, millî ve milletlerarası seviyede arşivler olmuştur. Şimdi, bu önemli çalışmanın sonuçlarını kendi mesleğimizin sınırlarından çıkarıp bir parçası olduğumuz enformasyon yönetim çevresine genişletmek istiyorum.

Tanımlama standartlarının geliştirilmesini ve uygulanmasını motive eden faktörler enformasyon yönetimi dünyası için de aynı ölçüde geçerlidir. Cargill, standartlar ile ilgili araştırmasında şöyle demiştir:

İki veya daha fazla (tüzel) kişi arasında koordinasyon problemleri varsa, standartlara ihtiyaç duyuluyordur. Taraflar, faaliyetlerinin koordinasyonu ile ilgili bir problemin varlığını kabul ediyor ve çözmek istiyorsa koordinasyonu temin etmek şarttır. Koordinasyonda mevcut olan veya olabilen bir problemi kabul etmeyi, problemin ayrıntılarını anlatmayı ve iyi bir çözüme varmayı reddetmekle standartlar geliştirilemez ve uygulamaya sokulamaz. (7)

Elio Lodilini arşiv ve arşivistin, "hor görülmesine" ve "düşük statüsüne" değinmiş ve şunu ileri sürmüştür: "Anglo-Sakson dünyada, arşiv ve kütüphane arasındaki farklılık arşivistler arasında artık çok iyi anlaşılmıştır. "(8) Lodilini şöyle devam eder: "Arşiv ile kütüphaneler arasındaki tek ortak nokta aynı kültürel çatı altında toplanmalarıdır" ve başka disiplinlerin menfaatlerini düşünmek yerine arşivistlerin kendi mesleklerine ait emirlerine uymaları gerektiğini, çünkü arşivciliğin diğer disiplinler kadar kendine yeterli olduğunu söylemiştir. (9)

Aynı zamanda, bu tutumun aksi tesir yaratma riski de vardır; o zaman arşivistler Enformasyon Çağı'nda zor durumda kalacaklardır. Çünkü diğer enformasyon alanlarından dışlanmış olacaklardır. Çok sivrilmek ve uzmanlık alanımızı savunmak, menfaatlerimizi korumak ve belgeleri muhafaza etmek için iyi bir strateji olmayacaktır. Arşiv belgeleri, yeri hiç bir şeyle doldurulamayacak olan kültürel kaynaklardır. Bu gerçek, arşivleri maddî yönden destekleyenlere duyurulmalı ve anlatılmalıdır. Ayrıca arşivistler, enformasyonun idareciler için kıymetli olduğunu bilmeli ve bu konudaki uzmanlıklarını daha iyi kullanmalıdırlar. Standart tanımlama uygulamaları, bu bilgiyi paylaşmak için bir vasıtaadır.

Kuzey Amerika'da belge yöneticileri ile arşivistler arasında zaman zaman tedirgin bir hava esmiştir; her ikisi de kendi rol ve sorumluluklarını tehlikeye atmaktan çekinmişlerdir. Richard Berner, Amerika'da şunu gözlemlemiştir:

Belge yönetimi (records management=RM) belgelerin ömrünü denetlemek üzere ilk olarak Amerika Millî arşivi'nde ortaya atılmıştır...Arşivistler RM fonksiyonlarını tam anlamıyla yerine getirirlerse, kendi arşivlerinin kalitesini artırırılar... Bu kontrolü imkânsız kılan herhangi bir durum söz konusu olduğunda arşiv ve arşiv dışındaki RM fonksiyonlarından sorumlu olan çeşitli idarelerle görüşmek gerekir. (10)

Kanada Devlet Arşivleri, federal hükûmetine ait belgelerin yönetiminden sorumludur. Enformasyon yönetimi "camiası", son yıllarda faal olmuştur. Belli birimler, enformasyon yaratıyordu, resmî dairelerde belge yöneticileri çalışıyordu, belgelerin imhasından ve muhafazasından sorumlu olan arşivistler vardı ve kamuoyu enformasyondan yararlanabiliyordu. Bu saydığımız faaliyetler genelde stratejik yerlerdeydi. Devlet dairelerindeki memurlar belgeleri teşekkül safhasında veya aktif durumdayken işlemlere tabi tutardı, belge yöneticileri belgelerin sorumluluğunu belge depolarında üstlenirdi. Enformasyon yarı-aktif haldeyken ve arşivist bu noktada yani belgelerin yarı-aktif kullanımları sona erip, arşive imha ve muhafaza edilmek üzere geldiklerinde olaya karışırdı.

Jay Atherton, belge ömrünün belli dönemlerinin belirlenmesine dayanan bu uygulamayı incelemiş ve hizmete dayalı bir uygulama olması gerektiği kararına varmıştır. Belgenin teşekkülü, devir-teslimi, sınıflandırılması, muhafaza plânının

yapılması, ayıklanması, saklanması ve kullanılması birbirine bağlı, birbiriyle devamlılık oluşturan ve gerek belge yöneticileri gerekse arşivistlerin birer parçası olduğu işlemlerdir. (11)

Bilgisayarların kullanımı, mevcut rol ve sorumlulukların tekrar ele alınmasını gerektirir. Şimdiye kadar, belli bir organizasyonun elinde bulunan belgeler hakkındaki bilginin toplanması, belge ömrünün çeşitli safhalarında ve belgenin kullanıldığı çeşitli yerlerde olmuştur. Dosya meydana getirildiği yerde bir dosya adı alır. Belge saklama veya imha plânında, dosya veya seri başlıkları verilir. Belgeler arşive geldiğinde arşivistler, bu dosyalara veya belge serilerine aynı isimleri veya yeni isimler verirler. Modern bir enformasyon yönetim sisteminde, seri veya dosyalarının ortak başlıklar altında toplanması, belge muhtevasının belirlenmesi ve başka notların verilmesi belgenin aktif ömrü sırasında olur. Günümüzde, arşivistlerin çoğu, zamanlarının büyük bir kısmını kendilerine devredilen arşiv belgelerini yeniden tanımlamak için harcarlar. Dosya sınıflandırma programlarıyla, arşiv ve bibliyografik tanımlamaların tümü birer veri şemasıdır. (12) Bu veri şemaları, bilgiyi tanımlamak ve işlemek için gerekli olan çeşitli veri unsurlarını tanımlar.

Bugün yargı yöntemlerinin çoğunda, bu veri standartları birbirinden bağımsız olarak geliştirilmiştir. Enformasyon yönetim sistemlerinin geliştirilmesi (13) teşekkülünden başlayarak imha safhasına kadar enformasyon yönetimi ile ilgili bütün mesleklerin işbirliğini gerektirir.

Arşivistler, enformasyon sistem standartlarını etkileme ve enformasyonun nasıl tanımlanacağına karar verme fırsatına sahiptirler ve bunu yapmak için önce tanımlama standartları, kuralları ve kılavuzları geliştirmeleri gerekir. Bu standartların dayandığı arşiv prensipleri çok önemlidir. Belge yaratıcılarının ve enformasyon yöneticilerinin çıkarları ile çakışmaz. Provönans (respect des fonds) prensibi, bir çok belge yaratıcısının işine gelen bir arşiv prensibidir. Bu prensip, belgelerin bütünlüğünü bozmadan muhafaza edilmesini ve böylelikle işlerin daha iyi yürütülmesini sağlar.

Arşivistlerin, belgeleri tasnif etmek ve tanımlamak için kullandıkları prensipler, enformasyonun teşekkülü, toplanması ve kullanılması için de uygundur. Eğer arşivistler aynı zamanda verilerin mahiyeti ile ilgili standartlar hazırlayabilirlerse, arşiv belgelerine uyguladıkları işlemleri büyük ölçüde kolaylaştırmış olurlar. Modern enformasyon yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması sürecinden dışlanmak yerine enformasyon yönetim halkasının saygın ve faydalı bir parçası olmak gerekir.

Arşiv malzemelerinin tanımlanmasıyla ilgili standartların geliştirilmesi halinde arşivcilik mesleğine çok büyük fayda sağlanmış olunacak. Ancak arşivistler enformasyon yönetim sürecinin ayrılmaz bir parçası olmak istiyorlarsa, meslekî beceri göstermeleri gerekir. Cargill'in ifade ettiği gibi: "Enformasyon teknoloji endüstrisinde standart hazırlayan komitelerinin çoğunda, iştirakçilerin pozisyonu ve gücü görevle ilgili maharetlerine göre belirlenir". (14)

Arşivistlerin, enformasyon yönetim sürecinde menfaatlerini gözetmeleri halinde karşılaştıkları zorluklar, elektronik belge yönetiminin ele alındığı bir toplantının aşağıdaki özetinde görülebilir:

"İlk günün bütün öğle sonrası, arşivistlerin elektronik belgeler konusundaki isteklerini belirten hararetili bir tartışma ile geçmiştir. Enformasyon sistemleri temsilcileri, onlardan istenilen şeyleri ve teknolojiadaki hızlı değişimleri gözönüne alarak elektronik belgeleri nasıl muhafaza edeceklerini anlayamadıklarını söylediler. Arşivistler cevap olarak değerlendirme işlemlerinden ve belge yöneticileri arasındaki farklardan bahsettiler... Genel olarak, her iki grup arasında kopukluk olduğu kesindi." (15)

Lisa Weber'in de gözlemlediği gibi bu toplantı özetinden alınacak ders şuydu: "Masaya oturmak istiyorsan, söyleyecek bir şeylerin olmalı. Şu anda, istek ve ihtiyaçlarımızı çok iyi ifade edemiyoruz". (16)

Kabul edilebilir arşiv tanımlama standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması, arşivistler için başka hususları da beraberinde getirmektedir. Pasif bilgi koruyucuları olmak yerine, standartları denetleme, standartların uygulanmasını gözetleme ve bilgiye erişim sağlama gibi görevler üstlenebilirler. David Bearman "Belge yönetim uzmanları olarak saygı görmek istiyorsak, arşivistler bir enformasyon denetleyicisi olmalı, enformasyon teknikleri geliştirmeli ve enformasyonun sorumluluğunu üstlenmelidirler". (17) Bu görüş arşivciliği, modern enformasyon yönetim sistemimizin tam merkezine yerleştirir.

"Koruma-sonrası" Çağda Tanımlama Standartları (18)

"Standart sorumlu" olarak yeni bir görev üstlenen arşivist kendisini enformasyon yönetim sürecinin merkezine yerleştirirken, arşiv enformasyonunun fizikî himayesini üstlenmeye hazır ve uygun olup olmadığını özellikle de elektronik bilgilerin yönetimi söz konusu ise tekrar düşünmelidir. Henüz çok az arşivde, makine ile okunabilen belgeler vardır. Olsa bile, bunları muhafaza edebilecek ve kullanıma sunabilecek imkânlar çoğunlukla mevcut değildir. David Bearman şu hususu hatırlatıyor:

Elektronik belgeler, himayeci arşiv kavramına yeni bir anlam katıyor. Bunlar teşekkül bakımından, himayeci arşivistin denetimi dışında olup, meslekî yönden arşivistin tecrübeleri dışında kalır. Bu belgelerin himayesi arşivlere pahalıya mal olur; elektronik belgelerin teşekkülü ile ilgili özelliklerden dolayı bu belgelerin yaratıcıları bunları kolaylıkla yok edebilir veya zarar verebilir ve bu sebeple yaratıcıların da belgelerin muhafazasında sorumluluk yüklenmeleri önem taşır. (19)

Elektronik belgelerin yönetimi, özellikle de onların tanımlanması arşivistler için yeni bir alandır. Aynı zamanda, bu tür belgeler arşivistler için standartlarla çalışma fırsatını verir. Bir kez daha söylemek gerekir ki, elektronik belgelerdeki bilgilere erişim sağlamak sadece arşivistler için değil, yaratıcılar ve kullanıcılar için de önemli bir konudur.

Elektronik belgelerin yönetimi, arşivist için önemli bir husustur ve EK'te sunulan örnek bunu daha iyi açıklayacaktır.

Bu örnek, önemli bazı noktalara dikkat çekmektedir. Birincisi, bilginin hızı; ikincisi, kullanıcılar genelde çıktıya ihtiyaç duymazlar. Dolayısıyla, arşivistler enformasyon sistem ve ağları hakkında daha çok şey bilmeli, üçüncüsü ise, haberleşme teknolojisindeki köklü değişikliklerden sonra arşivistlerin depolarının dışına çıkması

gerekir. Tabii ki, arşivistler bu teknolojik gelişmelerden avantajlı çıkabilirler. O zaman, himayeci olarak üstlendikleri rolü yeniden şekillendirmelidirler ve her türlü enformasyon sisteminin arşiv alanına girdiğini inandırmalıdır.

Ekte anlatıldığı gibi bir enformasyon yönetim sistemi ile karşı karşıya gelen arşivist bazı sorularla başa çıkmalıdır. Arşiv belgesi olarak neyi ele alacaktır? Sistemin hazırlanmasında ve uygulanmasında kamu ve özel sektörden gelen bazı sistem yaratıcıları katkıda bulunduyorsa belgenin sahibi kim olacaktır? Böyle bir ortamda yaratılan arşiv belgesi nasıl devredilecek, tanımlanacak ve kullanıma sokulacak? Arşiv belgesinin konservasyonu ve preservasyonu ile ilgili olarak hangi standartlar geçerli olacak?

Elektronik enformasyon sistemleri ile ilgili standartların hazırlanmasında ve geliştirilmesinde arşivistin müdahale etmesi gerekebilir. Charles Dollar'a göre arşivistler sorumluluklarını tam olarak yerine getirmek istiyorlarsa mevcut tasnif ve tanımlama çalışmalarını düzenlemeleri gerektiğine işaret ediyor:

Düzenlemede, tasnif ve tanımlama tek bir işlem olarak ele alınmalı ve ağırlık enformasyon sistem ve işlemlerine kaydırılmalıdır. Tanımlama, enformasyon sistemlerinin hazırlanması sırasında yapılmalıdır. (20)

Bu durumla başa çıkabilmek için arşivistler dikkatlerini belgelerin teşekkül safhasına çevirmeleri gerekir. Arşivciliğin en önemli uğraşı, arşiv tanımlama standartlarının en iyi şekilde uygulanması olmalıdır.

Arşivistler, standart koyma sürecine katıldıkça daha geniş bir dünyaya girmeleri kaçınılmaz olur. Arşiv tanımlamalarını millî seviyede standartlaştırmak için bazı projeler hazırlanmaktadır. (21) Milletlerarası arşiv Konseyi de bu konuyla ilgili olarak bir Tanımlama Standartları Komisyonu kurarak, arşivcilik çalışmalarını milletlerarası seviyede standartlaştırmak için büyük bir teşebbüste bulunmuştur. Bütün bu çabalar, arşivcilik mesleği, finansmanı sağlayanlar ve arşiv kullanıcılar için hayati önem kazanan bir konuda birlik sağlamak üzere mesleği bir araya getirmiştir. Aynı zamanda, bu çalışmalar mesleğin sınırları dışına çıkılmasını sağlayarak, arşivciliğin de bir parçası olduğu enformasyon yönetim dünyasına sokmuştur. Tanımlama standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması arşivciliği "hareketli, araştırıcı, başarılı ve değişime müsait" olmasına yardımcı olacaktır. Bu "standartların en önde gelen şartıdır". (23)

Sonuç

Arşiv tanımlama standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması Enformasyon Çağı'ndaki arşivistleri büyük iddialar ve imkânlarla karşı karşıya bırakmıştır. Arşiv belgelerinin iyi bir şekilde tanımlanması, bireylerin ve kuruluşların faaliyetlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Bu tanımlamaların standartlaşmasıyla bilgilerin daha kolay ve daha doğru bulunması temin edilir. Standartlarla ilgili eğitim ve enformasyon ile ilgili standartlar hakkındaki bilgiler arşivistler için gerekli olacaktır. Enformasyonun yönetim stratejilerinde faal olmak için, yeterli bilgi ve güvene sahip olursak ilgili disiplinlerdeki meslektaşlarımıza depoların sınırları dışına çıkabileceğimizi göstermiş oluruz. Başarılı olmamız halinde sadece enformasyon yönetimi reformunun üstesinden gelmekle kalmayız aynı zamanda toplumun dokümanlar şeklindeki hafızasını muhafaza etme ve kullanma konusunda, her zaman

olduğu gibi, sorumluluk sahibi bir meslek olarak yeşereceğiz. Arşiv tanımlamaları için başarılı bir şekilde standartlar geliştirirsek ve bu standartları her türlü belgeye ve o belgenin her safhasında uygulayabilirsek, Enformasyon Çağı'nda, enformasyon yönetimi ile ilgili kararlarda sesimizi duyurabiliriz.

EK: 1

Bu örnek, mevcut enformasyon veri tabanlarının entegrasyonu ile ilgilidir. Eyaletlerarası bir hükümet birimi, toprak kaynakları ile ilgili bir veri tabanı hazırlamıştır. Nova Scot'daki mevcut iki veri tabanını araştırmıştır:

Bu veri tabanlarından biri, eyaletteki Belediye İşleri Dairesi'nin değerlendirme veri tabanı, diğeri ise Denizcilik Konseyi Toprak Tescil ve Enformasyon Servisi (LRIS)'dir. Bu servis PC'ye dayalı Coğrafi Enformasyon Sistemi (GIS) ile çalışıyordu. (1) Bu çalışmada dijital bina plânları ile dijital haritalardan elde edilen grafik verileri biraraya getirilmiş; sağlık, fırtına ve su sistemleri için hazırlanmış istatistikî veriler toplanmış ve dijital hale getirilmiştir; ayrıca orjinal mühendislik çizimleri ve şehir plânı ile ilgili veriler verilmiştir.

Bu şekilde, farklı kaynaklardan toplanan bilgiler, Geo/SLG-MunMAP yazılım sistemi kullanılarak geliştirilmiş olan bir veri tabanına girilmiştir. Bu entegre sistemin faydaları şunlardır:

Belediye ve eyalet belgelerinden bilgi toplamak daha önceleri günler hatta haftalar sürerdi, şimdi ise bilgilere hemen ulaşmak mümkündür. Bu bilgiler politikacılar için faydalı olacaktır, çünkü belli konularda karar verilirken ellerinde kolay anlaşılır bilgi kaynakları vardır. Idareciler için faydalıdır, çünkü bütçelerini hazırlarken ve değerlendirirken, genel çalışmalara girerken ve geleceğe yönelik plânlar yaparken bu bilgilerden faydalanabilirler. Çalışan personel, kısa vadede problemlerini çözerken ve araştırmalara cevap verirken zorluk çekmeyecekler. Plânlamacılar kısa ve uzun vadeli plânlarda ve gelişmelerin denetiminde bu bilgileri kullanabilirler. Eyalet ve federal daireler, bilgi istenilmesi halinde bunu anında temin etmenin rahatlığını yaşayacaklardır. (2)

1- Willam F. Hamilton, The Boardroom Files, Bahar/Yaz 1991, SS 3-5,9

2- Willam F. Hamilton, The Boardroom Files, Bahar/Yaz 1991, SS 5,9

DİPNOTLAR

1. Wendy M. Duff ve Kent M. Haworth, "The Reclamation of Archival Description: The Canadian Perspective," Archivaria, Sayı: 31 (Kış 1990-91), p. 31.
2. Hilary Jenkinson A Manual of Archive Administration (Oxford: Clarendon Press, 1922), pp. 66-114, muhtelif sayfalar.
3. Carl F. Cargill, Information Technology Standardization (Digital Press, 1989), p. 13.
4. Aynı eser, pp. 41-42.
5. "Report of the Working Group on Standards for Archival Description", The American Archivist, cilt 52 (Sonbahar, 1989) p. 452.
6. F.W. Lancaster, Toward Paperless Information Systems (New York: Academic Press, 1978), pp. 91-97.
7. Cargille, yazarın evvelce belirtilmiş eserinde, p. 43.
8. Elio Lodilini, "The War of Independence of Archivists", Archivaria, No. 28 (Yaz 1989), p. 41.
9. Aynı eser, pp. 42, 44.
10. Richard C. Berner, Archival Theory and Practice in the United States: A Historical Analysis (Seattle: University of Washington Press, 1983), p. 178.
11. Jay Atherton, "From Life Cycle to Continuum: Some Thoughts on the Records Management - Archives Relationship", Archivaria, Sayı 21 (Kış 1985-86), p. 48
12. "Report of the Working Group on Standards for Archival Description", The American Archivist, cilt 52 (Sonbahar, 1989), p. 454.
13. "Report of the Working Group on Standards for Archival Description", aynı eser, p. 454.
14. Cargill, yazarın evvelce belirtilmiş eserinde, p. 43.
15. Lisa Weber, "The Working Meeting on Research Issues in Electronic Records, A Report to SAA", 28 Eylül 1991, p. 1.
16. Aynı eser.
17. F. Gerald Ham "Archival Strategies for the Post - Custodial Era", The American Archivist, cilt 44, 1981, pp. 207-216 ve "Archival Choices: Managing the Historical Record in an Age of Abundance", The American Archivist, cilt 47, 1984, pp. 11-12.

18. David Bearman, "An Indefensible Bastion ...", yazarın evvelce belirtilmiş eserinde, p. 23.

19 Charles Dollar, "Archival Theory and Practices and Informatics: Some Considerations".Macerata Üniversitesi'ne sunulmuş tebliğ, Macerata, İtalya, 7 Eylül 1990.

20. Steven L. Hensen, derleyen, Archives Personal Papers and Manuscripts (Chicago: Society of American Archivists, 1989);Michael Cook ve Margaret Procter, A Manual of Archival Description (Brookfield, Vermont: Gower Publishing Company, 1989); Rules for Archival Description (Ottawa: Bureau of Canadian Archivists, 1990).

21. "Statement of Principles Regarding Archival Description" adlı eserine bakınız, Kasım 1990.

22. Cargill, yazarın evvelce belirtilmiş eserinde, p. 235.

Tercüme:
Necîâ İLEMİN

ENFORMASYON ÇAĞINDA DEVLET ARŞİVİ VE ARŞİVİSTLER

L. I. MWANGI

Giriş

Arşiv belgeleri, resmî, özel veya tüzel kuruluşların faaliyetleri neticesinde meydana gelen dokümanlardır. Devlete ait arşiv belgeleri o devletin müstakil icrasının ve faaliyetlerinin delili olarak muhafaza edilirler. Devletler, halkın menfaatlerini koruyarak yönetim işlerini sürdürür ve kamu kaynaklarını kanunlar çerçevesinde idare etmeye yararlar. Arşiv belgelerinin muhafazası bugünün meselelerine çözüm getirir; gelecekte olabilecek meseleler için de plânlama vasıtaları teşkil eder. Eğer hükûmetleri meydana getirmedeki maksat, toplum vakâlarını düzenlemekse, o zaman bu faaliyetler neticesinde meydana gelen arşiv belgeleri halka büyük ölçüde açık olmalıdır. Şahısların; haklarını, yükümlülüklerini ve bunları nasıl yerine getireceklerini bilmeleri gerekir. Aynı zamanda hükûmetler toplumdaki pek çok menfaati koruduklarından ve her toplum hangi enformasyonun hangi şartlarda ve ne zaman şahıslara açık hale getirileceğine karar vermek zorunda olduğundan, belgelere erişim mümkün olmalıdır.

Devlet arşivlerinde çalışan arşivistler, belgelerin himayesi, muhafazası ve erişiminden mesuldur. Çünkü arşivistlerin görevi, belgeleri muhafaza etmek ve erişilebilir hale getirmektir. Arşivistler devletin danışmanları olup, haklarını arayan ve yükümlülüklerini yerine getiren vatandaşların da temsilcileridir.

Geçmişte arşivistin vazifesi, basit bir ifadeyle, tarihî kaynakları muhafaza etmektir. Arşiv belgeleri bazı ülkelerde artık hiçbir işe yaramayan "ölü" belgeler olarak değerlendirilirdi. Bunlar, dairelerdeki aktif belgelerden ayrı tutulmuş ve çoğu kez dikkatsizce imha edilmiştir. Bu şartlarda bile arşivistler yapabileceklerinin en iyisini yapmışlardır. Bugünün dünyasında arşivistin vazifelerine farklı bakılmaktadır. Arşivistlerden, belgeler nerede olursa olsun bunlarla ilgili bilgi sahibi olmaları, haklarında enformasyon temin etmeleri ve bunu muhafaza etmeleri istenmektedir.

Arşivistler hükûmet işlerine katılınca enformasyon problemleri ve vasıtaları ile karşı karşıya olan diğer meslek sahipleriyle biraraya gelmişlerdir. Bu şartlara rağmen arşivistler, belgeleri iş prensiplerine zarar vermeden muhafaza etmek zorundadırlar. Arşivistler, diğer mesleklerin modern enformasyondan nasıl etkilendiklerini incelemeli ve toplumun taleplerini nasıl karşılayacaklarını düşünmelidirler.

Bütün arşivistler gibi, bir hükûmet arşivisti de aşağıdaki problemlerle karşı karşıyadır:

(1) Arşiv dokümanlarını bütün ömürleri süresince idare etme yetkisini gösterebilmek ve bunun için bilgi sahibi olmak.

(2) Çalışmalarında hükûmetin ve halkın desteğini kazanabilmek için arşivlerin önemini gösterebilmek.

(3) Diğer meslek sahiplerini, arşivler konusunda eğiterek onlarla bir işbirliği ruhu geliştirmek.

(4) Kendi eğitimlerinde ilerleme kaydetmek, diğer ilgili meslek ve disiplinlerdeki gelişmelerden de haberdar olmak.

(5) Enformasyonun toplanmasında ve erişiminde değişen teknolojiyi dikkate almak.

Devlet Dairelerinde Belge Yönetimi

Hükümet faaliyetlerinin güçlüğü ve genişlemesi karşısında mevcut belgeleri ortaya çıkarma, saklama ve kullanmaya yönelik yeni teknolojinin uygulanması arşivistlerin mühim problemlerinden birkaçıdır. Belgelerin teşekkülü ve toplanması ile ilgili usuller ve işlemler bazen yeterli değildir. Dosya sınıflandırma sistemleri hem yetersizdir hem de anlaşılması zordur. Belgelerden mesul personel yetersiz eğitilmiştir ve idare bütün bu neticelere katlanır. Düzensiz dosyalanmış dokümanlar bulunamaz; kataloglama ve sınıflandırma karışıktır; yarı aktüel ve aktüel olmayan belgeler uygun olmayan yerlerde saklanmaktadır.

Az veya çok olsun, bu problemlerle bütün hükümetler uğraşırlar. Gelişen dünyada arşivistler belge işlemlerine karşı olan sabit ve menfi tavırların üstesinden gelmelidirler. Aktif olmayan belgeler değersiz olarak görülürler. Bu tavır, belgelere itibar etmeyen veya onların düzgün kullanımıyla sağlanacak faydaları anlamayan idareciler tarafından ortaya atılmıştır.

Çoğu kez bunlar, arşiv belgesi olmayan dokümanlarla arşiv belgeleri arasındaki farkı bile anlamazlar. Böyle bir ortamda çalışan arşivistler, bu problemlerin nasıl çözüleceğini bilmek, bunların önemini gösterecek kadar ikna edici olmak, bunları çözmek için şahısları eğitecek seviyede olmak ve yapılan yenileştirme çalışmalarını idare etmek zorundadırlar.

Bu tür bir çaba olmadan, hiç kimse hükümetin geçmişteki faaliyetlerinin güvenilir bir tasvirini yapamayacaklarından ve bunun için arşiv belgelerinin yönetiminden mesul olan arşivistleri suçlayacaklardır.

Devlet Arşivinin Rolü

Sık sık bu bunaltıcı problemlerle karşılaşan ve arşivlerin teşekkülü, tasnifi, bakımı, kullanımı, düzeni ve muhafazasından mesul olduklarını bilen arşivistleri, problemleri tebliğin giriş kısmında sıralanan hususlar doğrultusunda ele alabilirler.

İlk problem, bilginin ve yetkinin olmadığı yerlerde bunları temin etmektir. İlk bakış noktası belge teşekkülü sahasındadır. Herşey devlet dairelerinde, belgelerin teşekkülü ve toplanmasıyla başlar. Eğer arşivistler tesirli ve modern belge yönetim usullerini ve işlemlerini bilmezlerse meseleyi kökünden çözemezler. Bilgi sahibi olmadıkları konularda danışman gibi görünmeleri faydasızdır. Arşivist, talep halinde belirli konularla ilgili teklifler sunmalıdır. Sir Hilary Jenkinson'un belirttiği gibi, "arşivistin görevi siyasî problemlerle uğraşmak değildir o sadece tavsiyede bulunur."

Bu oldukça doğrudur, fakat o zaman tavsiyede bulunacak olan arşivistlerin hükûmet politikasını bilmeleri gerekir. Eğer bilmezlerse, hangi temele dayanarak tavsiyede bulunacaklarını bilemezler. Belge teşekkülünün, politika hazırlama işleminin bir parçası olduğunu izah etmek zordur. Böylelikle, arşivistlerin belgelerle ve hükûmet faaliyetlerindeki kökenleriyle ilgili konularda bilgilenmeleri gibi, onların da kendilerini hükûmetin işleyiş şeklinde uzmanlaştırmaları gerekmektedir. Bu bilgiye sahip değillerse, onu en iyi şekilde kazanmaları gereklidir.

Öncelikle arşivistler, arşiv belgelerindeki bilgileri doğru olarak kaydetmelidir. Bütün problemler yanlış bilgi kaydedildiğinde, hatta doğru bilgi kötü veya yanlış şekilde kaydedildiğinde veya muhafaza ortamı yanlış olduğunda başlar. Bunun için ilgili kuruluşun faaliyetlerini bilmek ve bu faaliyetlere göre en uygun tavsiyelerde bulunmak gerekir. Arşivistlerin en zayıf oldukları konu, belgelerin teşekkülü ile ilgilidir. Eğer belgeler yanlış anlamadan dolayı hatalı olarak düzenlenmişse; tasnif, kullanım ve muhafaza işlemleri hususunda tavsiyede bulunmak zordur. Arşivist, bir danışman gibi bilgili olmalıdır. Tasnif, bakım, kullanım ve muhafaza önemlidir, fakat belgenin teşekkülü dikkate alınırsa ikinci plânda kalır. Düzgün hazırlanmış bir belge bile, eğer kimse onu bulamıyorsa, bozulmaya yüz tutmuşsa, ömrü süresince yanlış kullanılmışsa veya sorumsuzca elden çıkarılmışsa işe yaramayabilir. Tekrar söylemek gerekirse, tavsiyede bulunmak bir eğitim, eğitim ise bir bilgi meselesidir. Bu yüzden arşivist, bütün belge tasnif metotlarını, belge muhafaza teknolojisini, belge gizliliği ile ilgili bütün işlemleri ve arşiv belgelerini ayıklama usullerini bilmelidir. Modern arşivistin altın kuralı şudur: Toplumun, kendini geliştirmesi, geçmişini muhafaza etmesi ve geçmişiyile ilgili şeyleri sürdürebilmesi için arşivistlerin tarihî arşiv belgelerini ayıklaması gerekir. Bütün altın kurallar gibi, bunun da söylenmesi kolay ancak uygulanması zordur.

Doğru bilginin doğru şekilde ve doğru vasıtalarla kaydedilmesi, dokümantasyon merkezlerinin önemle üzerinde durduğu bir konudur. Basil Stuart Stubbs, Milletlerarası Arşiv Konseyi Semineri'nde şu ifadeyi kullanmıştır:

"Bilginin teşekkülünü temin eden kişilerin yaptıkları vasıta tercihleri; bütün uygulamalarımıza, politikalarımıza ve işlemlerimize tesir edecektir; uygulamalarımıza bir teori ve prensip bütünlüğü getirecektir; düzenlemeleri yenileyecek ve bütün enformasyon muhafızlarının meslekî yapısını değiştirecektir."
(2)

Stuart Stubbs bu konuda pek çok arşivistin göreceğinden daha mühim değişiklikler görmektedir. Herşeyden önce, belgelerin muhafazasında kullanılan vasıtalar tarih boyunca değişikliğe uğramıştır. Kurumlarımız değişebilir, çalışma usullerimiz değişebilir ve kayıtlı bilgiyi muhafaza etmek ve hizmete sunmak için en gelişmiş makineleri kullanmak zorunda kalabiliriz, fakat burada önemli olan teoriler ve prensipler değil kayıtlı bilginin teşekkülü ve muhafazası ile ilgili metotlar ve tekniklerdir. Stuart Stubbs haklıdır. Karşılaştığımız bu değişiklikler bizi yeni dokümanları değerlendirmek için yeni yollar bulmaya teşvik eder ama biz yine de aynı eski şeyleri yaparız. Yeni metotlara ihtiyaç duyulan yerlerde yeni metotlarla işlem yapmayız. Fakat biz yine de hala dokümanları korumak, kullanımlarını kolaylaştırmak, onları idare edilebilir hale getirmek ve toplumun hizmetine sunmak isteriz.

Stuart Stubbs en önemli soruları ortaya atmıştır. Arşiv belgesi veya kütüphane malzemesi olarak adlandıramayacağımız yeni dokümanlar var mıdır? Ortaya yeni çıkan doküman sınıfları var mıdır? Bilgisayardaki dosyalar yeni tür belge teşekkülleri olarak kabul edilebilir mi? Mesajların anında iletilmesiyle yeni bir tür kayıtlı bilgi ortaya çıkar mı? Cevaplar ne olursa olsun arşivist şu soruları muhakkak sormalıdır: Bir kuruluş, işini nasıl yürütür? Hangi dokümanları, ne sebeple ortaya çıkarır? İşlerini sürdürmek için ne çeşit enformasyona ihtiyaç duyar? Bir doküman veya doküman grubu, yapılan faaliyetlerin bir parçası ise ve dairenin faaliyetleri hakkında bilgi temin etmek için bunlara ihtiyaç duyuluyorsa, o zaman bu dokümanlar o kuruluştaki arşivin bir parçasıdır. Eğer öyle değilse bile yine de toplum için bir değeri vardır ve eğer bir değeri varsa, onların nerede, nasıl ve ne kadar süreyle muhafaza edileceğine karar vermek arşivistlere ve diğer enformasyon uzmanlarına kalmıştır.

Yeni dokümanları kolayca anlayamazsak veya maksatlarını ve değerlerini kolayca tesbit edemezsek, bunları yanlışlıkla gereksiz diye eleyebiliriz. Geçmişe ait eski dokümanların problemleriyle mücadele eden arşivistler, yeni bir teknolojiyle yaratılan yeni tür dokümanlarla ilgili olarak diğer mesleklerdeki uzmanlarla bilgi alışverişinde bulunmalıdırlar. Arşivistler dokümanlar üzerinde uzun süre çalıştıktan sonra prensipler ve metotlar çerçevesinde sistematik kontroller gerçekleştiremezlerse, daha yeni ve daha gelişmiş belge türleri ve vasıtaları meydana gelemez.

Stuart Stubbs'ın bahsettiği uygulama, teorilerin ve prensiplerin genişletilmesi gibi yeni bir uygulamadır. Hiçbir bilim, daha önce hesaba katılmamış birşey ortaya çıktığında kendi teorilerini bir kenara atamaz. Nitekim Einstein da Newton'u bir kenara atmamış, çok iyi bildiğimiz gibi onun omuzlarında yükselmiştir.

Şimdi hepimiz, hükümetteki ve bir ülkedeki enformasyon çalışanları arasında bütün kayıtlı enformasyon kaynaklarını idare etmek maksadıyla bir işbirliği kurulmasının iyi birşey olduğu fakat bununla beraber üstesinden gelinmesi gereken bazı kesin meslekî ve siyasî engeller de olduğu konusunda mutabakata varabiliriz. Pan Afrika Dokümantasyon ve Enformasyon Sistemi'nin gelişmesiyle yakından alakalı olan Francis K. Iganji'nin gözlediği gibi:

"Enformasyon ve dokümantasyon merkezleri arasında ortaya çıkan rekabet, millî enformasyon ve dokümantasyon şebekelerinin tesis edilmesine mani olur. Afrika'nın bazı ülkelerinde bu, büyük bir engel olmuştur". (3)

Arşiv kurumları ve bunlara bağlı arşiv hizmetleri, zaman geçtikçe bu gelişmenin bir parçası olmaya başlamıştır. Kenya Millî Arşivi ve Dokümantasyon Merkezi Müdürü Musila Musembi'nin dediği gibi:

"Bu durum, hükümetten aldığımız desteğin, Kenya'daki büyük kütüphanelerde ve dokümantasyon merkezlerinde çalışan meslektaşlarımızdan aldığımız desteğin yanı sıra, enformasyon sistemlerimizin ve kamu hizmetlerimizin gelişmesini, idaresini ve düzenlenmesini sağlayan Kenya Millî Arşivi ve Dokümantasyon Merkezi'nin gösterdiği çabaların neticesidir". (4)

Enformasyon hizmetlerinden mesul olan çeşitli memurlar yetki ve kontrol bakımından rekabet halinde olabilirler. Bununla birlikte, eğer vatandaşlar hakları ve

yükümlülükleriyle ilgili bilgi sahibi olacak ve arşivlerdeki enformasyondan menfaat sağlayacaklarsa, arşivistler, vatandaşların enformasyon çağında hayatlarını idare etmek için ihtiyaç duydukları diğer dokümanlarla ilgili enformasyonla birlikte belge ve arşiv malzemeleriyle ilgili enformasyonu da nakletmek zorundadırlar.

Bundan dolayı, devlet arşivi dokümantasyonu meydana getiren dairelerle bağlantılı olmak, bunlarla en iyi şekilde çalışmak ve enformasyonun devir teslim işlerini düzenlemek için onlarla işbirliği yapmak zorundadır. Bunu gerçekleştirme yolunda karşılaştığımız engeller ne olursa olsun, asıl mesele budur.

Eğitim İhtiyaçları

Belgelerin teşekkülünü, muhafazasını ve erişilebilirliğini temin etmek bilgi gerektirir. Pek çok gelişmiş ülke ya tarihi mevzuat çalışmalarına bağlı olarak 19. yüzyılda arşiv okulları kurmuş veya 20. yüzyılda tarihi arşiv kurumlarında gelişen bir iş pazarına geçiş yapmıştır. Bir süre önce, Avrupa tarihi üzerine eğitim görmüş olan Ernst Posner, arşiv eğitiminin, arşivistin modern belgelerle uğraşması için daha iyi eğitilmesi maksadıyla genişletilmesi gerektiği hususuna dikkat çekmiştir. (5) Onunla aynı fikirde olmamıza rağmen, ana hedef, arşivistleri herhangi bir yer ve herhangi bir zamanda meydana getirilmiş bütün belge çeşitlerini idare edebilecek şekilde eğitmektir. Buradaki soru modern arşivistin bunu yapabilmek için hangi bilgilerle donatılması gerektiğidir.

İlk olarak, arşivistler çalışacakları toplumun tarihi ve gelişimiyle ilgili çalışmaların sağlam bir özgeçmişine ihtiyaç duyarlar. Onların bütün araştırma sahalarında uzman olmaları gerekmez fakat arşivle bağlantılı veya modern toplumun anlaşılmasını, organizasyonunu, işleyişini ve kayıtlı enformasyon kaynaklarını destekleyen disiplinlerle geniş ölçüde alâkalı olmalıdır. Uzun zamandır bu tür meslek öncesi eğitimin iyi bir arşivistin yetişmesi için gerekli olduğu düşünülmüştür.

Her arşivist, arşivlerin temel prensiplerini ve bunları denetlemek için çeşitli metotları bilmelidir. Arşiv belgelerinin nasıl meydana geldiğini, şekillendiğini ve düzenlendiğini izah eden prensipler ve kavramlar her duruma uygulanabilir. Bu en doğru başlangıç noktasıdır ve hem idarenin hem de arşivistin gayretli çalışmasını gerektirir.

Arşivistler, resmî belgelerin meydana getirilişi ve kullanımı ile ilgili kanunî ve bürokratik vasıtaları ve işlemleri bilirlerse, iyi bir belge yönetimi icra edebilirler. Bunun belge yönetimi veya başka bir ifadeyle anılması mühim değildir. Arşivistler, bir idare grubunun parçası olabilmek ve belgelerin teftişi, değerlendirilmesi ve imhası ile ilgili vazifeleri yerine getirebilmek için, modern belgelerin idaresinde hangi işlemlerin ve faaliyetlerin uygulanacağını bilmek zorundadır.

İkincisi, arşivistlerin belge muhafazası ve konservasyonu ile ilgili şeyleri de bilmeleri gerekir. Ayrıca, belgelerin bozulmasının fizikî, biyolojik ve kimyevî sebepleriyle, buhardan geçirme, asidifikasyon ve onarım gibi çeşitli teknikleri ve mikro reproduksiyon metotlarını ihtiva eden uygun muhafaza usullerini de bilmelidirler. Bu işlerin büyük bir çoğunluğu, uzman teknisyenler tarafından yapılsa da arşivistlerin sorumluluğu muhafaza konusunda bilgili olmaktır.

Üçüncü olarak, arşivistler, belge teşekkülü, muhafazası ve saklanmasıyla ilgili modern bilgisayar tekniklerini de bilmelidirler. İşlerin otomasyona dayandığı çalışma

yöntemlerinde, arşivistler işbirliği yapmalıdırlar. Arşivistler, arşivlerden faydalanmak isteyenlere en iyi hizmeti verebilmek maksadıyla enformasyon temin edici teknikler konusunda eğitilmelidir.

Bu konferanstaki diğer kişiler, eğitim konusunu daha ayrıntılı bir şekilde ele alacaklardır. Belgeler ve onların değerleri, teşekkülü, sınıflandırılması ve kullanılması ile ilgili öyle büyük bir bilgi eksikliği vardır ki, ilk vazife bilgiyi yaymak, ikincisi de belgelerin muhafazası ile ilgili uygun idarî düzenlemelerle çalışmak olmuştur. Bütün bu işler, kayıt personeli, veri işlemede çalışanlar, belge yöneticileri, yönetmelikleri hazırlamakla yükümlü yetkililer ve idarî görevlilerle işbirliği içerisinde yapılır.

Son olarak, bütün bunları yapmak için arşivistler, belge ve arşiv yönetimini bütün yönleriyle icra edebilmelidirler. Hatta, modern teknik ve prensiplerin nasıl uygulanacağını bilmelidirler.

Sonuç

Hükûmeti, bizi ve paylaştığımız kaynakları koruması için kurarız. Arşivler devletin düzenli faaliyetlerinin delilleridir. Devlet arşivi hükûmete ait bütün arşiv belgelerinden mesuidur. Ebedî değeri olan belgelerin uygun şekilde muhafazasını ve gelecekteki araştırmalara hazır hale getirilmesini temin etmek, arşivistlerin görevidir.

Bundan dolayı, arşivistler modern arşiv idare sistemlerinin yaratıcıları ve etkili danışmanları olmak amacıyla belgeler hakkındaki herşeyi bilecek seviyede hazırlanmalıdır. Her zaman olduğu gibi, bu enformasyon çağında bile onların görevi halk adına arşiv belgelerini korumak ve halkın bunları kullanabilmesini sağlamaktır. Ne yapılması gerektiğini görmek ve bunun nasıl yapılacağını bilmek, gerçekleştirilmesinde diğerlerine yardım etmek ve hükûmete ve halka hizmet vermek bir bütün olarak arşivistlere hüviyet kazandırır. Bu gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için hep aynıdır. Bazı yerlerde başarı sağlamak diğerlerine nazaran zor olabilir ancak görev hep aynıdır. Eğer arşivistler ne yapmaları gerektiğini bilirlerse ve bunu yapmak için gerekli bilgiye sahip olabilirlerse başarı gelecek ve beraberinde büyük bir öz güven getirecektir.

Devlet arşivlerinde çalışan arşivistler, halkı arşiv belgelerinin muhafazasına teşvik etmek amacıyla, millî ve milletlerarası seviyelerde hizmet veren diğer arşivistlerle bağlantı kurmalıdır. Arşivistler, enformasyon çağında önemli gelişmelerin merkezinde yer almış ve önem kazanmıştır. Bu durum, gelecekte bizim için de geçerli olacak ve böylece hakettiğimiz hüviyetimize kavuşacağız.

DİPNOTLAR

1. Sir Hilary Jenkinson, A Manual of Archive Administration. (Londra: Percy Lund, Humphries, 1965), p. 127.
2. Basil Stuart Stubbs, "Whither Information", in Management of Recorded Information: Converging Disciplines. Proceedings of the International Council on Archives' Symposium on Current Records. National Archives of Canada. Ottawa May 15-17, 1989, Cynthia J. Durance, derl. (Londra: K.G. Saur, 1990), p. 21.
3. Francis K. Iganji, "National Information and Documentation Networks," yayınlanmamış tebliğ.
4. Musila Musembi, "Coordination of Information Systems and Services in the Public Service of Kenya," yayınlanmamış tebliğ.
5. Ernst Posner, "Archival Training in the United States," in Archives and the Public Interest: Selected Essays of Ernst Posner, ed. Kenneth Munden (Washington: Public Affairs Press, 1967), p. 67.

Tercüme:
Neclâ OLSA

ODYO - VİZÜEL MATERYAL ARŞİVİSTİNİN KİMLİK KRİZİ

Magdalena CSEVE - Zolta BODI

I- Giriş

Doğu Avrupa'da geçtiğimiz yıllarda meydana gelen politik değişiklikler haberleşmeyi ve bunun neticesi olarak da odyo-vizüel arşivlerin durumunu etkilemiştir. Bölgedeki komünist hükümetlerin yıkılışı, hayatın farklı yönlerinde ve pek çok sahada yeniliklere yol açmıştır. Bu çevrede, arşivler yeni bir hayata başlayabilir ve bizler de arşivlerin, elli yılı aşkın bir süredir yapmak zorunda olduğumuz gibi politik menfaatlere karşılık vermekten çok, tam manasıyla mesleki çizgiler dâhilinde yeniden düzenlenmesi hususunda düşünmeye başlayabiliriz.

Bizler, eski arşiv yapılarını değiştirmek ve bunların fonksiyonlarını yeniden düzenlemek göreviyle karşı karşıya bulunmaktayız. Bu görev, Doğu Avrupa'daki arşivlerin Batı Avrupa'dakilerden geri kalması ve ekonomik şartların çalışma sahamızı kısıtlamasıyla güçleşmiştir. Bu durum bizi, odyo-vizüel arşiv teori ve metodolojisini araştırmaya teşvik etmektedir.

Doğu Avrupalı arşivistler, kurumlarını birdenbire değiştiremeyeceklerini bilseler de daha çok gelişmiş ülkelerin izinden gidebileceklerini anlamaktadırlar. Başka yerlerdeki tecrübelerden haberdar olma ve bunları yerel durumlara uygulama ihtiyacının farkındadırlar. İşte bu, onların Batı Avrupa arşiv yapılarıyla ve Milletlerarası Arşiv Konseyi gibi milletlerarası kuruluşların çalışmalarıyla gittikçe daha fazla ilgilenmelerinin sebebidir.

Öncelikle, problemlerimize arşiv literatüründe hazır çözümler bulabileceğimizi umduk, fakat diğer ülkelerdeki arşivistlerin de bizim karşı karşıya kaldığımız aynı problemlerle gün be gün mücadele ettiklerini öğrenerek hayal kırıklığına uğradık. Bu durum ülkeden ülkeye değişse de üzerinde durulan hususlar her yerde aynıdır. Uzun ve başarılı bir gelişim devresinden sonra, gelişmiş dünyadaki arşivistler bile yeni teknoloji neticesinde meydana gelmiş olan dokümanlara uygulanan işlemler konusunda düşünmek zorunda kalmışlardır. Bu eğilim, 26-31 Mayıs 1991 tarihleri arasında Macaristan'da yapılan Milletlerarası Odyo (ses) Arşivleri Birliği'nin son yıllık konferansındaki tutanaklarda da açıkça görülebilir. Bu müzakerelerin ışığında genel anlamda odyo-vizüel arşivlerin durumunu ve özel anlamda bizim, Macaristan'da karşılaştığımız problemleri incelemek istiyoruz.

II- Odyo-vizüel Koleksiyonlar ve Odyo-vizüel Materyal Arşivistleri

Herşeyden önce, odyo-vizüel arşivistlerin kimlik sorununa değinmek ve arşiv teorisi, metodolojisi ve uygulamasının bugün bütün dünyada geniş ölçüde kabul edildiği, fakat bunun çeşitli materyallerin kullanılmasında önemli değişiklikler yaratmadığı hususuyla başlamak istiyoruz. Bundan başka, odyo-vizüel arşivlerin bildiğimiz arşivlerden ayrı tutulması da bir diğer konumuz olacaktır. Mesleğin

kaynaklarını bir bütün olarak verirken, bunların idaresini belirleyen odyo-vizüel materyallerin özelliklerini de belirtmek istiyoruz.

Odyo-vizüel materyaller nelerdir?

"Odyo-vizüel materyaller" ifadesi genellikle bilinen yazılı materyallerde zıt anlamda kullanılır.

Bunun neticesinde, materyalleri enformasyon kaynakları olarak aşağıdaki ana kategorilere ayırabiliriz:

Yazılı materyaller

- Yazılı dokümanlar
- Basılı dokümanlar

Odyo-vizüel materyaller

- Ses kayıtları
- Fotoğraf ve sessiz film
- Film ve video

Odyo-vizüel dokümanlar çoğu kez kütüphallerdeki ve arşivlerdeki yazılı dokümanlarla birlikte toplanır. Çok az kütüphane ve arşiv, sadece odyo-vizüel materyalleri toplar.

Odyo-vizüel dokümanların çoğu kez yazılı dokümanlarla aynı şekilde muamele görmesinin sebebi budur, fakat bu ikisini ayırmak için geçerli sebepler bulunmaktadır.

Yazılı ve odyo-vizüel materyaller arasındaki farklar

Farkların sadece teknik olmadığını düşünüyoruz. Odyo-vizüel dokümanlara uygulanacak olan işlemler, onların fizikî özellikleriyle belirlenir. Fakat biz yine de çeşitli materyallerde sağlanan enformasyonun özelliğinin onların değerlendirilmesini belirlemede önemli bir unsur olduğu fikrindeyiz. Yani, bizler materyalleri, gerek duyulan çeşitli işlemlerden dolayı değil, daha çok farklı bilgi türlerinin kaynakları olabildikleri için ayırırız. Yazılı veya basılı materyaller, bilgiyi sözlü haberleşme için ideal bir vasıta sayılan yazılı şekilde ifade eder. Tabii ki, odyo-vizüel materyaller, konuşma dili, el yazması veya basılı materyaller gibi sözlü bilgiyi de ihtiva etmektedirler. Bunun yanında, daha da önemli bir özelliği, sözlü olmayan enformasyonun saklanması da uygun olmasıdır. Konuşma veya yazı olmayan herşey (müzik, ses, akustik bilgi veya sessiz ve hareketli görüntüler, görüntülü bilgi gibi) bu en son kategoriye girer.

Sözlü ve sözsüz bilgi arasındaki fark, bunların pratik kullanımları yönünden önemlidir. Taşıdıkları bilginin özellikleri açısından yazılı ve odyo-vizüel materyaller farklı maksatlara hizmet ederler ve yerine getirdikleri vazifelere farklı bir görünüş kazandırmak için profesyonel arşivistlere ihtiyaç duyarlar.

Sözsüz bilgiyi kaydetme teknikleri henüz çok yeniiken, sözlü bilginin yazılı şekilde saklanması metotları binlerce yıl önce gelişmiştir. İlâveten, odyo-vizüel materyale erişim bazı cihazların kullanımını da gerektirir. Böylelikle teknolojik değişim ve bunun yayılması, odyo-vizüel materyallerin kullanımına önemli bir teknik unsur getirmiştir.

Odyo-Vizüel materyallerin önemi

Bugün bilgidaki değişikliklerden biri sözsüz bilginin daha önemli hale gelmesidir. Modern dünyanın sanat, kültür ve haberleşmesi bugün sadece odyo-vizüel materyallerle korunabilmektedir. Radyo ve televizyon, modern toplumun pek çok kesimine eğlence ve diğer faaliyetlerinden bile çok tesir etmektedir. Odyo-vizüel teknoloji bugün, sözlü haberleşmenin ağır bastığı eğitim ve bilim hayatında geniş bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu giriş kısmının özünü izah etmek için, odyo-vizüel materyallerin bugünkü durumuyla ilgili daha ayrıntılı bir tanım yapabilmek maksadıyla, ses arşivlerini ve özellikle radyo arşivlerini incelemek istiyoruz.

Ses kaydedici materyaller

Akustik bilginin ana taşıyıcılarını, ses kaydı vasıtalarından ve teknik problemlerden bahsetmeden kısaca saymak istiyoruz.

Manyetik kayda bağlı
ses taşıyıcıları
(Bu kategori manyetik
teyplerin farklı çeşitle-
rini ihtiva etmektedir)

Akustik ve Elektroakustik
metoda bağlı ses taşıyıcıları

Optik kayda bağlı
ses taşıyıcıları

- İki makaralı standart
stüdyo teypleri
- Kaséler
- Dijital odyo teypler

- Fonograf plâkları ve
Silindirler
- Gramofon

- Kompakt disk
- Optik saklama
- Uygulamalarının diğer
çeşitleri

Tabîî ki, ses dokümanları pek çok farklı ortamlarda saklanmaktadır.

Ses arşivlerinin türleri

Son 20-30 yıl içerisinde pek çok ses arşiv çeşidi ortaya çıkmıştır. Bunların bazıları ses dokümanlarını yalnız başlarına muhafaza edemezler. Çoğu kez bildiğimiz yazılı dokümanları ve diğer odyo-vizüel materyalleri de toplayıp işleme sokarlar veya kütüphanelerin ya da arşivlerin teferruatlı bir sınıflandırmasını yaparak bunların faaliyet ve fonksiyon sahalarını incelerler.(1) Koch, ses arşivlerini başlıca aşağıdaki tiplere ayırır:

- Millî ses arşivleri;
- Radyo ve TV arşivleri;
- İlmî araştırma kurumlarının ses arşivleri;
- Eğitim kurumlarındaki ses arşivleri.

Radyo ses arşivleri

Radyo ses arşivleri, radyo programlarında kullanılan ses materyallerini toplar. Bu ses materyalleri, programcıların ana kaynağıdır. Pek çok radyo arşivi aktif bir radyo istasyonu ile yakından bağlantılı olup, onun idarî yapısının içerisinde görev yapmaktadırlar. Program ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla, bu arşivler çeşitli ses materyallerini toplamak zorundadır. Program ihtiyaçlarının çeşitliliğinden dolayı seçme, önemli bir işlemdir. Radyo ses arşivleri genel olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Kayıt kütüphanesi program yapmaya yönelik hizmetleri sağlarken, ses arşivi de kültürel ve tarihî değeri olan bütün ses dokümanlarını toplar.

Radyo ses arşivlerinin fonksiyonları

Radyo ses arşivleri de diğer ses arşivleriyle aynı fonksiyonlara sahiptir:

- Ses materyallerinin elde edilmesi ve seçilmesi;
- Bunların kendi ses dokümanlarının yaratılması;
- Eldeki araçların organizasyonu ve tanımlanması;
- Kullanıcı hizmetleri;
- Uzun vadeli arşiv depolaması.

Bu fonksiyonların herbirini yerine getirmek maksadıyla güvenilir, özel ve çoğu kez teknik bilgilere ihtiyaç vardır. Bu yüzden, çalışmalarda iş bölümü ihtisaslaşmaya dayanır. Çeşitli görevler arasındaki işbirliğini geliştirme ihtiyacının gelecekte de devam edeceği muhtemeldir.

Yayınlanmış ses dokümanlarının seçimi

Radyo ses arşivlerinin ilk hedefi, radyo programları sırasında ortaya çıkan ses dokümanlarının tamamının arasından uzun vadeli muhafazaya en uygun materyali seçmektir. Ses arşivlerinin pek çoğunda, arşivistler ve programcılar, ayırma konusundaki kararlarını vermeden önce birbirlerine danışırlar. Tarafsız olabilmek için pek çok arşiv, ayırma kılavuzları ve kriterlerinin uygulanmasını idare eden özel bir komite kurmuştur.

Ayırma işlemlerindeki en önemli şey, kararların doğru zamanlanmasıdır. Genel olarak, bu problemin üç farklı çözümü vardır:

- 1- İlk yayından hemen sonra ayırma işlemi yapılabilir,
- 2- Tanınan zaman süresinden sonra ayırma için karar alınabilir,
- 3- Ayırma işlemi süresiz olarak ertelenebilir.

Plâkları ve CD'ler gibi tam manasıyla radyo ürünleri olmayan kayıtların ayırımı farklıdır. Radyo istasyonları bu materyal çeşitlerini toplamak için aktif olarak çalışmalıdırlar, çünkü bunlar radyo programcılığının önemli kaynaklarıdır. Bununla birlikte, bunlar radyo ürünleri olmadıklarından, haklı olarak bir arşivden çok bir kayıt kütüphanesi ihtisası olarak kabul edilirler.

Bir radyo istasyonuna ait koleksiyonları ayıran grup çeşitleri uzmanlardan meydana gelir. Grubun üyeleri, politika, radyo oyunları veya müzik gibi farklı sahalarda uzmanlaşmışlardır. Böylelikle görüşlerin çeşitliliği ayırma yol açar.

Diğer ses dokümanlarının elde edilmesi ve meydana getirilmesi (aktif koleksiyon)

Radyo ses arşivlerinin ana kaynağı yayınlanan şeyin kaydı olsa da, ses arşivleri çoğu kez dokümanların meydana getirilmesinde aktif olarak yer alırlar. Hiçbir radyo ses arşivi, bir programın hazırlanmasında yardım etmekten kaçmaz. Tabii ki, bunun ne zaman yapılması gerektiğini istasyon idaresi belirler.

Sözlü tarih, politikacılar, ünlü artistler veya genel konularla ilgili olarak sıradan kişilerle yapılan konuşmaların kaydını ihtiva eder. Olay dokümantasyonu, törenler, toplantılar, açık oturumlar veya konserler gibi önemli olayların kaydıyla meydana gelir. Macaristan'da ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde, her iki metot da son yıllarda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Gerçekte, bu tür dokümanlar geleceğin tarihçisi için çok değerli olabilir.

Dokümantasyon ve kataloglama

Koleksiyonların düzgün bir şekilde dokümantasyonu ve tanımlanması, arşivistin en çok emek isteyen işidir. Uygulama, biri idarî diğeri de tanımlayıcı olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Bunlardan ilki gelen malzemeleri fizikî ve idarî açıdan biraraya getirmek için gerekli verileri yazarak kaydetmektir. Tanım, dokümanların muhtevası hakkında bir özet yazmak suretiyle bunları tekrar elde edebilme hedefine hizmet eder. Son zamanlarda bu, hem birinci hem de ikinci derecedeki şeylerle ilgili bilgiyi ihtiva eder. Bugün, iyi çalışma şartlarına sahip arşivler yeterli bir tanımlama ve indeksleme sistemi olmadan düzenlenemezler. İstenen dokümanların temininde şahıslara yardım etmek için bir pusula veya harita gibi sistematik tanımlama hakkında bilgi verir. Ses arşivlerinde kullanılan tanımlama sistemleri bir zamanlar bilinen arşivlerde kullanılanların bir kopyası idi, fakat ses arşivlerinin, halk arşivlerinin hizmet verdiği ilmi araştırma ihtiyaçlarından çok programlama ihtiyaçlarına hizmet vermesi gerçeğinin kabulü değişmektedir.

Ses arşivlerinin tanımlayıcı uygulamalarının modernizasyonu, elektronik veri işleminin standardizasyonu ve yaygınlaşmasından etkilenmiştir. Standardizasyon çabaları pek çok ülkede yer almaktadır. Bu çabalar arşiv malzemeleriyle ilgili bilginin kayıt metotlarını benzer kılmayı amaçlar. Standartların bazıları, İngiltere'deki Arşiv Tanımlama Kılavuzu gibi milletlerarası seviyede olduğu sanılır. Bu çabalar radyo-vizüel materyallerin nasıl iyi bir şekilde kullanılacağına dair değişmez bir kaynak olarak görülür.

Bilgisayarların arşivlerin tanımlanmasında kullanımı bu tebliğin konusunun dışındaki değişiklikleri meydana getirmektedir. Bununla birlikte otomasyonun, büyük

III- Mesleğin Tanımı

Odyo-vizüel materyal arşivlerinin durumunu özetlemenin, onları muhafaza eden kişilerin önemli problemlerine değinebilmek için gerekli olduğunu düşündük.

Bu konu IASA'nın en son yıllık konferansında geniş ölçüde ele alınmıştır. Bu özel tartışma tam bir sonuca bağlanmadan bitmiş olsa da bazı uzlaşma noktaları da bulunmaktadır. Bizim odyo-vizüel materyallerle ilgili tecrübelerimiz oldukça yenidir ve odyo-vizüel arşivlerin uygulanması da büyük ölçüde bilinen arşivler için kullanılan tekniklere ve metotlara dayanmaktadır.

Bununla birlikte, zaman geçtikçe yeni bir mesleğin kabulü ile ilgili iddialar ortaya atılmaktadır. Pek çok gözlemci iki tip materyal arasındaki temel farklılıkları kabul ederken yeni bir mesleğin doğduğu konusunda konuşup konuşamayacağımıza yönelik farklı neticelere varmaktadır. Yeni bir meslek olduğunu düşünenler, sadece mevcut kriterlerden sapmaları incelemekle kalmayıp, aynı zamanda mesleğin kriterlerinin tanımlaması üzerinde de çalışırlar.

Yeni bir meslek var mıdır?

Bu soruyu cevaplandırmak için, bir mesleğin kriterlerini genel terimlerle düşünmemiz gerekir. Sosyolojik araştırmalar, bütün mesleklerin toplum tarafından kabul edilmiş ve faydalı olduğunu iyi tanımlanmış ilmi bir temele sahip olduklarını; kendi normlarının ve standartlarının olduğunu; kendi meslekî bağlantılarının olduğunu ve ortak dili, kültürü, kriterleri ve değerlerini paylaştıklarını belirtirler.

Mesleğin sosyal faydaları ve kabulüne dair

Son zamanlarda, bilgi çağında odyo-vizüel materyal arşivlerinin düzgün kullanımının büyük bir sosyal önemi olduğu hususunda şüphe olmadığı kesinleşmiştir. Dünyamızın değişiklikleri arasında arşivler, gelecek için yeri doldurulmaz bir değer kaynağı olarak hizmet vermeleri, birkaç sabit hedeften birini sağlar. Bir toplumun müşterek hafızası hüviyetindeki arşiv kurumları, kültürel değerlerin muhafazası ve aktarılması için zarurî vasıtalarlardır. Aynı zamanda geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurarlar. Bunun yanında modern toplumdaki kayıtlı bilginin miktarı arttığı için, arşivlerle ilgili olarak her zaman ortaya atılan iddialar gerçekte uyuşmamaktadır. Arşivler bütün talepleri karşılamakta zorlanırlar. Herşey muhafaza edilemeyebilir ve erişilemeyebilir ve problemin üstesinden de sadece materyali sistematik olarak seçmekle gelinebilir. Bu materyalin öneminden ve arasına ortaya çıkan zıt yapısından dolayı, arşivistler bu hayatî görevi taşıırken şahsî bir mesuliyet ağırlığı duyarlar. Bu problemleri çözmeye yönelik gayretleri çoğu kez eleştirilir. Mesleğin sosyal faydasının ağır basmasının sebebi belki budur.

Mesleğin ilmi geçmişine dair

Bugün hiçbir meslek iyi tanımlanmış ilmi bir geçmişi olmadan gelişemez. Akademiler ve diğer eğitim kurumları yeni metotların uygulanmasında ve mesleklerin teorik açıdan sistemleştirilmesinde önemli bir rol oynar. En yüksek seviyedeki eğitim, mesleklerin yeni üyelerinin hazırlığını ve bilgileriyle tecrübelerinin

koleksiyonlarla ilgili bilginin verimli bir şekilde tekrar elde edilmesi fırsatını sağladığını hepimiz biliriz.

Mikro bilgisayarların ve veri tabanı sistemlerinin ortaya çıkışı, birçok arşive hizmetlerinin kalitesini ve sahalarını geliştirmeye uygun otomatik uygulamalar getirmiştir.

Kullanıcı hizmetleri

Radio arşivlerinin en yaygın kullanıcıları programcıların kendileridir. Hizmetlerin alanı genel bilgi hizmeti sağlamaktan, kayıtları ödünç vermek veya kopyalamaya kadar varmıştır. Bugün bilgisayarlaştırılmış veri tabanları, konu girişi sağlamaya, istatistikleri derlemeye ve periyodik eserlerdeki bilgiyi indekslemeye yardımcı olur. Pek çok radyo arşivi kamu kuruluşu olmadığı için, dışarıdan gelen kullanıcılar ilmi araştırmacılar ve eğitimcilerle sınırlandırılmıştır.

Aynı zamanda eğlence endüstrisinden ve özel koleksiyonculardan devamlı artan bir talep vardır. Bu talepleri karşılamak arşivlere iki misli bir görev yükler. Bunlar kayıtları orijinal özelliklerine zarar vermeden kopyalamak için teknikler hazırlamış olmalıdır. Bununla beraber kopyalamanın teknik problemleri, telif hakkı problemleriyle karşılaştırıldığında önemsiz görünür. Bundan dolayı arşivistler materyallerin kullanıcılara kopyalanmasının telif hakkı ve kanunî neticeleri hususunda bilgili olmalıdırlar.

Teknoloji

Bütün arşivistler bir ses arşivini işletmek için gereken teçhizatla ilgili temel bilgilere ihtiyaç duyarlar. Bilginin seviyesi hizmetin sahasına göre değişiklik gösterir. Bununla beraber kopyalama veya montaj yapma gibi pek çok faaliyet sadece vasıflı teknisyenler tarafından yapılabilir. Arşivlerin geniş bir ticarî teşekkül sahasına sahip oldukları ve programlama hedefleri için dokümanlar ürettikleri yerlerde, profesyonel bir stüdyonun tesisatı ve işletilmesi gerekir. Materyalin konservasyonu daha pahalı teçhizat ve özel bilgi gerektirir.

Uzun vadeli muhafaza

Odyo-vizüel materyaller ve diğer materyaller ömürleri yönünden kayda değer değişiklikler gösterirler. Yazılı materyaller önemli bir bozulmaya uğramadan yüzyıllarca muhafaza edilirken odyo-vizüel kayıtların özellikleri, çok iyi muamele görseler bile çok daha çabuk bozulmaktadır. Bu, hem dijital hem de benzer kayıtlara mahsustur. DAT kasetleri gibi bazı son yeniliklerin hayat süresi on yıldan fazla garanti edilemez. Ses özelliğinin bozulmasına genellikle materyalin fizik, mekanik ve kimyevî özelliklerinin değişmesi sebep olur. Bununla birlikte, bu değişiklikler kayıtlı sesin bozulmasına ve bilginin kaybolmasına da sebep olur. Bu problemlerin teknik çözümleri hiçbir zaman için mükemmel değildir ve daima pahalıdır. Hepsinin üstünde, bunların diğer materyallerde olmayan teknik ayrıntılarına sürekli dikkat etmek gerekir.

gelişimini temin etmek yönünden önemlidir. Bu sebeple, odyo-vizüel materyal arşivlerinin kazançları kâfi gelmemiştir. Mesela Doğu Avrupa'daki bildiğimiz eğitim kurumlarının hiçbirisi arşivistlere odyo-vizüel materyallerle ilgili hiçbir şey öğretmezler. Bu bölgede profesyonel bir eğitimden söz etmek neredeyse mümkün bile değildir. Odyo-vizüel materyallerle ilgilenen arşivistlerin diğer arşiv konularında gelişmiş bir temele sahip olmaları gerektiği kesindir, fakat odyo-vizüel materyallerle ilgili teorik, teknik ve pratik çalışmalar için de fırsat olmalıdır.

Gerekli meslekî eğitimin olmayışından yeni gelenler, çeşitli sahalarda şahıslarla takviye edilmiştir. Bir taraftan, bu kişileri biraraya getirmenin bazı avantajları bulunmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi, odyo-vizüel arşiv sahasında büyük ölçüde uzmanlaşmaya gerek vardır ve bu teknik yeterlilik, personeli teknik bir eğitimden geçirmekle sağlanabilir. Diğer taraftan, uzun vadede bu uzmanların ortak eğitiminin eksikliği sistematik bir eğitimle bertaraf edilebilir. Şu günlerde, teknik bilgi, mesleğe birkaç yıllık bir uygulamadan sonra kazandırılmaktadır. İş sahası eğitimi, belli kişilere yönelik eğitim ve kısa kursların biraraya getirilmesiyle odyo-vizüel materyal arşivistleri yavaş yavaş bir uzmanlık alanı geliştirmişlerdir, fakat daha fazla teorik bilgiye ve pratik eğitime ihtiyaçları bulunmaktadır.

Genellikle, odyo-vizüel arşivistleri için meslekte ihtiyaç duydukları bilgiyi edinmek kolay değildir. Bugün, arşivleri idare etmek çok karmaşık ve oldukça fazla mesuliyet isteyen bir iştir. Uzmanlık gerektiren çeşitli faaliyetlerin koordinasyonu yüksek seviyede meslekî ve idarî beceri gerektirir. İşin bütün yönlerinin açık bir şekilde anlaşılmasına herkesin ihtiyacı vardır.

Meslekî kurumlar

Meslekî kurumların mevcudiyeti ve faaliyeti, meslekî duyarlılığı geliştirmede hayatî bir rol oynar. Odyo-vizüel materyal arşivistleri, dar bir etki sahaları olduğundan millî ve mahallî kurumlar kuramamışlardır. Macar Radyosu'nun tehlikeyi fark ederek 1972'de IASA'ya bağlanmasının sebebi budur. Üyelerimiz IASA'ya katıldıklarından beri toplantılara iştirak etmişlerdir ve düzenli olarak yayınlarını almaktadırlar. Böylelikle sahamızda ne olup bittiğini sürekli olarak öğrenebiliriz. Bilgi alış-verişi ve çalışma metotlarındaki konsültasyon sayesinde diğer ülkelerdeki geliştirilmiş ve test edilmiş uygulamaları icra edebilmekteyiz. Bunun ötesinde, meslekî kurumların çalışmalarında önemi olan standartların gelişimini de gözönünde tutmaktayız. Bu yüzden öncelikle kendi sahamızdaki meslektaşlarımızla ilgileniyoruz. Bu da bize birlik hissini vermektedir.

Meslekî kültürün rolü

Odyo-vizüel materyal arşivistlerinin kendi meslekî kültürlerine katkılarını geliştirmeye başladıkları ortadadır. Milletlerarası seviyedeki birlikleri sayesinde müşterek bir dil ve değerler bütününü paylaşmaya başlamışlardır. Ayrıca, arşivistlerin daha geniş sahalarını da paylaşabilirler, fakat kimlik mefhumlarını ve sağlıklı özgüven geliştirmede zarurî olan ferdî faaliyetleri her zaman için daha öncelikli olmuştur. Ray Edmonson bu gelişmelerin odyo-vizüel arşiv felsefesinin gelişimine bir işaret olduğunu düşünmektedir.(2)

S o n u ç

Modern toplum, bilgiye bağlıdır. Bu bilginin büyük bir kısmı da odyo-vizüel materyallerle elde edilir. Bu yeni doküman türlerinin toplumsal menfaatleri için idaresine ilişkin talepler, bütün bilgi meselelerine tesir eden hızlı bir uzmanlaşmaya sebep olmuştur. Pek çok durumda iş, eğitim kurumları üzerinde dikkatlice durulmadan yürütülmüştür. Odyo-vizüel materyal arşivistlerinin arşiv cemiyetine dahil mi edileceği yoksa bunların yeni bir saha yaratmak için mevcut arşiv ve kütüphanecilik sahalarından ve enformasyon bilimi ve teknolojisinden ödünç alma suretiyle mi geliştirileceği henüz belli değildir. Belki bu durumda geçici bir kimlik krizi yaşayabiliriz. Çünkü arşivistler genelde bilgi çağıının meslekleri üzerindeki etkisiyle yakından ilgilenmekte, hattâ odyo-vizüel materyal arşivi meselesini herşeyden önemli görmektedirler. Sonucun ne olacağını bilmiyoruz. Sadece genel olarak odyo-vizüel materyal arşivinin durumunu ve özel olarak da ses arşivinin durumunu ve bunun odyo-vizüel materyal arşivistlerinin genel görünümünü nasıl etkilediğini izah etmek için bu konunun bir taslağını vermeye çalıştık. Açıkçası, Milletlerarası Arşiv Konseyi'nde temsil edilen arşivistler birliği, bu problemle odyo-vizüel materyal arşivinin tam muhafazası ve arşivcilik mesleğinin sağlıklı gelişimi için yakından ilgilenmelidir.

DİPNOTLAR

1. Grace Koch, A brief Typology of Sound Archives, Fonograf Bülteni Sayı: 58, Haziran 1991, Milletlerarası Ses Arşivleri Birliği.
2. Ray Edmonson, "Towards a Philosophy of AV Archiving." Proceedings of IASA Conference, 26-31, Mayıs 1991, Sopron Hungary.

Tercüme:
Neclâ OLSA

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

- *Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911-1921 tarihleri arasına ait 106 belge).* Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1982.-XII, 206 s. - (T.C.Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın no: 1 - Gn. no. 060)
- *Osmanlı fermanları = Ottoman ferman.* - İstanbul : Seçil Ofset, 1992. - 208 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 2)
- *Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri (1687 - 1908 yılları arası).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992.- XLVII, 240, 197 s. - (T.C.Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 3)
- *Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri : Karabağ-Şuşa, Nahçıvan, Bakü, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, I (1578-1914).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992.-XXVIII, 427 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 4)
- *Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVI, 634 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 5)
- *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışmalarında uyulacak imlâ usul ve esasları.* -Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992.-VI, 153 s.-(T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 6)

CUMHURİYET ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

- *Devlet Arşiv Sitesi.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1977. - 11 s. ; 19 plâş.
- *Arşiv ve arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) / haz. İsmet Binark.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1979, — LXXIX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2-Gn. no. 042)

- Binark, İsmet. *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1980. - XXIV, 245 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3-Gn. no. 049)
- *Başbakanlık Devlet Arşiv Sitesi "Cumhuriyet Arşivi"nin açılışı, 29 Ekim 1988*. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1989. - s. ; 24 plâns. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)
- *Kurumlararası Arşivcilik ve Dokümantasyon Semineri (2-27 Ekim 1989, Ankara)*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1989. 2 c. (190; 50 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 5)
c.1 : *Arşiv tebliğleri*,
c.2 : *Dokümantasyon tebliğleri*.
- Kathpalia, Yash Pal. *Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu*/çev. Nihal Somer. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 219 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6)
- Benoit, Gérard - Danièle Neirinck. *Endüstriyel ve tropikal ülkelerin arşiv binalarında en ekonomik korunma metod ve vasıtaları* / çev. Nihal Somer. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990. - IX, 59 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 8)
- Roper, Michael. *Arşiv ve belge yönetimi ile ilgili millî standartlar rehberi - RAMP çalışması* / çev. Neclâ İlemin. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991.-XIV, 87 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 9)
- Cook, Michael. *Arşiv otomasyonuna giriş - bir RAMP çalışması* / çev. Neclâ İlemin. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVI, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı ; yayın no. 10)

- Binark, İsmet. *Cumhuriyet döneminde arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar ve Cumhuriyet Arşivi*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 46 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 11)
 - Delmas, B. *Arşivler* / çev. Nihal Somer. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 136 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 12)
 - Rhoads, B. James. *Millî enformasyon sistemlerinde arşiv ve belge yönetiminin rolü - bir RAMP çalışması* / çev. Gül Atay. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - IX, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 13)
 - Binark, İsmet. *Türk arşivlerinin kısa tarihçesi, önem ve değeri, arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 17 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 14)
- 25-26 Eylül 1991 tarihlerinde Belgrad'da toplanan "Balkan Ülkeleri Millî Arşiv Direktörleri Toplantısı"na sunulan tebliğdir. Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.
- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 1992: Montreal). *XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6-11 Eylül 1992, Montreal*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992.-VII, 45 s.-(T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

- *Enformasyon Bülteni* (İki aylık). - Mayıs 1989-...
İlk dört sayı "Duyuru Bülteni" adı ile yayınlanmıştır.
- *Basında Körfez Savaşı sonrası gelişmeler (bibliyografik tarama)*. Ankara, 1990-.... (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 1/16)
1-10. sayılar "Basında Körfez Bunalımı" adı ile yayınlanmıştır.

- *Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası (1957-1990) = Turkey-European Community bibliography (1957-1990)*. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 837 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2)
- *Basında Dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1990*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVIII, 222 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3)
- *Basında Dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak-31 Aralık 1991*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XVIII, 229 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)
- *Türkiye dışındaki Türkler bibliyografyası = A Bibliography of Turks out of Turkey*. - Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1992. - 2 c. (LXV, 1379 s.). (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 5)
 - c.1: Genel / Altay - Sibirya Türkleri / Batı Türkleri,
 - c.2: Doğu Avrupa Türkleri / Türkistan Türkleri.
- *İç ve dış basında Karabağ Olayları I - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak-30 Nisan 1992*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 88 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6/1)
- *İç ve dış basında Karabağ Olayları II - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Mayıs - 30 Haziran 1992*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII + 75 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın nu. 6/2)
- *Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası II (1990-1992) = Turkey European Community bibliography II (1990-1992)*. - Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XXXIII, 150 s. - (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu: 7)

T.C.
BAŞBAKANLIK
Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu: 16

XII. MİLLETLERARASI ARŞİV KONGRESİ 6-11 EYLÜL 1992, MONTREAL

SUNULAN TEBLİĞLER - II

- Arşivcilikte Bütünlük ve Muhafaza
Liv MYKLAND - *NORVEÇ*
- Tesbit ve Değerlendirme Çalışmalarında Standartlaşma
Hervé BASTIEN - *FRANSA*
- RAMP Araştırmalarının Milletlerarası Seviyede Standartlaşmasının
Desteklenmesi ve Bu Araştırmaların Günümüzde ve Gelecekteki Rolü
Premadasa MANAMPERI - *SRI LANKA*
- Arşivist ve Uzman Arşivist Eğitimi
Pedro LOPEZ - *İSPANYA*
- Arşiv Eğitim Programının Hazırlanması
Gabriel O. ALEGBELEYE - *NİJERYA*

ANKARA - 1992

Türkçe kontrol ve tashih:

*Bilge KAYA
Murat ŞENER
Recai YILDIZ*

Daktilo:

*Sevgi BULUT
Faika TEZ
Aynur YÖNET*

İsteme Adresi :

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı

İvedik Caddesi, No: 59 06180 - Yenimahalle/ANKARA
Telf. No: 344 16 46 Sant.: 344 59 09/15 hat

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
- Arşivcilikte Bütünlük ve Muhafaza / Liv MYKLAND.....	1
- Tesbit ve Değerlendirme Çalışmalarında Standartlaşma / Herve BASTIEN.....	13
- RAMP Araştırmalarının Milletlerarası Seviyede Standartlaşmasının Desteklenmesi ve Bu Araştırmaların Günümüzde ve Gelecekteki Rolü / Premadasa MANAMPERI.....	25
- Arşivist ve Uzman Arşivist Eğitimi / Pedro LOPEZ	31
- Arşiv Eğitim Programının Hazırlanması / Gabriel O. ALEGBELEYE.....	50

ARŞİVCİLİKTE BÜTÜNLÜK VE MUHAFAZA

ARŞİVİSTİN KİMLİĞİ VE UZMANLIK

Liv MYKLAND

Özet

İnsan bilgisi ve faaliyetleri yeni seviyelere ulaşmıştır. Enformasyon ihtiyacı kısa bir süre içerisinde artmış ve dokümantasyona duyulan ihtiyaç da her zamankinden fazlalaşmıştır. Böyle bir ortamda, arşiviste düşen görev toplumun dokümanter mirasına şekil vermek ve bunu erişilebilir hale getirmek için yeni yolların bulunmasına yardımcı olmaktır.

Nerede çalıştıkları önemli olmaksızın, arşivistler öncekinden daha çok şey isteyen ve daha karmaşık bir görevle karşı karşıyadırlar. Arşiv malzemesinin miktarı problem yaratabilir. Fakat modern teknolojinin bir neticesi olarak büyük değişiklikler yer almaktadır. Bu teknolojinin, belgelerin saklanması, elde edilmesi ve erişimi ile ilgili daha verimli vasıtalar sunarken, arşivistin vazifesinin özünü teşkil eden problemleri ortaya çıkardığı da muhakkaktır. Aksiyomlar ve teoriler, yeni gelişmeleri ihtiva edecek şekilde genişletilecektir. Değişikliklerin neticeleri üzerinde dikkatlice durulacaktır.

Biz arşivistler olarak günümüzün taleplerini karşılayabilmek için ne derece hazırız? Bu sorunun cevabını kendimizi ve görevlerimizi nasıl gördüğümüzü ve meslekî kimliğimizi nasıl tanımladığımızı inceleyerek bulabiliriz. Bizler bütün dünyada yayılan ve her yıl sayıca artan bir mesleğin üyeleri. Fakat 20. yüzyılın ortaya çıkardığı yeni enformasyon çevresine intibak edebilecek bilgiye ve uzmanlığa sahip miyiz? Beynelmilel bir kimlik içerisinde yer almamızı sağlayan müşterek şuur ve faaliyetleri ne ölçüde paylaşıyoruz?

İnsanların enformasyonu, yeni usullerle değerlendirmelerinin neticeleri ile karşı karşıya kalmayı engelleyemediğimiz için, kimlik problemi arşivistler için herşeyden daha önemlidir. Bu sebeple, mesleğimizin daha iyi anlaşılmasının nasıl sağlanabileceğini, bugüne kadar arşivistlerin karşılaştıklarından daha zor olan problemlerle uğraşabilmek için meslekî yönümüzü nasıl geliştirebileceğimizi sorabiliriz.

Arşiv ve Arşivist (1)

Arşivler tek başlarına arşivistlere kimliklerinin özünü verirler. Arşivistler bunlardan değer mefhumunu kazanırlar ve görevlerinin yapısı ve toplumdaki yeri hususunda fikir temin ederler. Meslekî grubumuzu tanımlamak istersek, işimiz olan arşivciliğin hedefini düşünmemiz ve bizden ne istediğini sormamız gerekir. Öyleyse bir an için arşivin yapısı ve müşterek meslekî ilgilerimiz üzerinde duralım.

Bir arşiv, vakalar ve teferruatlar yönünden enformasyondan daha çok şey ifade eder. Bir arşiv, parçaları birbirini izah eden bölünmez bir bütündür. İnsanlar, arşiv belgelerini farklı şekilde yorumlasalar bile, bu belgeler gerçeği bulma ve bazı

olayları ispat etme özelliği taşıdıklarından değişmez bir kaynak teşkil ederler. Arşivler bir şahsın veya bir grubun hafızasından daha değerli bir hafızayı temsil ederler. Arşivler tutarlı, değişmez ve muteber kurumlardır. Kültürümüzün ve medeniyetimizin köklerini bütün yönleriyle ifade ederler çünkü günlük faaliyetlerin neticeleridirler. Yapılmış, düşünülmüş, tartışılmış ve kararlaştırılmış şeylerden arta kalanlardır. İnsanlığın kazandığı bilgileri ve tecrübeleri ifade ederler. İnsanlık, bunları bir nesilden diğerine naklederken fevkalâde bir hafızaya ihtiyaç duyar. Arşivler bunun için birer vasıta teşkil ederler.(2)

Arşivsiz bir dünya, hafızası, kültürü, kanunî hakları olmayan bir dünya demektir. Bundan dolayı arşivist, toplumun arşivlere erişimini sağlamada ve sosyal hafızasını korumada büyük ve önemli mesuliyetler taşımaktadır.(3)

Bu mesuliyet, hangi belgelerin saklanacağına karar verirken gereklidir. Bu görev, kültürel mirasın muhteviyatını ve geleceğin müşterek şuurunu belirlemeye yönelik olduğundan çok önemlidir. Bunun haricinde, ister kâğıt isterse en modern materyaller üzerinde muhafaza edilmiş olsunlar belgelerin ömrünü mümkün olduğunca uzun tutmak arşivistin görevidir. Bunu belgelerin teşekkülü, muhafazası ve kullanımı için en iyi şartları temin ederek yaparlar. Hatta, arşivistler belgelerin muteberliğini teşkil eden hayatî irtibatlar ve münasebetlerle yakından ilgilenirler. Bundan dolayı tasnif işleminde, belgelerin ihtiva ettiği enformasyonun ve belgelenen şeylerin değişmemesini sağlamaya çalışırlar. Böylece arşivistler, toplum fertlerinin dokümanter miraslarına ulaşmalarını sağlarlar.

Bütün bu görevler teşekküllerinden itibaren belgelere karşı aktif bir tutum içinde olmamızı gerektirir. Bilgilerimiz ve tecrübelerimizin ışığında belgelerin teşekkülü, muhafazası ve kullanımına mahsus en uygun ve muteber işlemleri yürütmekten sorumluyuz. Bu çok yönlü ve önemli görev bize, diğer insanların kusursuz hatırlama kapasitelerini artırmak için çalışan kişi hüviyetini verir. Bu görev, şaşırtıcı enformasyon çağında bilinen diğer görevlerden daha değerlidir.

Enformasyon, 30 yılı aşkın bir süredir çok faydalı bir bilim ve geniş bir sanayinin hedefi olmuştur. Bu sanayi, enformasyon ürünlerinin yayıncılarını, bilgisayar yazılım ve donanım üreticilerini, kopya makinalarını ve iletişim teknolojilerini ve hızla gelişen bir enformasyon sektörünü ihtiva etmektedir. Enformasyon, teknolojisi büyük bir oranda üretilmekte, pazarlanmakta ve hayatımızda önemli bir faktör teşkil etmektedir.(4)

"Arşiv belgesi" kelimesi artık sadece "kâğıt" anlamında kullanılmaz; aynı zamanda, elektronik ve dijital tekniklere dayalı birtakım enformasyon materyallerine de işaret eder. Enformasyonun üretilmesi, yayılması, kontrolü ve idaresiyle ilgili yeni teknikler öyle hızlı ve tesirli gelişti ki, arşiv belgelerinin, arşivistlerin iştiraki olmadan, yeni şekillerde ve materyallerde ortaya çıkması gibi bir durumla karşı karşıya kaldık.

Bunu gözönünde tutarak, enformasyon çağındaki yerimizi aydınlatmamız ve stratejilerimizi belirlememiz gerekir. Şimdi sormamız gereken soru şudur: Enformasyon çağı arşivlere nasıl tesir eder? Muhafaza ve verimli kullanımı artırma olan görevlerimize sadık kalabilmek için teorilerimizi nasıl geliştirebiliriz? Metodolojimizi ve uygulamalarımızı yeni durumlara göre nasıl uyarlayabiliriz?

Arşiv belgeleri, yüzyıllardır aynı şekilde karşımıza çıkmışlardır; oysa bugün yeni teknikler sayesinde bilinen arşiv belgelerine pek benzemiyorlar. Bundan önceki arşiv belgeleri, tek bir parça halindeydi. Dokümanın kendisi veya belgedeki enformasyonun küçük bir parçası bile kendi başına pek bir anlam ifade etmez.

Bir arşiv belgesindeki birbirine bağlı bilgilerle ilgili verileri ayırmak için, bununla uğraşacak kişileri beklemek sakıncalıdır. Bir belgedeki orijinal bilgilere mahsus durumlar ile teşekkül ve kullanıma mahsus durumlar arasında büyük bir fark vardır. Bilginin elde edilmesinde modern usuller kullanıldığında arşiv belgelerinin organik bağlarını ayırmak gerekir.

Bununla beraber, bilgiyi ayrı parçalar halinde kullandığımız takdirde tedbirsizlikleri engelleyebiliriz ve arşiv belgelerinin yapısı da çok fazla değişmez. Kâğıt üzerinde kayıtlı arşiv belgelerinin kullanıcıları, kendi maksatlarına uygun enformasyonu seçerek kaynaklarını parçalara ayırmışlardır. Tek bir veri parçasının arşivden alındıktan sonra nasıl kullanıldığını kontrol etmek, hiçbir zaman bizim ilgi alanımız olmamıştır.

Fakat kâğıt üzerindeki arşiv belgelerini kullanmak için, kullanıcılar arşivlere girmek ve belgeler arasındaki münasebetleri çözmek zorunda kalmışlardır. Bugün kullanıcı, arşive girmeden ve onu teşkil eden dokümanların birbirleriyle olan irtibatlarını anlamadan veriyi arşivden çıkarabilir. Bu kısmen modern teknikler sayesinde mümkün olmuştur. Fakat bunun bir sebebi daha var. Arşivistler yeni materyallere kayıtlı belgelerin provönansını ustalıkla tanımlayamadıklarından bilgiler arasında münasebetleri ortaya koyamamaktadırlar.

Bununla beraber, yeni vasıtalarla kayıtlı belgelerde bazı bilgiler arasındaki münasebetler muhafaza edilmiştir. Materyal ne olursa olsun, bir belgede mevcut olan bilgiler arasındaki münasebetler, o belgenin ilgili olduğu fonksiyonlar ve faaliyetlere bağlıdır. Bu durum, elektronik veya diğer modern materyaller için de aynıdır. Arşivistler söz konusu münasebetlerin kullanıcılara açık olmasını sağlarlar.

Arşiv belgelerinin mevcudiyetleri süresince, yani belgenin teşekkülünden başlayarak arşiv deposuna kültürel bir miras olarak devredilerek aktüel kullanımları sona erinceye kadar uygulanacak belge yönetim sistemi için uygun metotların geliştirilmesi gereklidir. Hepsinden önemlisi, bütün muhtemel talepleri karşılamayı kolaylaştırmak için bu dokümanların tanımlanması gerekir. Bunu gerçekleştirebilmek için de yeni bir teknolojiye ihtiyaç vardır. Bizim bu hususta sarfedeceğimiz gayretlerin çok önemli olduğuna şüphe yoktur. Bizim görevimiz, bu enformasyonu toplumun en uygun şekilde kullanmasını sağlamaktır. Yeni teknolojinin bu hususta bize yardımcı olacağı da muhakkaktır.

Belgelerin teşekkülünde ve kullanımında elektronik veri işleme metotlarının uygulanması bir başka meseleyi gündeme getirir. Elektronik arşiv belgelerindeki bilgiler, kâğıt arşiv belgelerindeki bilgiler kadar değerli değildir. Çünkü, elektronik materyallere kayıtlı olan bilgiler arasındaki dahili ve harici münasebetlerin izi kolaylıkla kaybolabilir. İç ve dış provönansa ait bu münasebetler, bütün seviyelerde tanımlanmalıdır. Bu metotta enformasyon en doğru şekliyle yer almalıdır. Sadece bu tür tanımlamalar vasıtasıyla arşiv belgelerinin bütünlüğünü muhafaza edebiliriz. Doğru bir tanımlama, kullanıcılara, kullandıkları malzemeyi anlamalarına yardımcı

olacak bir vasıta temin eder. Olayların ve verilerin değerini, bir karışıklıktan çıkmış maddeler olarak değil de birer delil olarak anlamak için fırsat yaratır.

Elektronik arşiv belgeleri, yapısı itibariyle değişebilen veya değiştirilebilen belgeler olduğundan hangi bilginin geçerli olduğunu tesbit etmeliyiz. Dijital arşiv belgeleri de benzer problemler ve ihtiyaçlar ortaya çıkarır. Şüphesiz bizler şimdi aklımıza gelmeyen daha ileri teknolojilerle de karşılaşacağız.

O halde, yeni enformasyon dünyasındaki arşiv teorisini nasıl kabul edebiliriz? Dünya gerçekten mevcut fikirlerimizden kurtulmadıkça başa çıkamayacağımız ölçüde değişmekte midir? Bu konuyu aydınlatmak için meslekî bir grup olarak tarihimize ve geçmişimize bakalım.

Toplum, her türlü faaliyetle ilgili dokümana ihtiyaç duyar ve bizim görevimiz bu ihtiyacı karşılamaktır. Yıllardır hiçkimse tarihî araştırmalar için arşiv belgelerinin değerine önem vermemiş hatta bu hususta hiç düşünmemiştir. Bununla beraber orijinal arşiv malzemelerinin muhafazasına duyulan ihtiyaç çok büyüktü.(5)

Avrupa'da arşiv belgeleriyle ilgili düşünceler zamanla değişmiştir. 19. yüzyıla yaklaşırken arşiv depoları tarihî araştırmaların laboratuvarı olarak görülmeye başlanmış böylelikle de arşivistin göreviyle ilgili düşünceler değişmiştir. Arşivistler artık idarecilerin yardımcısı olarak değil tarihçilerin yardımcısı olarak kabul edilmekteydi.

Arşivler ile tarih yazmak arasındaki bu bağ, arşivistin görevi ile ilgili karışıklığı izah eder. Bazıları arşivciliği, resmî belgeleri temin eden bağımsız bir meslek olarak, bazıları ise tarihî araştırmaların temeli olarak görürler. Bu görüşler arasındaki farklılık sadece farklı ülkelerde yaşayan veya farklı eğitim seviyelerine sahip arşivistler arasında değil, aynı özelliklere sahip arşivistler arasında da mevcuttur. O halde, arşiv belgelerinin birden fazla fonksiyonu olduğunu söyleyebiliriz. Arşiv belgelerinin delil olma özelliği vardır. Tarihçiler için önemli kaynak teşkil ederler. Geçmiş ile ilgili önemli bilgilerin temelidirler. Veriyi, olayları ve enformasyonu belirlemede temel teşkil ederler.

Bizler, arşivist olarak muhtelif ortamlarda çalışırız. Bazılarımız devlet arşivlerinde, bazılarımız ise kamu kuruluşlarında veya özel sektörde çalışırız. Yapılan arşiv çalışmaları çalıştığımız arşive göre değişir. Fakat arşivist olarak hepimizin görevi, arşiv belgelerini değerlendirmek, muhafaza etmek ve onları erişilebilir hale getirmektir.

Çalıştığımız arşivdeki işverenin arşivcilikle ilgili görüşleri neyse biz de o doğrultuda çalışmak zorunda kalırız. İster tarihî araştırmalar için birer vasıta olarak kabul edilelim, ister daha yeni idarî hedeflerin temsilcileri olalım, nihayetinde hepimiz topluma hizmet veririz. Bunun sebebi, bizim birer insan olarak kendi hafızamıza dayandığımız gibi, toplum olarak da geçmişe yani arşivlere dayanmamızdır.

Arşivistler toplumda böylesine geniş bir şekilde yer aldıkları için hangi bilgilere ihtiyaç duydukları konusunda muhtelif görüşler vardır. Bazıları sadece yaygın eğitime gerek duyarken, bazıları arşiv çalışmalarıyla ilgili birkaç uygulamalı kursla birlikte tarih konusunda da üniversite eğitimi görmeye ve hatta bazıları da yeni ve karmaşık arşiv medyası ile uğraşabilmek için teknik eğitime ihtiyaç duyar.

Kısacası, arşiv çalışmalarının sadece birkaç uygulamalı teknikle mi yürütüleceği yoksa ayrı bir bilim dalı mı gerektirdiğine dair dünya çapında bir tartışma mevcuttur. Tabii ki, özel bir eğitim ihtiyacı, ayrı bir arşiv biliminin mevcudiyetine dayanmaktadır. Bunlar çok önemli problemlerdir.

Arşiv bilimi, arşiv belgesinin yapısı ve fonksiyonunun analizi, işlenmesi ve kullanımını ihtiva eden bir bilim olarak tarif edilebilir.(6) Pekçok ülkedeki arşivistler, tasnif ve tanımlama çalışmalarının gereği ve arşivciliğin önemli bir hususu olan arşiv belgelerinin aidiyeti üzerinde durmuşlardır. Böylelikle, arşivcilikteki çalışmalar, daha geniş çaplı bir teorik çalışma yerine daha fazla inceleme yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu incelemeler, genel ve aktüel problemleri değerlendirmek maksadıyla yapılmıştır. Hatta sahamızla ilgili olarak hazırlanmış ünlü kitaplar bile teorikten çok uygulamalı bilimlerde kullanılan kılavuzlardır.

Kılavuzların arşivciliğin temeli olduğu fikri yanlıştır. Onlar mevcut bilgileri yeni neslin arşivistlerine nakletme ihtiyacından ortaya çıkmışlardır. Uygulama ihtiyacı sadece kılavuzları yaratmak için değil, aynı zamanda uygulamalı metotları destekleyici teorileri geliştirmek için de önemli bir ihtiyaçtır. Hatta provönans prensiplerinin tesbiti bile, konuyla ilgili teorik temel, Müller, Feith ve Fruin tarafından 1895'de geniş bir şekilde açıklanıncaya kadar bir uygulama niteliğindeydi.(7)

Pratik el kitapları olan bu tür kılavuzlar, arşivcilikte teorik bilgilerin gelişmesini teşvik etmez. Bunlar sadece, mesleğimizin temeli olan uygulamalı prensipleri, teknikleri ve metodolojiyi ihtiva ederler. Tam ve ilmî bir araştırma geleneği ortaya koyabilirler fakat çok fazla ayrıntı vermezler.

Arşivistlerin, uygulamalı bilimi tercih etmelerinin sebebi, teorik eğitimi diğer bilim dallarında almış olmalarıdır. Aslında, arşiv biliminin teori, metodoloji ve uygulamasına dair önemli bir kısmı, arşiv belgelerini tarihî araştırmaların materyalleri olarak gören tarihçiler tarafından meydana getirilmiştir. Onlar, arşivistlerin tarihi ve bazı uygulamalı teknikleri bilmeleri gerektiğini söylemişler ve çoğu kez arşivistleri kendilerinin uzantıları olarak görmüşlerdir.

Bu durum, araştırmalarda ve özellikle de teorilerin geliştirilmesinde verimsizliğe yol açmıştır. Bununla birlikte, tarihçi-arşivist geleneğine karşılık arşivistin bir tarihçi olmaması gerektiğini savunanlar da vardır.(8) Bu fikrin taraftarları, arşiv biliminin muhtelif bilim dallarını da kaynak olarak kullanması gerektiği hususunda görüş belirtmişlerdir. Bu görüş, arşiv biliminin günümüzdeki gelişimini ortaya koymaktadır.

Günümüzde arşivistler için özel olarak hazırlanmış çok fazla eğitim programı yoktur. Almanya, İtalya ve Hollanda gibi ülkeler klasik eğitim vermektedir. Fakat bazı yeni programlar geliştirilmiştir. Arşivistlerin sıkı bir eğitimden geçmeleri, arşivlerin modern toplumdaki yapısını ve durumunu açıklamada yardımcı olan diğer disiplinlere dayanır. Böyle bir program, teoriyi, metodolojiyi, arşiv belgelerinin yapısını, tasnif ve tanımlama prensiplerini, belgelerin değerlendirilmesini, arşiv belgelerinin aidiyetini, araştırmayı, kullanımı, müracaat hizmetlerini ve erişimi ele alan muhtelif uygulamaları gerekli kılar. Bu uygulamalara hukuk, eski resmî belgeleri inceleme, enformasyon bilimi ve yeni teknolojiler de eklenmiştir.(9)

Böylece, arşiv eğitimi hem kendine hem de diğer disiplinlere dayanan bir eğitim türü olmuştur.

Kalıcı bir ilmi araştırma ihtiyacı, arşivistin zihnindeki düzenlemelerle yakından ilgilidir. Bu çok önemlidir çünkü, bizim için zarurî olan sahalara öyle hızlı gelişmektedir ki, arşiv malzemesinin topluma hem bugün hem de gelecekte faydalı olabilmesi için lüzumlu ilmi temelleri kaybetmeden şuurlu bir çaba sarfetmemiz gerekmektedir.

Gördüğümüz gibi, mesleğimizce kabul gören pekçok kriter vardır. Bazıları özel bir eğitimi şart görürken, diğerleri arşiv çalışmalarıyla ilgili herhangi bir yeteneğe veya bilgiye ihtiyaç duymazlar. Fakat, öncelikle tarih konusunda akademik bir eğitimi, göreve başladıktan sonra da tam bir arşiv eğitiminin verilmesini zarurî görürler. Bunu takiben, arşiv teorisinin özellikleri ve arşiv araştırmalarının başlıca sahalarının neler olduğu hususundaki görüş farklılıklarıyla ilgili muhtelif meselelerle karşılaşırız.

Bu meseleler arşivist olarak kimliğimizin gelişmesinde önemli yer tutar. Günümüz arşivistinin kimliği nedir? sorusuna kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Muhtemelen şöyle bir soru da sorabiliriz: Enformasyon çağının arşiv belgelerine uyum sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğumuz kimlik nedir?

Arşivist ve arşivcilik mesleği

Kimliğimizin tarihî geçmişini ve bazı önemli özelliklerini tanımlamak için teşebbüste bulundum. Neden mesleğimizi, enformasyon çağının gereklerine ayak uydurabilecek ölçüde geliştirmek zorunda olduğumuzu belirlemeye çalıştım. Şimdi kendi çalışma sahamızı bir kenara bırakalım ve genel olarak mesleklerle bir bakalım.

Sosyologlar, bir mesleği gerçek bir uzmanlık sahası yapan özel kriterleri belirleyerek mesleklerin analizini yapmışlardır. Bir mesleğin sosyolojik yapısının muhtelif yönleri de vardır.(10)

Birincisi, gerçek bir meslek, toplum için önemli bir sahayı ihtiva eder ve meslek gereği fedakârlıklar gerektirir. Toplum, kendisi adına bir takım önemli görevleri dikkate alan meslekleri kabullenir. Gerçek bir meslek, kendi haklarını ve değer yargılarını belirler ve diğerlerinin kendi sahasında onu yönetmelerine izin vermez. Hizmet verdiği şahıslar ve gruplar adına ihtiyaçları belirler. İkincisi, her meslek ilmi bir bilgi kaynağına ve bu bilgileri isteyenlere nakledecek özel bir eğitim sistemine sahiptir. Bu eğitim, mesleğe giden tek yol olmalıdır ve bu yolu takip edenler mesleğin üyeleri olmak için istekli olmalıdır.

Üçüncüsü, her meslek, müşterek hedeflere ulaşmak için müşterek çaba gösterir. Bu müşterek çaba sayesinde meslek, eğitim, terminoloji, toplumun özellikleri ve ahlaki değerleriyle ilgili kendi standartlarını ortaya çıkarır.

Son olarak, uzmanlık için normlar, değerler ve dillerle ilgili müşterek bir anlayışa sahip olmak gereklidir.

Bütün bu özellikler biraraya geldiğinde bir mesleğin sosyologlarca tanımlanan şekli ortaya çıkar. Bir uğraşı bir meslekten ayıran şey, daha fazla çalışma kapasitesi

ve gücüne sahip oluşudur. Toplum ayrıca bu görevi yürütmek için lüzumlu kaynakları, meslekî yetkileri ve güveni de vermelidir.

Uzmanlık gerektiren her mesleğin temelinde bir bilim vardır. Uzmanlık bazı kurumlar, yani çalışma sahasına tesir eden durumları kontrol ve teyit eden birtakım özel topluluklar tarafından güçlendirilir ve daha verimli hale getirilir. Bütün bu özellikler, birbirine tesir eder ve yürütülecek görevlere dair müşterek bir anlayışın ve müşterek bir kültürün gelişmesine yardımcı olur. Bu da uzmanlığın temelidir.

Görebildiğim kadarıyla, uzmanlık gerektiren bir meslek olup olmadığımız konusunda fikir yürütmektense uzmanlığa ne kadar yaklaştığımızı, yani hangi seviyede olduğumuzu sormamız daha uygundur. Bizim uzman olmamız ve uzmanlığın daha yüksek seviyelerine gelmemiz şüphesiz sadece arşivistler için değil aynı zamanda arşivistlerin hedefleri ve dolayısıyla toplum için de faydalıdır.

Eğer meslekî bir yetki kazanmak ve böylelikle arşivlerin bütünlüğüne tesir etmek ve onları muhafaza etmek istiyorsak, bunun için uzmanlık faydalı bir yoldur. Bu bizim enformasyon çağındaki en önemli sahalarımızdan biridir. Bu mesuliyet ve yalnızca bizim değil aynı zamanda toplumun da mesuliyetidir.

Uzmanlıkla ilgili bu analiz, genel bir analiz olup herhangi bir meslekle ilgili olarak kullanılabilir. Hedefimiz, bir uzmanlık sahası olduğumuzu ispatlamak veya ispatlamamak değil, toplum yararına yürüttüğümüz işlerin ehli olmak için bazı özelliklerin geliştirilmesinin gerekli olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Böylelikle enformasyon çağının hızla artan değişikliklerine cevap verebilmek maksadıyla, mevcut prensip ve teorilerimize süreklilik kazandırarak ve onları geliştirerek, arşiv teorisini, metodolojisini ve uygulamalarını günümüze uyarlamak için muhtelif yollar araştırabiliriz.

İlk kritere göre bir meslek toplum için faydalı olmalıdır. Arşivistlerin de böyle bir topluluk oluşturdıklarına şüphe yoktur. Çünkü arşivler bir ihtiyaç ve bir kaynağı temsil ederler. Toplum arşivler sayesinde her türlü dokümantasyonu bulabilir, araştırma vasıtalarından faydalanabilir ve delil teşkil eden kaynakları tekrar elde edebilir. Arşivlerine gereken önemi vermeyen bir toplum kültürel yönden zayıflayacak ve en önemli kurumlarını, kimliğini ve gelişme imkânlarını kaybedecektir. Vatandaşların haklarını arşiv belgeleriyle ispatlayamayan bir toplum, toplum olarak adlandırılmaz. Hukuk kurallarını ve vatandaşların haklarını da dikkate alırsak, bu tür kurumları meydana getirmek ve arşiv belgelerini muhafaza etmek zarurî hale gelir.

Enformasyon çağında arşiviste düşen başlıca üç görev vardır. Birincisi, teknolojik gelişmeler, arşivlerin bütünlüğünü yeni yöntemlerle muhafaza etmemizi gerekli kılar. Arşivlerin bütünlüğünün bozulması riski her zamankinden daha fazladır ve arşivist olarak bizler bunları muhafaza etmek için gerekli tedbirleri almakla yükümlüyüz. Bunu, arşivleri meydana getiren kişilerle işbirliği yaparak gerçekleştirebiliriz. Ayrıca, arşiv belgelerinin değerlendirilmesi ve bunlar arasındaki bağlantıların açığa çıkarılmasıyla ilgili teorilerimizi ve metodolojimizi geliştirerek de bunu yapabiliriz. Böylelikle, arşivlerin dünyaya sunduğu doğru enformasyonun bütünlüğünü garantilemiş oluruz. İkincisi, Elektronik belgelerde teşekkül eden arşiv belgeleri değişime ve bozulmaya maruz kalır. Dolayısıyla bu durum, vatandaşların geçerli dokümanlar elde etmesini sağlamak hususunda özel bir

yükümlülük getirir. Bunun için orijinal bir dokümanın ne olduğu açık bir şekilde tanımlanması lazımdır. Üçüncüsü, belgelerden meydana gelmiş bir mirası toplumun bu günü ve yarını için muhafaza etmek ve erişilebilir hale getirmek görevimizdir. Bu, özellikle enformasyonla fazlaca uğraştığımız zamanlarda gerekmektedir. Teşekkür eden her belgeyle ilgilenmemiz mümkün olmadığı için bir ayırım yapmamız gerekir. Böylece toplum bize, arşiv mirasının neleri ihtiva etmesi gerektiği konusunda karar vermek gibi çok önemli bir mesuliyet vermiş olur. Bu durumda görevimiz toplum ve toplumu oluşturan şahıslar için politik, kanunî, sosyal ve kültürel kurumlar meydana getirmektir.

Toplum, arşiv kurumları kurarak, arşiv mevzuatları hazırlayarak ve çalışmalarımızı kolaylaştıracak kaynaklar temin ederek görevlerimizi yerine getirmemiz için bize bir takım dayanaklar sağlamıştır. Ayrıca bu yolla, mesleğimize duyduğu güveni de ifade etmiştir. Bununla birlikte, kaynaklarımız genellikle yetersiz kalmaktadır. Eğer bunları çoğaltmak istiyorsak hem şahıs hem de grup olarak görevimizin önemini daha açık ve iyi bir şekilde ifade etmemiz ve ne tür kaynaklara ihtiyaç duyduğumuzu belirlememiz gerekir.

Toplum, arşivistlere bir mesuliyet vermiştir. Cesaretle bu mesuliyetin üstesinden gelecek ve bunu başarıyla sürdüreceğiz. Bunu gerçekleştirmemiz için bize bazı haklar da tanınmıştır. Mesela, görevimizi yürütmek için yetki verilmiştir. Bununla birlikte arşivistler topluma hizmet veren kişiler oldukları için hem toplumun ihtiyaçlarına hem de kendi ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadırlar. Böylelikle arşivistin arşiv konusundaki fikirleri ile toplumun ihtiyaçları arasında sürekli bir bağ oluşur. Bu bağ nihai olarak sadece teoriler değil uygulamalar neticesinde çözülür. Fikir itibarıyla, arşivist toplum tarafından seçilmiş bir uzmandır. Aslında o, yanlış anlamalara, ihmallere ve hatta kötü hedeflere karşı mücadele verir.

Şüphesiz bizler toplum için önemi olan mefhumları yerine getirmekteyiz. Ayrıca belli seviyede yetkilere de sahibiz. Yetkimiz olması gerekenden daha az ve sınırlı olsa da, bizler eğer görevimize devam etmek istiyorsak, yani bütün arşiv vasıtalarını öğrenerek, bugünün ve geleceğin nesilleri için nelerin muhafaza edileceğini belirleyerek ve halk yararına arşiv belgelerine erişimi kolaylaştırarak toplum adına bu belgeleri saklamak istiyorsak, görevimizi yerine getirmek için gerekli otorite ve kaynakları temin etmeye gayret gösterdiğimiz takdirde yetkilerimiz artacaktır. Çünkü kabul görmek ve yetki birbirinden ayrılmaz.

Bilim ve bilimde birlik kavramları, eğitim ve standart kavramlarıyla yakından ilgili olup, mesleğimizi geliştirmemiz için vasıta teşkil ederler. Eğitim ve birlik sayesinde kapasitemiz ve kendimize duyduğumuz güven ortaya çıkar. Yine bunlar sayesinde toplum, bizim mesuliyetlerimizin üstesinden gelebilecek vasıflarda bir grup olduğumuzu anlar.

Gördüğümüz gibi, tam anlamıyla bir tecrübeye sahip olmaktan uzağız. Arşivistlerin eğitim imkânları, hâlâ dünyanın pek çok yerinde hatta çok gelişmiş ülkelerde bile yok denecek kadar azdır. İyi bir eğitimin olmayışı bir mesleğin en büyük eksikliğidir. Kendi bilgilerimizi artırmamız son derece önemlidir. Bu bilgilerimizi diğer disiplinlerden ve mesleklerden ayıramayız. Bir mesleğin gücünü ve gerekli vasıflarını ortaya çıkarmak da eğitim gerektirir. Arşivistler bu güce,

vasıflara ve birliğe sahip olmalıdırlar. Arşivcilikte birlik tam olarak idrak edilirse mesleğimizde istenilen seviyeye ulaşacağımıza şüphe yoktur.

Bilgi, eğitim ve öğretim birbirinden ayrılması mümkün olmayan hususlardır. Bunlar biraraya geldiklerinde mesleğimizin ve çalışmalarımızın özünü ve kaynağını teşkil ederler. Meslek sosyolojisi, bilgi ve eğitimin iyi bir meslek için gerekli parçalar olduğunu anlamamızı sağlar. Meslekte sağlam bir temel oluşturmak için bilgide birlik ve bütünlük şarttır; eğitim ise mesleğe başlayacak genç arşivistler için temel vasıflar kazandırır.

Günümüzde eğitimin teorik temeli, enformasyon çağının getirdiği özel problemleri açıklamayı ve tanımlamayı hedef almalıdır. Arşiv belgelerini muhafaza etmek için bu problemleri çözmek son derece önemlidir. Arşiv bilimini ileri seviyelere getirirsek ve mesleğimizle ilgili uygun bir eğitim sistemi geliştirirsek, arşivistleri üzerlerine düşen görevleri yapabilecek şekilde hazırlayabiliriz. Kapasitemizi genişletip meslekî uygulamalarımızı kuvvetlendirirsek toplumun bize olan güveninin artmasını sağlarız.

Müşterek hedeflere ulaşmak için işbirliği yaparsak, meslekte uzmanlaşılabilir. Bu tür bir işbirliğine yönelik kurumlar, dünyanın her yerindeki arşivistler tarafından meydana getirilmektedir. Bu kurumlar, meslekî eserlerin yayınlanmasıyla ve çalışma gruplarından seminer ve kongrelere kadar pek çok seviyelerdeki meslekî toplantıların düzenlenmesiyle fikir alışverişini ve bir takım bağların kurulmasını kolaylaştırır. Müşterek meslekî standartların geliştirilmesinde kurumların oynadığı rol de çok önemlidir. Bu konuda Milletlerarası Arşiv Konseyi (ICA) başı çekmektedir.

Pek çok saha, müşterek standartlara büyük ölçüde ihtiyaç duymaktadır. Mesela, yeni medyalara kayıtlı enformasyonu muhafaza etmek ve hizmete sunmak için teknolojinin gücünden faydalanmamız gerekir; dolayısıyla teknik standartlara ihtiyaç duyarız. Eğitim de, mesleğin kendisine has standartlar koyması gereken bir başka sahadır. Eğitimde mümkün olan en yüksek vasıflara ulaşmak ve arşivcilikte standartlara kavuşmak için eğitim programının arşivistler tarafından belirlenmesi önemli bir konudur.

Aktif kuruluşlar, mesleğimizin vasıflarını ve gücünü garanti ederler. Bu kuruluşlar, meslekî işbirliği ve gelişmeleri teşvik ederek, ayrıca aynı değerlerin, terminolojinin ve özelliklerin kullanılmasını da temin ederek kültüre önemli katkılarda bulunurlar. Güçlü bir meslekî kültür, özgüvenimizi artıracaktır. Bu yolla müşterek kültür, şu ana kadar incelediğimiz tüm fikirleri birleştiren bir mefhum haline gelir. Bu, mesleğimizle ilgili müşterek bir anlayış sistemi meydana getirir ve böylelikle uzmanlığımız için hem bir vasıta hem de bir netice teşkil eder. Meslekî kültürümüzü genişletmek, arşivlere hak ettikleri değeri ve önemi vermeyen enformasyon toplumunda son derece önemlidir.

Sonuç

Teknoloji değiştiğinden, arşiv belgeleri de değişmektedir. Çalışma sahamız, alışlagelmiş medyadaki sınırlı sayıda arşiv belgesinden yeni medyadaki sınırsız sayıda belgeye doğru genişlemiştir. Aynı şekilde, arşiv belgelerinin yapısı da sabitten değişkene doğru farklılık göstermiştir. Ancak bizim arşivist olarak görevimiz hep aynı kalmıştır. Bilinen veya henüz bilinmeyen herhangi bir maksatla toplum adına arşiv malzemesini değerlendirmeli, ayırmalı, muhafaza etmeli ve erişilebilir hale getirmeliyiz. Çağımız enformasyon çağıdır ve kapasitemize, verimliliğimize ve yarattığımız tesire yönelik talepler her geçen gün artmaktadır.

Ben eminim ki, bütün bu talepleri karşılamanın yolu meslekî bir kimlik geliştirmekten geçmektedir. Toplumun bizden istediklerinin bir hizmete davet olduğunun farkına varmak zorundayız. Toplum bizim gayretlerimizi, çalışmalarımızı, yardımlarımızı istemektedir. Bu istekleri en iyi şekilde karşılamanın yolu, dünyaya kendine güvenen ve kararlı bir çehre kazandırmak maksadıyla gayretlerimizi bilgilerimizi artıracak yönde sarfetmektir.

Benim, bütün dünya çapında azimli ve bilgili bir arşivist topluluğu kurmaya yönelik bir hayalim var. Arşivlerin önemini göstermede başarılı olan bir meslek, toplumu aydınlatan ve bilgilerini sürekli geliştiren bir meslektir. Bundan dolayı, arşivleri gereken sadakati göstererek, gayretlerimizi topluma hizmet vermek için biraraya getirelim.

Arşivlerin yanlış anlaşıldığı yerlerde cehalete ışık turalım. Arşivlerin yanlış kullanıldığı yerlerde insanları bu yanlış kullanımın neticeleri hususunda uyaralım. Arşivlerin yok olmaya terkedildiği yerlerde onları ayakta tutmak için çalışalım. Onların muhafazasıyla ilgili karar verilecek yerlerde doğru karar vermesi için topluma yardım edelim.

Gücümüzün yetmediği ve vazifemizin anlaşılmadığı yerlerde bunun anlaşılması için başkalarına en güçlü delilleri gösterelim. Mesajımızın öneminin anlaşılmadığı yerlerde anlaşılana kadar mücadele edelim.

Aciz ve cahil kaldığımız yerlerde ilmimize katkıda bulunalım. Yeni şeyler ve yeni metotlar öğrenmemizin gerektiği yerlerde bunları kendi hedeflerimiz ve prensiplerimiz çerçevesinde öğrenelim.

Biraraya geldiğimiz yerlerde arşivlerin toplum tarafından anlaşılması için gayretle çalışalım. Meslektaşlarımızın fikirlerine ve hedeflerine saygı duyalım, onları teşvik edelim, bilgi ve yeteneklerini geliştirmede zorlukların üstesinden gelmeleri için onlara destek olalım ve bütün zorluklara rağmen bunların üstesinden gelebilecek gücün inancımızda gizli olduğunu unutmayalım.

Büyük zorluklar karşısında fazla çaba sarfetmekten başka kaybedecek hiçbir şeyimiz yok.

Bunun için azimli ve umutlu olalım.

DİPNOTLARI

1. Tebliğin bu bölümü, İsveçli arşivist Nils Nilsson'un teorik çalışmalarına, özellikle de *Arkiven och Informationssamhället* (Lund: Studentlitteratur, 1976) ve *Arkiv i förvandling* (Solna: Nordiska Bokhandeln, 1983) isimli eserlerine dayanılarak hazırlanmıştır.
2. *Selected Writings of Sir Hilary Jenkinson*, ed. Roger H. Ellis ve Peter Walne (Gloucester: Alan Sutton, 1980), pp. 368-380.
3. Hilary Jenkinson, *A Manual of Archive Administration*, gözden geçirilmiş 2. baskı. (London and Bradford: Percy Lund, Humphries & Co., 1937; yeni baskı 1965), pp. 15-16.
4. Basil Stuart-Stubbs, "Whither Information," *Management of Recorded Information: Converging Disciplines: Proceedings of the International Council on Archives Symposium on Current Records, National Archives of Canada, Ottawa, May 15-17, 1989*. Der. Cynthia Durand. (München: K.G. Saur, 1990). pp. 15-26.
5. Charles Kecskemeti, "The Professional Culture of the Archivist," *American Archivist* 50 (Yaz 1987): pp. 408-413.
6. Nilsson, *Arkiven*, p. 96.
7. Adolf Brenneke, *Archivkunde. Ein Beitrag zur Theorie und Geschichte des Europäischen Archivwesens* (1953). Bearbeitet nach Vorlesungsnachschriften und Nachlasspapieren und ergänzt von Wolfgang Leesch (München/Pullach: Dokumentation, 1970). p. 69. Ayrıca bakınız S. Müller, J.A. Feith, R. Fruin, *Manual for the Arrangement and Description of Archives*. 2. bsk. ter. Arthur H. Leavitt, yen bsk. Ken Munden (New York: H.W. Wilson, 1968), p. 19.
8. Jenkinson, *Manual*, pp. 123-125; Hilary Jenkinson, "The English Archivist: A New Profession," (1947) *Selected Writings of Sir Hilary Jenkinson*, pp. 236-259; ve Felix Hull, "The Archivist Should Not Be an Historian," *Journal of the Society of Archivists* 6 (Nisan 1980): pp. 253-259.
9. The University of British Columbia, School of Library, Archival and Information Studies, *Master of Library Science Program and Master of Archival Studies Program 1990-1991* (Vancouver, 1990) ve *Course Information Booklet: Description of Courses Offered in the Master of Archival Studies Program, Winter Session 1990-1991* (Vancouver, 1990). Terry Eastwood, "Nurturing Archival Education in the University," *American Archivist* 51 (Yaz 1988): pp. 228-252.

10. Philip Elliot, *The Sociology of the Professions* (Londra: Macmillan, 1972); *The Sociology of the Professions; Lawyers, Doctors and Others*, ed. Robert Dingwall ve Philip Lewis (Londra: Macmillan, 1983); Ulf Torgersen, Profesjonssosiologi (Oslo- Bergen- Tromsö: Universitetsforlaget, 1972); ve Harold L. Wilensky, "The Professionalization of Everyone?" *American Journal of Sociology* 70 (Eylül 1964): pp. 137-158. Ayrıca bakınız Richard J. Cox, "Professionalism and Archivists in the United States," *American Archivist* 49 (Yaz 1986): pp. 229-247.

Tercüme:
Neclâ OLSA

TESBİT VE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARINDA STANDARTLAŞMA

Hervé BASTIEN

Son yıllarda oldukça yaygın bir şekilde belli bir tarihten sonra teşkil edilmiş olan belirli belgelerin tasfiyesi, muhafazası ve ayrıca arşivistlerin mümkün olduğunda erken bir safhada belgelerin yönetiminde etkili olması hususlarında fikir birliğine varılmıştır.

Bu husus, belgelerin hacminde meydana gelen düzenli artış ile biraraya getirildiğinde neyin çıkarılması gerektiğinden ziyade, neyin muhafaza edilmesi gerektiği ile ilgilenen arşivistler arasında değişik bir görüş ortaya çıkarmıştır. 1976 yılında Washington'da yapılan Milletlerarası Arşiv Kongresi sırasında ilk defa ortaya çıkarılan bu görüşler, 1988 Paris Kongresi'nde "yeni arşiv belgeleri" kavramının incelenmesiyle daha çok önem kazanmıştır, çünkü değerlendirme prensipleri enformasyon sistemlerinin hazırlanması ile birlikte aynı anda tesbit edilmektedir. Hatta teknolojik gelişmeler neticesinde arşivistlerin karar verme hürriyetleri artmış ve birçok tasfiye kararı arşivistin meslek ahlakına kalmıştır. Tarihî mirasımızı muhafaza ederek vatandaşların haklarını da muhafaza etmiş olacağımızdan, tasfiye işlemlerinde son derece dikkatli olmamız gereklidir. (1)

1. Tasfiye Nedir?

İlk bakışta, değerlendirme işlemi standartlaşma fikriyle uyumlu değilmiş gibi görünür. Arşivistlerin değerlendirme işlemi ev hanımlarının karpuz seçmesine benzetilir. J.B. Rhoads'un RAMP çalışmasında da görüldüğü gibi belge değerlendirme konusu ile ilgili hiçbir ISO standardı mevcut değildir. Bu konu "arşivcilikte değerlendirmenin esası olan " (2) analiz konusu ve standardizasyonun temeli (3) dikkate alınarak daha ayrıntılı incelenebilir. Bu durumdaki en iyi benzetmeyi şu şekilde yapabiliriz: Süpermarkette alışveriş yapan bir kişi kasaya gidip de kuyrukları görünce hiç tereddüt etmeden en kısa kuyruğu olan kasayı seçer. Onun hızlı ve ani kararı çeşitli parametrelerin şuuraltında değerlendirilmesinin bir neticesidir. Şuuraltındaki parametreler ise şunlardır: her bir kuyruğun uzunluğu, her bir alışveriş sepetindeki malzeme miktarı, kasiyerin hızı vb.. Değerlendirme yapan arşivist de benzer bir yol takip etmektedir.

Değerlendirme, aynı zamanda ard arda yapılan bir dizi işlemin bir parçası olup kullanılan metotlar mevcut "üç safha"ya göre değişmektedir. Nitekim, "fazla kopyaları imha etme" kavramının çeşitli anlamları vardır; bu kavramın anlamı fazla kopyaların bir dosyada mı, bir birimde mi, yoksa birkaç birimde mi bulunduğuna bağlıdır.

Her durumda, bu enformasyonun iki değişik medya üzerinde tam olarak kopyalanması veya enformasyonun bir şuretinin çıkarılması söz konusu olabilir; bu durum arşivistin meydana getirdiği kopyaları ihtiva eder; ancak bu da başlı başına bir çözüm değildir (mekânla ilgili olanlar hariç) ve ayrıca öncelikle hangi evrakın bir işleme konacağını belirlemeye yönelik bir değerlendirme gerektirir. (4)

Burada söz konusu olan "kopya" teriminin üç manası, üç değişik seçim safhasına karşılık gelmektedir:

- Dosyaların ayıklanması (ilk veya aktüel safha sırasında);
- İlk değerlendirme (birinci safhanın sonunda ve ikinci veya ara safhada);
- İkinci değerlendirme (ikinci safhanın sonunda ve üçüncü safhada, tarihi belge olarak seçilen arşiv belgelerinin hassasiyetle tekrar değerlendirildiği safhada).(5)

Ard arda ve seçilme derecesine göre düzenlenmiş bu üç tür, bağımsız millî arşiv düzenlemelerine dayanmamaktadır. Böylece bunlar, yirmi yıllık dilimler halinde "çift değerlendirme" sistemini resmen kurumlaştıran Norveç ve Büyük Britanya gibi ülkelerle sınırlı değildir. Eğer bir kurum, arşiv işlemlerini bir tek safhada yapıyorsa (böylece kronolojik farklılığı gidererek)konuyla ilgili arşivistin karşı karşıya kaldığı üç farklı seçim türü daha ortaya çıkar.

Seçme kavramı tamamıyla yoğunluk kavramı ile ilişkilidir. Diğer bir ifade ile arşivlerin ihtiva ettiği enformasyonun toplanma derecesine bağlıdır.(6) Böylece belli ekonomik kurallar arşivlerin "yönetimi" için uygulanabilir. Pareto'nun plânlama için kullanılan kanunu buna misal teşkil eder. Eğer biz bu kanunu mevcut malzemenin yönetimi için uygularsak:

Parçalardan %5'den 15'e kadar olanı, değer %65 ile 75'ini temsil eder (kategori A) ;

Parçalardan %20'den 30'a kadar olanı, değer %20 ile 30'unu temsil eder (kategori B) ;

Parçaların %65'den 75'e kadar olanı, değer %5 ile 15'ini temsil eder (kategori C).

Pareto'nun kanunu birçok yönden aydınlatıcıdır:

-Bu üç kategori yukarıda açıklanan üç seçme işlemine karşılıktır: ayıklama B kategorisine, ilk değerlendirme C ve ikinci değerlendirme A kategorisine karşılıktır (bu kategori öneminden dolayı en detaylı metodu gösterir) ;

-Kategori A için yapılan %5 ile 15 oranı genellikle gözlemlendiği gibi muhafaza edilen ortalama evrak oranına yakındır.(7) Ayrıca genel özelliği "faaliyet gösteren kurumlar" ile "yöneten kurumlar" arasındaki bilinen farklılığı da zorlaştırmaktadır. Artan farklılaşmalar ve aşırı yönetim yapıları uygulamada böyle bir ayırımı müsaade etmekte olduğunu varsayarsak, birinci arşivler ikinci arşivler gibi, her ne kadar yapı

olarak farklı olsalar da artarak gelişen ve değişen tarihî araştırmalar için gereklidir.

Pareto kanunu, çok teferruatlı yapısına rağmen arşivlerin anlaşılmasına yardımcı olur (gerektiğinden üç kat daha fazla olan bir arşiv grubu üç kat daha ilginç değildir) ve diğer doküman kanunları (Bradford kanunu gibi) benzer bir neticeye ulaşırlar.

2. Enformasyon Sistemi Olarak Arşivler

Ayıklama, bir tek dosyadaki kopyaların tasfiyesi, ayrıca belge olmayan malzemenin imhasına da izin verdiği gibi, bazen daha geniş ve daha açık bir tarzda dikkate alınır. 11 Aralık 1953 İsveç kararnamesi; (o zamandan beri birçok kereler değişmiştir) mektupları, karar defterlerini ve makbuz senetlerini ihtiva eder. Ancak böyle bir uygulama, bazen basit taşıma dokümanları üzerinde bulunan notları dikkate alarak çok esnek bir şekilde uygulanmalıdır. (8) Bazı düzenlemeler, diğer ülkelerde posta tarihinin öneminden dolayı korunan zarfların sistematik imhasını gerektirir. (9)

Çağdaş arşivist, genellikle komple bir dosya veya klasör ile çalışırken, ayıklama mecburî olarak tek tek yaklaşımı icab ettirir. Bürolarda ayrılmaları için, dosyanın kalan kısmıyla direkt bağlantısı olduğundan dolayı, gündelik belgelerin değeri tamamen yanıltıcı olabilir. Her durumda, arşivistlerin talimatları altında meydana gelen kurumlar tarafından yürütülen böyle bir işlem, %50'ye varan bir oranda dosya hacimlerini azaltır. (10)

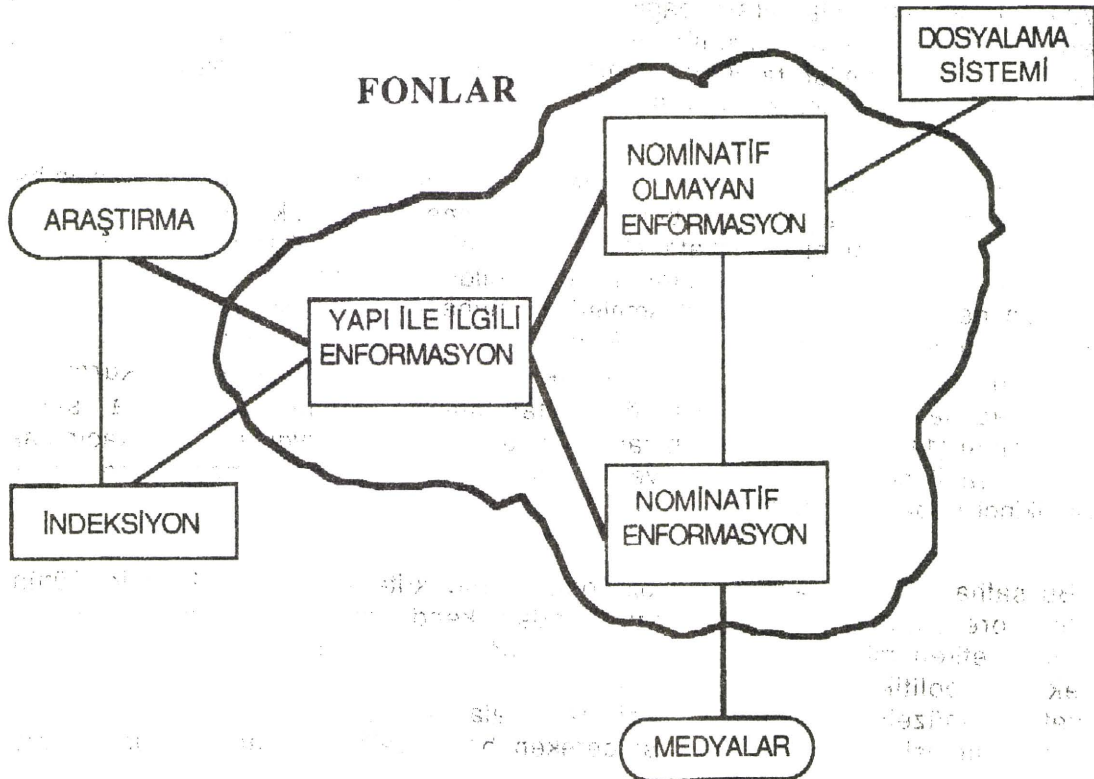
"İlk değerlendirme", belgenin bir daha değerlendirmeye tâbi tutulmaksızın imha edilmesi kararına yol açabilecek belli haricî parametreleri (fizikî durum ve arama unsurunun olmaması gibi) dikkate alır. Bu, genellikle bütün belge kategorilerinin, özellikle de "idarî evrak" dosyalarının imha edildiği zamandır. İsveç kararnamesi, bunun için personel, hükümet sözleşmeleri ve muhasebe ile ilgili belgelerin belli bir aradan sonra imha edilmesini ister. Bazı ülkeler yarı-mekanik imha yapmak için "rutin evrak" türlerini belirleyerek iki hızda arşiv yönetimi kurmaya çalışmaktadırlar. Böylece daha önce tanımlanmış yönetim tavrına sadık kalmaktadırlar. (11) Sık sık gereken tamamen plânlanmamış uygulamadan kaçınmak için, diğer sabit noktalar gereklidir ve bu sabit noktalar yeterli zaman devresinden sonra "ikinci değerlendirme" esnasında yapılır.

Bu safha her şeyden evvel, söz konusu arşiv kriterlerine karşılık verir. Bütün arşivler, prensipte ağın diğer unsurlarından kendilerini ayıran coğrafi kriteri meydana getiren millî ve hatta milletlerarası ağın bir parçasıdır. (12) Bu, arşivlerin gerçek bir politika kurmalarına yol açmaktadır: Eğer arşivler diğer kültür faaliyetleri (müzeler) gibi gönüllü bir tavır alamazlarsa, her coğrafi bölgenin, değerlendirme işleminde yansıtılması gereken belli özelliklere sahip olduğu doğru değildir. (13)

İkinci değerlendirme aynı zamanda genel enformasyon yönetiminin bir parçasıdır; zira bütün enformasyon mutlaka özel bir muhtevaya bağlıdır. Bundan dolayı, yaygın bir biçimde kullanılan "kaynak" terimi yanlış fikir vermektedir. Enformasyonu sadece basit bir kaynak olarak değil, yapının bir ürünü olarak gördüklerinden enformasyon uzmanları kendi açılarından baktıklarında, otantik "enformasyon yöneticileri" olarak görülebilecek arşivistlerin görüşünü yavaş yavaş kabul etmektedirler.(14) "Yardımcı dokümantasyon" veya "bilgisayar veri sözlükleri" gibi odyo-vizüel veya elektronik arşivler için kullanılan kavramlar bu yaklaşımın delilleridir, bu da "yeni arşivleri" sınırlamamaktadır.(15) Schellenberg'in arşiv belgelerinin ikinci değeri ile ilgili olarak öne sürdüğü görüşler sayesinde ispat değeri ve enformasyon değeri arasındaki farkın meydana getirdiği problemlerin üstesinden gelinebilir. Bu iki kavram arasında, özellikle de tarihî değeri olan belgeler söz konusu ise, birçok farklı noktalar vardır.(16)

Değerlendirmenin üç kategorisine karşılık olan "kopya" teriminin değişik anlamlarını gördük. Aynı şekilde kısmî seçimin üç metodu (numune, örnekleme, kalite değerlendirme) üç değişik enformasyona karşılıktır (şemaya bakınız).

-İdarî yapılarda enformasyon: Bu evrakın çoğu kanunî yapıdadır ve delil değeri vardır; ama bazı numuneleri de vardır ki belli bir meselenin üstesinden gelme metodunu göstermek için özellikle muhafaza edilmiştir;



-Kelimenin tam anlamı ile nominatif (isimsiz) olmayan enformasyon özetleri (genellikle orijinal belge ile mukayese edildiğinde belli enformasyon kaybı vardır) ve numûneleri. Bir numunenin bir bütünü temsil edebilmesi için, tutarlı ve yeterli derecede numûne özelliği olmalıdır. Ancak tutarlılık katı olmak demek değildir; aksine ilk hatanın tekrarına mani olmak ve tesirini genişletmek için yeterli ölçüde serbest ve esnek olunması tavsiye edilir.(17) Birçok numune ayrıca, doğrudan kurum içinde belgelerin fizikî teşekkül etme metodundan da etkilenir. Bu, özellikle odyo-vizüel veya elektronik arşivlerde böyledir; ancak bunlarla ilgili daha genel uygulamalar da vardır.(18) Arşivistin direkt olarak belli bir dosyayı teşekkül ettiği yıla göre sınıflaması ve böylece uyumlu bir bütün meydana getirmesi, kurum tarafından verilen bir numara ile kaydedilmesinden faydalıdır. Diğer bir ifade ile, "dosyalama plânı"nın dosyalama yönü (tutma metodu manasında) plânlama yönünden(daha önceden kurulmuş bir sistem içerisinde numaralandırılması) daha önemlidir : Karşı görüşün vasıtalarla ilgili tutarsızlığı açıkça bellidir (19);

- Nominatif enformasyon: Uzun süre öncelik değeri olan evrak (nüfus kayıtları veya tapu kayıtları). Bu, ayrıca kayda değer olarak dikkate alınan bireyler veya hadiselerin izlerini muhafaza etmek için yapılan istatistikî örnekleme ile muhafaza edilemeyen dokümanları elemeyen önce yapılabilecek nitelik değerlendirmelerinin neticelerini de ihtiva eder.

Bütün değerlendirmeler tartışmasız bu üç unsurun birbirine tesir etmesi ile ilgilidir. Yapı ile ilgili enformasyon nominatifinin yanısıra, nominatif olmayan enformasyonun alakasını tesbit eder. İhtisaslaşmış kuruluşlardaki arşiv belgelerinin önemini değerlendirmek daha kolaydır. Bu tür kuruluşlar, genellikle toplumun en çok yenilikçi ve dinamik görüşlerine sahiptir; kamu ve özel arasındaki gri alanda gelişen uzmanlaşma prensibinden dolayı mevcut yönetim alanının dışındadır.(20)

Ayrıca nominatif olmayan enformasyon, nominatif enformasyon için bir referans temin eder ki; görüldüğünün aksine kendisi için de yeterli değildir. Zira tüm tarihî değer

, tam olarak orijinal olmasından ziyade daha çok mukayese ve tamamlayıcılığının neticesidir.

Elektronik veya odyo-vizüel arşiv ile destek gören dokümantasyon, ayrıca bu iki görevi yerine getirir: Enformasyon desteği (makina ile okunabilir veya hakikî doküman malzemesi için zarurî teknik enformasyon) ve değerlendirme vasıtaları. Arşiv grubu dışındaki bazı unsurlar değerlendirmeyi kolaylaştırırken bunu tamamlamaktadır:

- Aktüel idarî faaliyet hakkında enformasyon toplayan kuruluşların yaptığı araştırmalar ve ayrıca Max Weber'den bu yana yapılmış sosyolojik araştırmalar evrak tetkikinin faydalarını belirler.(21) Bu şekilde toplanan enformasyon mevcut arşiv gruplarından yapı ile ilgili

enformasyonu tamamlar ve bu genellikle indeksasyon ve dokümanter araştırmaların hor görülen köprüsünü temsil eder;

- Yazılı arşiv belgeleri ve daha da genel olarak medya ile temin edilen enformasyonun; nitelikli bir dosya değerlendirmesi, basında yapıldığı gibi sağlaması yapılarak yürütülebilir.(22)

Böyle bir yaklaşım arşiv belgelerinin çeşitli kullanım imkânlarını önemle belirtir.

3. Standart ve Metot

Her ne kadar standardizasyonun temeli, onu uygulayanın hür seçimine dayalı olsa da başarısı için bazı kanunî prensiplerin kurulması gerekir. Ananevî olarak hiyerarşik şekilde biz, parlemanto tarafından yapılan kanunlar ile hükümet tarafından tesis edilen düzenleri ayırt edebiliriz. Arşivde tasfiye ile ilgili şartlar mükemmel bir şekilde bu çerçeveye uymaktadır. Bir arşiv kanunu, kanunî tasfiyeleri tayin eder ve kanunî çevreyi belirler; arşiv tarafından vekil gözlemler ve kurulmuş düzenleri takip etmek için müeyyideler koyar. Bu genel noktalar yaygın fikirlerin esasıdır, ancak bütün ülkeler yukarıda belirtilen "benzer yayın" sektörü konusunda arşivlere aynı gücü vermemektedir.

Onlar için olan talimatlar ilk ve ikinci değerlendirme arasındaki ayırım "genel programlar"-imha görüşü esası ile- birçok kuruluşun ortak dosya kategorilerini ve "kapsamlı programlar" da bir kuruma verilen açıklık ile genişlemektedir.(23) Aynı program içinde muhafaza edilecek ve imha edilecek evrakı biraraya getirmek mantıklı ve hoş gelebilir. Program bir belgenin ne kadar süre için faydalı olacağını ve her vak'ta son kaderini tayin etmek için yatay okunur; ancak neticede her bir evrağın değeri bütün ile alakalı olduğundan dikey de okunur.

İki prensip, her idare için bir programın, uzmanlaşmış komisyonlar veya tek bir yüksek arşiv kurulu meydana getirilmesi manasındadır. Uzmanlaşmış komisyonlar eşit tertipte olup değişken bir kurul meydana gelmesine sebep olan uzlaşma ise, arşiv kurul toplantılarına ilgili kurumların temsilcilerinin bulunmasıdır.(24) Yeni Zelanda, İsrail ve Mauritius gibi birçok ülke, ayrıca vatandaşların karar başvurularına fırsat vermek için tasfiye emirlerini bir müddet yerine getirmemektedir. Böyle bir tavır, bu tür kararlarda toplumun tabiatını güçlendirmekte ve makul arşiv belgeleri için vatandaşları daha mesuliyetli hale getirmektedir. Pratikte uygulanması ve kamuya böyle bir mesuliyet verebilmek için eğitimin gerekip gerekmediği, ayrıca arşiv belgelerinin sadece yüksek şahsî değerlerinden dolayı mı muhafaza edilmesi gerektiği gibi bazı sorular vardır.(25)

Millî kuruluşun özellikleri ne olursa olsun seçim kararlarında enformasyonu merkezleme daha önemli görünebilir. Bir merkezî indeksleme sisteminde, mesela, genellikle hükümette sekreterler tarafından kullanılan "yasama indeksi" benzer bir rol oynayabilir. Herhangi bir değerlendirme veya tasfiye kararı tartışılmış ve doğruluğu ispatlanmış olmalıdır; bu genellikle arşivler hakkındaki hor görülen arşiv

meselesinin ortaya çıkmasına ve bize standart evrakın yanında esas amacın metodu standardize etmek olduğunu hatırlatır: Değerlendirme programının uygulama değeri nedir? Şu bilinen bir gerçektir ki programlar aktüalitesini devamlı kaybetmektedirler ve arşivistlerin her zaman uygun ölçüde gözden geçirilmelerini garanti edecek kaynakları yoktur.

İdarenin değişmeyen yanı sebebiyle kaçınılmaz olan eskime, teknolojik gelişmeler ile de hızlandırılmıştır; belli bir dosya türü yeni bir medyada yalnız olarak muhafaza edildiği zaman eğer sadece elektronik evrakın sunduğu daha çok kullanım imkânları için ise, kaderini sanki kâğıt üzerindeymiş gibi belirlemek her zaman tercih edilmez. Diğer taraftan birçok idarenin "teşekkülü" ne sadece ilerleme sayesinde erişilebilir. Foremost raporuna göre, "bütün (Kanada hükümeti) dosyalarının sadece %40'ı uygun programlardan teşekkül etmektedir".(26) Son olarak, özel arşivler sorusuna geliyoruz ki bugünlerde herhangi bir seçme işleminden yıllar önce kurulan doktrin tarafından tavsiye edildiği gibi tamamen ayrı tutmak çok zordur.(27) Özet olarak arşivist, millî seviyede geçerli olan değerlendirme programını kullanmalı ve bir tane *ex nihilo* söz konusu kurum için geliştirmek ile eşit olarak uğraşmalıdır.

O yüzden genel mevzuat prensipleri ve programları arasında bu tür yeni bir metodolojik orta seviyenin icat edilmesi gerekir. Arşivistlerin kararlarına tesir eden çeşitli temel unsurlar önemle belirtilirken onların iç faaliyetleri ve tartmaları (Frank Boles ve Julia Marks Young'ın, seçme işlemini kuran "siyah kutu" için denedikleri gibi)(28) bilgisayar sistemlerini hazırlamada kullanılan metoda benzemektedir. Her iki durumda amaç, malzeme sınırının yürütme ile bağlantılı olduğu bir sistemden felsefesini uygun şekilde ayırmak, böylece zamana uygun temeller üzerinde açık prensiplerle uygulamaktır; en önemli şey belli temel prensipleri belirlemektir, çünkü seçim kriterinin devamlı ilerlemesi gerekir. İhtiyaç, ananevî olarak arşivistler için mevcut olan sabit noktaların yok olmaya devam etmesi ile artmaktadır. Orijinallik kavramı hem teknolojik hem de idarî çalışma metotlarındaki gelişmelerin neticesi olarak değerini muntazaman kaybetmektedir Arşivlerin enformasyon değeri ile bağlantılı olarak burada tarif edilen model, daha belirli yapılmasından ve arşivistin seçimine tesir eden diğer ölçüleri, özellikle alakalı kriterini de ihtiva etmesinden faydalanacaktır.

Geçmiş dönemlerde arşivler ne kadar teknik ve yapı ile ilgili gelişmeleri tecrübe etmişlerse de son karar kişinin kendisindedir. Arşivistlerin yaygın uygulamalar geliştirmeden önce ortak bir modelde anlaşmaları gerekir. Seçme, indeksleme gibi - her ne kadar faktör bu durumda daha az belli ise de- arşiv ve dış ortaklar (idare, bilgisayar uzmanları ve bazı durumlarda kullanıcılar) hatta bazı arşivistler arasında bile (aynı arşiv içinde, federe veya yüksek merkezi ülkelerin değişik bölgelerinde veya tabiatıyla, değişik ülkelerde) veya arşivciler ve belge yöneticileri arasında organik ayırım olduğu zaman işbirliğini gerektirir.(29) Arşiv mevzuatı, yönelme ve genel muhteva meselesinde o kadar da önemli bir faktör değildir. Bu alanda yapılan en kayda değer işlem, Milletlerarası Arşiv Konseyi tarafından yapılan enformasyon ve sentez temin çabalarına bağlı olarak, bu yeni mücadelede, iyimser olmak için sebepler vermektedir.(30)

Arşivdeki seçim işlemi, özelliği sebebiyle, kendini tamamen ve katı bir şekilde otomasyona bırakmaz. İlk değerlendirme teorikileri, yarım asır önce bunu belirtmişlerdir ve o zamandan beri toplumumuzda meydana gelen teknolojik değişimlerin ışığında bütün evrakın sistematik olarak "bir bilgisayar operatörünün bir düğmeye basması ile hamur haline getirilerek" imha edildiğini düşünmek kesinlikle hayalden başka bir şey değildir.(31) Diğer taraftan , bugünkü arşivistlerin ellerinde, malzemelerini düzeltmek ve kullanmak için daha tesirli fizikî aletleri olduğu doğrudur. Yönetim ilimlerinin artması, kâr ve zarar kavramının farkına vardırması ve önemine göre her evrak kategorisine uygun ilgi ve idare getirme ihtiyacını artırmıştır.

İkinci bir değerlendirme isteyen evrakın daha yerinde seçimi ile arşivist, değerlendirme işleminin altını çizerek gerekli olan "iyi düşünme"nin daha faydalı olmasını temin edecektir.(32) Gerçekte-saçmalığı sadece görünüştedir- işlem daha standart hale geldikçe daha kabiliyet ister. Diğer bir hayal ise; değerlendirmeyi sistematik bir şekilde bir karar değeri olarak dikkate almaktır . Bir evrağın tasfiye kararı verilmişse, daha önce verilmiş olan kararın "buğdayı samanından ayırmak"sorusundan ziyade belli bir durum için iyi hazırlanmış bir karar olabilme meselesidir. Aslında, herkese geçmişte kendilerini değerlendirmeyi veren kartografikerlerle arşivistler mukayese edilebilir. Bazı unsurlar haritanın kullanımı için vazgeçilmez gerçeklerdir: Kuzey, ölçüm, harita üzerindeki yazı. Bütün önemli referans noktalarının geri kalmış bölgeden çıkarılabileceği yerde bizim sadece mantıklı haritalar yapıp yapmadığımızdan emin olma sorusudur.

DİPNOTLARI

1. Fransa'daki EDP ve hürriyet millî komisyonu (Mayıs 10, 1988) bir kanun yayınlarak şahsî belgelerin arşiv yetkililerinin onayı olmadan kanunen imha edilmesini yasaklamıştır.
2. Schellenberg (T.R.). "Principles of Archival Appraisal". In *Modern Archives Administration and Records Management: A RAMP Reader*. UNESCO, 1985.
3. Ailleret (Pierre). *Essai de théorie de la normalisation*. Eyrolles, 1982, p.2.
4. *Actes de la 22^e conférence de la Table ronde des archives*. (Bratislava, 1983), p 33.
5. Bu soru için Rapport (Leonard). "No Grandfather clause: reappraising accesoried records". *The American Archivist*, Cilt 44, N° 2. 1981, ve Benedict (Karen). "Invitation to a Bonfire". *The American Archivist*, Cilt 47, N° 1. 1984. arasındaki münazaraya bakınız.
6. Guidelines for the selection and disposition of public records. National Archives and Records Centre, Singapur, 1977.
7. Millî uygulamalar hakkında daha detaylı bilgiler *Actes de la 22^e conférence de la Table ronde des archives* de (Bratislava, 1983) bulunabilir. Benzer bir değerlendirme Carl Haase tarafından Hanover Hauptstaatsarchiv ("Kassationserfahrungen bei den niedersächsischen Staatsarchiven", *Der Archivar*, Ekim 1979) sağlanmıştır.
8. Sözü edilen İsveç Kanunu ve Norveç'in 4 Ekim 1961 tarihli kanunu ayıklamanın otomatik yapısını açıkça idare etmektedir. Diğer örnekler Eric Ketelaar's RAMP çalışması, *Archival and records management legislation and regulations: A RAMP study with guidelines*. UNESCO, 1986 da bulunabilir.
9. İsveç Bale kantonunun arşiv uygulamaları- 21 Şubat, 1961 tarihli kampanya (Archivum, XIX'da tekrar basılmıştır) sistematik imhayı tavsiye etmektedir.
10. Franz Gotz tarafından verilen çizelge Bavyera'daki bina izinleri ile ilgili dosyaları konu almaktadır: "Schriftgutbewertung und Aufstellung von Bewertungskatalogen durch Kommunalarchivare", *Der Archivar*, Ekim 1990.

11. Bu nokta, mesela, İsrail tarafından 14 Ağustos 1957'de yürürlüğe konulan arşiv uygulamalarında çok açıktır (Archivum, XX).
12. Bilgi ağı için bakınız, Ham (F Gerald). "Archival choices: Managing the Historical Records in an Age of Abundance", *The American Archivist*, cilt 47 N° 1, 1984. Not every country can conserve the entire world's production (Sam Kula, *The Archival Appraisal of Moving Images: A RAMP Study with Guidelines*, RAMP, 1983, p. 28.) Must all a country's archives conserve the printed parliamentary documents? (Bodo UHL, "Der Wandel in der archivischen Bewertungsdiskussion". *Der Archivar*, Ekim 1990.
13. Carl Haase'in "Studien zum Kassationsproblem" makale serisinde tartıştığı her arşivde bir "*Problemkatalog*" olması gerektiği oldukça ilginç bir fikirdir. *Der Archivar*, Ekim 1975.
14. Arşivistin gelişimi için bakınız, Fischbein (M H). *Encyclopedia of librarianship* ("Archives" makalesi). American Library Association, Chicago, 1980. Enformasyon yönetimi için bakınız, Poulain (Claude). *Organiser l'administration des données. Editions d'organisation*, 1986.
15. Bakınız, Sam Kula, *The Archival Appraisal of Moving Images: A RAMP Study with Guidelines* ve Harold Naugler, *The Archival appraisal of machine-readable records: a RAMP study with guidelines*, 1986.
16. T.R. Schellenberg'ün kendi yazıları gibi arşivlerin değeri hakkında genel teori Morris Rieger tarafından da bir makalede anlatılmaktadır, "Modern Records Retirement and Appraisal Practice", *Modern Archives Administration and Records Management, A RAMP Reader*, UNESCO, 1985, ve NARS tarafından yayınlanan *Disposition of federal Records: A records management handbook* isimli el kılavuzunda.
Frank Boles ve Julia Marks Young, Exploring the Black Box: the Appraisal of University Administrative Records", *The American Archivist*, cilt 48, N° 2, 1985, bilgi değeri ile delil değeri arasında hatasız bir ayırım yapmanın imkânsızlığına işaret etmektedirler. Léonard Rapport (a.g.e) defil değerinin abartıldığı görüşündedir.
17. Félix Hull'un RAMP çalışması, *The Use of Sampling Techniques in the Retention of Records: A RAMP Study with Guidelines*, 1981, özellikle İskandinavya ülkeleri tarafından yapılan üretim yılı veya dosyaların üreticiye geliş düzeniyle ilgili misaller vermektedir.

"Çarpaz" metodu için ayrıca prosedürlere bakınız: Merker (Otto). "Zur Bildung archivischer Ueberlieferung", *Festschrift für Hans Booms*, 1989.

18. Thus, sampling of the production of a television network is only possible using the specific time slots adopted by the network (S. Kula, a.g.e. p.28. Moreover, the selection of computer archives is more rigorous on a PC than on a mainframe: Cunliffe (William) ve Miller (Michael), "Writing a General Records Schedule for electronic records", *The American Archivist*, cilt 52, N° 3, 1989.
19. *Registratur*'la ilgili bu görüş özellikle aydınlatıcıdır: Kretzschmar (Robert), "Aussonderung und Bewertung von Unterlagen der Staatlichen Hochbauverwaltung in Bade-Württemberg". *Der Archivar*, Ekim 1990.
20. Carl Haase çok haklı olarak "gri bölge"den (Graue Zone) söz etmektedir.
21. Belge Araştırmasının amaçları ve teşkilatı için bakınız Derek Charman" A RAMP study, *Records surveys and schedules: A RAMP Study with Guidelines*, 1984 ve Ann Pederson'un el kılavuzu *Keeping Archives*, Australian society of archivists, 1987, Michael A Lutzker'in, "Max Weber and the Analysis of Modern Bureaucratic Organization: Notes toward a Theory of Appraisal", *The American Archivist*, Cilt 45, N° 2, 1982, makalesi sosyolojik araştırmalar ile ilginç noktalar ortaya çıkarmaktadır.
22. Aynı tür tecrübeler Pierre Boisard, "Pour une politique des éliminations", *La Gazette des archives*, N° 59, 1967 ve Carl Haase, a.g.e. tarafından bildirilmiştir.
23. "Genel programlar" ile "Kapsamlı programlar" arasındaki ayırım için bakınız Morris Rieger, a.g.e.
24. Bakınız, mesela, hükümet arşivleri için Türk uygulamaları 19 Aralık 1975 (Archivum, XXVIII) ve daha genel olarak Eric Ketelaar'ın RAMP çalışması.
25. Kişilerin toplumla geniş ilişkisi- nüfus kayıtları ve malları için kadastro kayıtları- ve tarihî bir değere sahip olan nominatif belgeler ile ilgili şahıs için önemli bir değere sahip olan basit belgeler arasında açık bir ayırım yapmalıyız.
Carl Haase(a.g.e.) daha da iddialıdır. "Belge muhafazası bir kişi veya grup için kendi içinde o kişi veya gruptan mesul olmalıdır". Uzun süre muhafaza edilecek belgeler (*dauernd auf zubewahren*) ile daima muhafaza edilecek olanlar (*archivwürdig*) çoğunlukla karıştırılır.
26. *Managing Information in Office Automation Systems: Final Report on the FOREMOST projet*. National Archives of Canada, 1990, p 35.

27. T. R. Schellenberg'ün ("şahsî belgelerin bir arşiv kurumunda bulunabildikleri andan itibaren muhafaza edilmesini tavsiye ederim")fikri ile Ann Pederson'un ("şahsî belge koleksiyonları çoğunlukla bir kurumun belgelerinden daha çok oranda geçici malzeme ihtiva etmektedir")fikri arasında kıyaslama yapın.
28. Boles (Frank) ve Young (Julia Marks), a.g.e., *The American Archivist*, cilt 48, N° 2, 1985.
29. Winschoten Centrale Archief Selectiedienst'da uygulanan takım çalışma metodu için bakınız Christopher ve Margaret Whittick,"CAS: a Dutch solution to records appraisal", *Journal of the society of archivists*, cilt 8, N° 2, 1986.
30. Arşiv mevzuatının gelişimi için bakınız Lajeunesse (Marcel) ve Couture (Carol). "La legislation archivistique", *Archives* Cilt 21, N° 4, 1990.
31. 31'nci Fransa Arşiv Kongresi için Hubert Collin tarafından verilen ve teması "The French archives on the eve of European integration" olan rapordan alınmıştır.
32. Pierre Boisard, a.g.e.
33. Frank Boles, "Mix two parts interest to one part information and appraise until done: understanding contemporary record selection processes". *The American Archivist*, Cilt 50, 1987. Ayrıca Bakınız Ann Pederson, a.g.e.

Tercüme:
GÜLAY

RAMP ARAŞTIRMALARININ MİLLETLERARASI SEVİYEDE STANDARTLAŞMASININ DESTEKLENMESİ VE BU ARAŞTIRMALARIN GÜNÜMÜZDEKİ VE GELECEKTEKİ ROLÜ

Premadasa MANAMPERI

Yaşadığımız bilgi çağında arşivistlerin, mesleklerinin bütün safhalarında aktüel bilgilere zamanında erişebilmeleri önemlidir. Hızla değişen bir dünyada yaşadığımızdan, arşivcilik alanındaki meslekî standartların ve uygulamaların yükseltilmesine, ayrıca eğitim ve ihtisaslaşma imkânlarının artırılmasına ihtiyaç vardır. Yeni teknolojiler ortaya çıktıkça arşivistler aynı zamanda yeni meseleler ile karşılaşır. Arşiv medyası zaten amansız bir bozulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bir taraftan toplumdaki rolümüzü belirlemeye çalışırken diğer taraftan bu gibi meselelerle mücadele etmekteyiz.

Bilgi çağının başlıca özelliği teknolojiye hızlı değişime bağlı olarak insanoğlunun her alanda çok gelişmesidir. Bu sürekli değişimler, diğer meslekleri etkilediği gibi arşivistlere de direkt olarak tesir etmiştir. Arşivistler, ayrıca arşivleri kullananlarda meydana gelen değişimden ve kullanıcıların arşivlere olan tavırlarından da etkilenmişlerdir. Geçmişte arşivlerin ana hedefi tarihî araştırmalar için tarihçilere hizmet vermektir; idarecilere ve bünyesinde bulunduğu kuruluşlara ve tarihçiler dışındaki kullanıcılara hizmet vermek arşivlerin ana hedefi değildi. Bünyesinde bulundukları kuruluşlara hizmet verme mecburiyeti arşivleri kaynak temin edenlerle daha ilgili olmalarını sağlamıştır.

Arşivciliği ileriye götürecek unsurlar yeni arşiv vasıtaları, arşivin kullanımları, yeni teknolojiler, değişen metodolojiler ve imkânlardır. 21. yüzyılda kullanıcılarımıza hizmet vermek istiyorsak, bu değişimler ile aynı seviyede olmak için, uygulamamızı, eğitimimizi, uzmanlığımızı ve hatta belki de metodolojimizi değiştirmeye hazırlıklı olmalıyız.

Arşivlerin böyle değişen bir ortamla başa çıkabilmeleri için üniversite eğitimi, hizmet içi eğitim ve aktüel enformasyonun neşredilmesi gibi bir çok yol vardır. Son yıllarda arşiv mesleğinde belirgin bir büyüme olduğunu görüyoruz. Mahallî, millî ve milletlerarası seviyede profesyonel arşiv organizasyonları gelişmektedir. Aynı zamanda arşivcilik konusunda genel yayınların yanı sıra uzmanlık gerektiren konularda da yayınların arttığını görüyoruz.

RAMP çalışmalarını ve bunların faydalarını ele almam istenmiştir. Belgelerin ve Arşivlerin Yönetim Programı anlamına gelen RAMP, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) Genel Enformasyon Programı'nın (PGI) bir faaliyetidir. 1979 yılında başlamıştır ve o yıldan beri değişik konularda geniş çapta araştırmaları desteklemiş ve yayınlamıştır. Konular arasında şunlar sayılabilir: Eğitim, değerlendirme, tasnif, tanımlama, konservasyon, muhafaza, müracaat kaynaklarının kullanımı, resmî belgeler, makina ile okunabilir belgeler, belgelerin saklanması, elektronik belgeler ile ilgili problemler, odyo-vizüel belgeler, kullanılmakta olan restorasyon teknikleri, arşiv belgeleri ve belge yönetimi ile ilgili uygulamalar ve hizmetler, üye ülkelerin belge yönetimi ile ilgili programlarının geliştirilmesi, resim türü malzemelerin korunması ve restorasyonu, kâğıt ve

mürekkebin millî standartları hakkında araştırmalar ve yeni tür arşiv malzemeleri ile ilgili kanunî problemler. Yukarıda sayılan konulardan da anlaşılacağı üzere bu RAMP yayınlarında belge yönetimi ile ilgili farklı meslekî meseleler detaylı olarak ele alınmıştır.

Genel Enformasyon Programı (PGI) ilk zamanlarda, arşiv, kütüphane, dokümantasyon, bilim ve teknoloji meseleleri ile uğraşan UNISIST programının bir çok fonksiyon ve faaliyetlerini de programına almıştır. Arşiv sahasında çıkan problemler ve değişikliklerle milletlerarası seviyede daha iyi ilgilenebilmek için PGI UNESCO'nun çatısı altında toplanmıştır. UNESCO, PGI'yi sadece kültürel mirasın ve millî kimliğin muhafazasında ve takdiminde değil aynı zamanda arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi ve yükseltilmesi için de teşvik etmiştir.(1) PGI'yi belge yönetimi ile ilgili sistem ve hizmetlerin gelişmesini temin etmekle görevlendirilmiştir.

Her ne kadar RAMP çalışmaları UNESCO'nun bütün üyeleri için bir hizmet olsa da program özellikle gelişmekte olan ülkelerin belli meselelerini hedeflemiştir. RAMP'ın önemli görüşlerini anlamak için son çalışmalardan birinin önsözünden direkt olarak alıntılar yapalım.

- Üye ülkelerin millî ve milletlerarası seviyede temel enformasyon kaynakları olarak arşiv belgelerinin değerini ve faydalarını anlamalarını sağlamak.

- Talep halinde ülkelere ve bölgelere, bu temel enformasyon kaynaklarının tam ve tesirli kullanımı için arşiv ve belge yönetim sistemleri ve hizmetlerinin kurulması ve gelişmesinde yardımcı olmak.

- Arşiv politikalarının ses getirmesine ve arşiv gelişmelerinin uyumlu olmasının temeli olan arşiv ve belge yönetimi alanında uzmanlar yetiştirerek, bilginin ilerlemesi ve yayılmasına yardımcı olmak.(2)

Bu görüşleri yerine getirebilmek için RAMP çalışmalarının beş ana teması vardır:

1) Mahallî, millî ve milletlerarası seviyelerde enformasyon politikaları ve plânlarının formüle edilmesini desteklemek,

2) Enformasyon kullanımındaki metotları, şartları ve standartları desteklemek,

3) Enformasyon için gerekli temeli sağlamakta yardımcı olmak,

4) Eğitim, kültür, komunikasyon, fen ve sosyal bilimler alanlarında gelişmiş enformasyon sistemlerinin kurulmasına yardımcı olmak,

5) Enformasyonun kullanımında arşivistleri ve kullanıcıları eğitmek ve yetiştirmek için desteklemek.(3)

RAMP çalışmalarının faydalarını daha iyi değerlendirebilmek için bazı çalışmaları kısaca ele almak isterim.

Belgelerin Değerlendirilmesi

RAMP araştırmalarının milletlerarası arşiv literatürüne çok faydalı olduğu konulardan birisi belgelerin değerlendirilmesidir. Makina ile okunabilir belgelerin, sinema filmlerinin ve resim türü malzemelerin değerlendirilmesi ile ilgili RAMP araştırmaları vardır. Modern evrakların değerlendirilmesi dünya çapında arşivistlerin yüzyüze geldiği bir meseledir. Bu önemli arşiv fonksiyonu, bütün arşivistler tarafından paylaşılmadığından bu konudaki arşiv prensipleri ortak bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Yazılı olmayan medya hakkındaki çeşitli çalışmalar da dikkate değerdir. Harold Naugler'in makina ile okunabilir belgeler için hazırlamış olduğu el kitabı, elektronik belgelerin değerlendirilmesi ile ilgili en eğitici yayınlardan birisidir. Bu el kitabı makina ile okunabilir belgelerde bulunan bilgiyi ve bu belgelerin teknik yönden değerlendirilmesi konusunu ele almaktadır. Makina ile okunabilir belgelerle çalışan arşivistler için çok faydalı olabilecek bu el kitabı yönlendirici bilgiler, değerlendirme formları ve yapılması gereken işlemleri ihtiva eder.(4)

William Leary'nin *"Fotoğrafların Arşiv Açısından Değerlendirilmesi"* de belgelerin değerlendirilmesi konusunda aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Altı ana temayı ele almaktadır: Fotoğrafların değerlendirilmesi, araştırmaların yönetilmesi, değerlendirme ölçütleri, resmî fotoğraflar, resmî olmayan fotoğraflar ve kılavuzlar.(5)

Arşivistler sinema filmlerinin değerini daha yeni yeni anlamaya başladıkları için bunların değerlendirilmesi en çok uğraşılan konulardan birisidir. Sam Kula'nın sinema filmlerinin arşiv açısından değerlendirilmesi ile ilgili çalışması, milletlerarası arşiv literatüründe çok faydalı bir çalışmadır. Sinema filmlerinin değerlendirilmesi ile ilgili kılavuzlar gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkeler tarafından da kabul edilmektedir.(6)

Helen Harrison'un ses kayıtları ve benzeri malzemelerin değerlendirilmesi hakkındaki çalışmasının, belgelerin değerlendirilmesi ile ilgili olarak milletlerarası arşiv literatüründe önemli bir yere sahiptir. Bu yayında Harrison, ses kayıtları ile ilgili belli problemleri açıklamakta ve değerlendirmeler için bilgiler vermektedir.

Yazılı olmayan arşiv malzemelerinin değerlendirilmesi ile ilgili RAMP çalışmaları yeni enformasyon taşıyıcıları ile ilgili anlayışımız ve belgelerin bakıma olan ortak yaklaşımın gelişmesinde önemlidir. Değerlendirme, çalışmalarımızın bir parçası olduğu için değerlendirme ile ilgili bütün çalışmaların devamlı yenilenmesi gerekir.

Son elli yılda idarî birimler tarafından teşkil edilen ve arşivlere devredilen belgelerin sayısı, fonksiyonlar ve faaliyetlerle aynı nisbette artmıştır. Bu faaliyetlerin neticesi olarak belgelerin teşekkülü, bakımı ve tasfiyesinin mantıklı hale getirilmesi için çabalar sarfedilmiştir. Belgelerin muhafazası arşiv mesleğinin karşı karşıya kaldığı başlıca meselelerden biridir.

Felix Hull'un *"Belgelerin Saklanması Örnekleme Tekniğinin Kullanımı"* adlı eseri, bu konu üzerinde çok faydalı bir RAMP çalışmasıdır. Bu eserde belli sınıflara ait belge yığınlarını azaltmak için örnekleme yoluna gidilmiştir. Bu tekniğin olağan ve

olağandışı belgelere nasıl uygulanabileceği ve örnekleme tekniği ile ilgili problemler ve alternatifler anlatılmaktadır.(7)

Arşivistlerin Yetiştirilmesi

RAMP çalışmalarının başlıca amaçlarından biri, enformasyon kullanıcılarının ve uzmanlarının eğitilmesini ve yetiştirilmesini desteklemektir. Bu amaca yardımcı olmak için birçok RAMP çalışması yayınlanmıştır. Michael Cook'un *"Belge Yönetimi ve Modern Arşiv İdaresi Kılavuzu"* adlı eseri arşivistlerin yetiştirilmesinde çok faydalıdır. Bu kılavuzda Michael Cook, kurum ve eğitim şartlarını, personelin işe giriş seviyesini, arşiv ve belge yönetimi alanındaki ders programlarının ne ölçüde ve hangi alanlarda geliştirileceğini, son olarak da kursların ve kılavuzların hazırlanmasını konu almaktadır.(8) Y. P. Kathpalia'nın *"Yazılı Belgelerin Korunması ve Restorasyonu Konusunda Uzmanların Eğitilmeleri İçin Model Program"* adlı eseri eğitimin geliştirilmesi ve konservasyon için alınması gereken tedbirler konulu kurslar ile ilgili bir yayındır.(9)

Arşiv İdaresi ve Belge Yönetimi

RAMP çalışmaları, arşiv idaresi ve belge yönetimi alanında çok faydalı olmuştur.

Yetkili Makamlar İçin Arşiv ve Belge Yönetimi, Belgelerin İncelenmesi ve Tasfiye Programları ve Arşiv Malzemelerinin Güvenliği ve Muhafazası Konulu Çalışma, belge yönetimi ve arşiv idaresi ile ilgili bilgi veren yayınlardır. Georges Weill'in *"Mikroformların Delil Olarak Kabul Edilebilirliği"* adlı eseri, mahkemelerde mikrofilm ve mikrofişin kabul edilebilirliği ile ilgili kanunî meseleler hakkında önemli bir yayındır.(10) D.L. Thomas'ın *"Arşiv Malzemelerinin Güvenliği ve Muhafazası"* adlı eseri, arşiv binalarının yapımı ve bakımı hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir.(11)

Belgelerin Konservasyonu

RAMP çalışmaları, arşiv malzemelerinin konservasyonu alanında arşivcilik mesleğine önemli kılavuzlar kazandırarak büyük bir hizmette bulunmuştur. Resim türü malzemelerin mevcudiyeti, muhafaza problemlerine yol açmıştır. Her ne kadar bu belgeler bir dereceye kadar kâğıt belgelerle kıyaslanabilse de kimyevî bileşimlerinden dolayı bunlar için ayrı muhafaza şartları gereklidir. Carmen Crespo ve Vincente Vinas'ın *"Kâğıt Belgelerin ve Kitapların Muhafazası ve Restorasyonu"* adlı eseri, sadece arşivistler ve belge yöneticileri için değil, aynı zamanda kütüphaneciler için de çok faydalı bir eserdir. Belgelerin yanı sıra kitapların muhafazası ve restorasyonu ile ilgili genel bilgiler vermektedir.(12)

Konservasyon hakkında milletlerarası arşiv literatürüne değerli katkıları olan diğer bir yayın da *"Özellikle Tropikal İklimlerdeki Kütüphane Koleksiyonlarının Küften Korunması ve Arındırılması"*dır. George M. Cunha'nın *"Kütüphaneler ve Arşivlerin Muhafazası Alanında Duydukları İhtiyaçların Tespiti İçin Değerlendirme Metotları"* adlı eseri, özellikle konservasyon hizmetlerinin sınırlı olduğu ve dolayısıyla muhafaza tercihlerinin güç olduğu yerlerde belge ve kitapların muhafazası ile ilgili değerli bir yayındır. (13)

Müracaat Kaynakları ve Arşiv Malzemelerinin Kullanımı

Arşivistlerin başlıca görevi bütün arşiv malzemelerini araştırmacıların hizmetine sunmaktır; aksi takdirde arşiv malzemelerinin saklanması gereksiz bir çalışmadan başka bir şey olamaz. Ne yazık ki bu konuda sadece birkaç RAMP çalışması yayınlanmıştır. Michel Duchein'in "*Arşivlerdeki Enformasyon Erişimi, Kullanımı ve Devredilmesi ile İlgili Engeller*" adlı eseri, arşivistlere bu alanda yardımcı olan bir yayındır. Hugh A. Taylor'ın "*Arşiv Hizmetleri ve Kullanıcıların Görüşü*" ve E.G. Franz'ın "*Arşiv Eğitimi*" (14) adlı eserleri de sayabileceğimiz diğer yayınlardır.

RAMP çalışmalarının genel olarak arşiv literatürü ile mukayese edildiğinde kâğıt olmayan ve modern belgelerin kullanımında daha faydalı olduğu görülebilir. Genel arşiv literatürü daha çok kâğıt türü belgeler ile ilgilidir; dolayısıyla benim görüşüme göre RAMP çalışmaları bugünkü ihtiyaçlara daha çok cevap vermektedir. Son RAMP çalışmalarının başlıkları arşiv ve belge yönetim mesleğinin yeni yönlerini yansıtmaktadır. Genel literatürde, arşiv belgelerinin kullanımı ve müracaat kaynakları ile ilgili hemen hemen hiç yayın yoktur; oysa bu konu hakkında bazı RAMP çalışmaları vardır. Genel arşiv çalışmalarında, ilmî ve teknolojik belgelerin teşekkülü ve muhafazası gibi belge yönetimi konuları üzerinde durulmamıştır. K.D.G. Wimalaratne'nin "*Resmî Faaliyetlerle İlgili Dosyalardaki İlmî ve Teknolojik Enformasyon*" konulu RAMP çalışması aktüel, yarı aktüel ve aktüel olmayan dosyalardaki ilmî ve teknolojik enformasyon ile ilgilenen arşivistler için faydalıdır.(15) Bu çalışma özellikle otomasyona geçmemiş arşivistler için faydalıdır çünkü kâğıt belgelerin muhafazası ve tasnifi ile ilgilidir.

Geleceğe Yönelik Plânlar

RAMP çalışmaları arşiv literatürüne çok değerli hizmetlerde bulunmuştur. Alanlarında uzman olan arşivistler, önemli arşiv meseleleri ile ilgili aktüel ve pratik kitapçıklar yazmışlardır. Çalışmalar, arşivciliğin birçok alanının standartlaşmasına sebep olmuştur.

Arşivcilikle ilgili kaynaklar genellikle yetersizdir. Diğer taraftan arşiv belgelerinin sayısı belirgin bir şekilde artmaktadır. Son yıllarda enformasyon sistemlerinde görülen gelişmelerle dünya gittikçe küçülmektedir. Bu şartlar arşivistler için değişik problemler ortaya çıkarmıştır. Mevcut prensiplerimiz ve uygulamalarımız sınava tâbi tutulacaktır ve ilerlemek için hazır olmamız gerekmektedir. Toplum hayatındaki yerimizi sürdürebilmek için böylesine önemli bir literatüre sahip olabilmeliyiz. Bu çerçevede RAMP çalışmalarının ayrı bir yeri vardır.

Milletlerarası Arşiv Konseyi, bu konuda önemli bir rol üstlenerek, RAMP yayınlarının önemini ve kolay erişilebilirliğini sürdürmesini ve RAMP yayınlarının mevcut haliyle veya geliştirilmiş şekilde uygun bir ücretle satılmasını sağlamalıdır. Arşiv belgeleri elektronik vasıtalarla teşekkül ettiği sürece bu konuyla ilgili olarak ortaya çıkan birçok soruya cevap vermeliyiz. Dünyadaki bütün arşivistler, her türlü bilgi kaynağına ulaşabilmelidir. RAMP çalışmalarının, devam eden eğitim sürecinde önemli bir rolü vardır ve biz de bu çalışmaların devam etmesi için elimizden geleni yapmalıyız.

DİPNOTLARI

1. Second Expert Consultation RAMP (RAMP II) Batı Berlin 82/RAMP, p.6.
2. UNESCO, *The Impact of Computerization on Archival Finding Aids: A RAMP Study*, hazırlayan Christopher Kitching. PGI/91/WS/16, Paris, Ekim 1991.
3. *Selected Guidelines for the Management of Records and Archives*. Walne Peter, PGI/90/WS/6, p. III.
4. *The Archival Appraisal of Machine Readable Records*. Harold Naugler, Paris, PGI/84/WS/27.
5. *The Archival Appraisal of Photographs*. William Leary, Paris 1985, PGI/85/WS10, p.11.
6. *The Archival Appraisal of Sound Recordings and Related Materials*, yazar Helen P. Harrison. Paris 1987, PGI/87/WS/1.
7. *The Use of Sampling Techniques in the Retention of Records*. Felix Hull, Paris, 1981. PGI/81/WS/26, p. 11.
8. *Guidelines for Curriculum Development in Records Management and Administration of Modern Archives*, Michael Cook (Paris).
9. *A Model Curriculum for the Training of Specialists in Document Preservation and Restoration*, Y.P.Kathpalia (Paris, 1984).
10. *The Admissibility of Microforms as Evidence*, George Weill (Paris, 1981).
11. *Control of Security and Storage of Holdings*, D.L. Thomas (Paris).
12. *The Preservation and Restoration of Paper Records and Books*, Carmen Crespo ve Vincente Vinas (Paris, 1984).
13. *Methods of Evaluation to Determine the Preservation Needs in Libraries and Archives*, George M. Cunha (Paris, 1988).
14. *Archives and Education*, E.G. Franz (Paris, 1986) ve *Archival Services and the Concept of the User*, Hugh A. Taylor (Paris, 1984).
15. *The Scientific and Technological Information in Transactional Files in Government Records and Archives*, K.D.G. Wimalaratne (Paris, 1984).

Tercüme:
GÜLAY

ARŞİVİST VE UZMAN ARŞİVİST EĞİTİMİ

Pedro LOPEZ

Özet

- Mevcut olan arşiv eğitim kurumlarının analizi;
- Bir arşivistin sahip olması gereken teknik ve ilmî bilgi;
- Çeşitli seviyelerde verilebilecek eğitim;
- Uzmanlık gerektiren bir meslekte genel eğitim ve uzmanlık.

1. ARŞİV EĞİTİM KURUMLARI

1.1 Arşiv Eğitimi ile İlgili Milletlerarası Endişeler

Arşivcilik mesleğinin eğitimi ile ilgili milletlerarası endişeler hemen hemen 50 yıldır mevcuttur. Bu mesele ilk kez Lahey'de yapılan 3. Milletlerarası Arşiv Kongresi'nde (1953) tartışılmıştır. Yakın tarihte konuyla ilgili yapılan toplantılar ise şunlardır: Arşivistin Görevleri ve Eğitim Programları Organizasyonu Paris (1988); Arşivcilikte Yeni Gelişmelere Göre Programların Uygulanması Milan (1989) ve Arşiv El Kitaplarının Tahliî Analizi Lahey (1990).

Bu konferansların neticeleri ise şunlardır: Meslekî kurumlar ve personel eğitimi için standartların konulması, mesleğin ihtiyaçlarını gidermek için projeler ve programları belirlemek, ve görüşmeler için bir merkez kurmak.

Eğitim konusu, her toplantıda ciddi bir şekilde ele alınmıştır. Bu konu, tatmin edici bir çözüm gerektiren meslekî meselelerden birisidir. Eğitim ile ilgisi olan kayda değer toplantılar şunlardır: "Arşivcilik Mesleğinin Geleceği" Washington'da yapılan Amerika Devletleri Arşiv Toplantısı (1961); arşivcilikte personel istihdamı ve mesleğe giriş ile ilgili Brüksel'de yapılan 5. Milletlerarası Arşiv Kongresi (1964); Ottawa'da yapılan Pan-Amerikan Tarih Kurumları Toplantıları (1974); arşivde eğitime devam edilmesi ve eğitimin teşvik edilmesi ile ilgili Kiev'de yapılan 16. CITRA Toplantısı (Milletlerarası Yuvarlak Masa Konferansı) (1975); Rio de Janeiro (1984) ve Buenos Aires'de (1981) yapılan ALA Konferansı ve Bonn'da 10. Milletlerarası Arşiv Kongresi "Yönetim ve İnsan Kaynakları" adı altında yapılan toplantı. Bütün bu toplantılarda arşivistler ve kütüphaneciler için ortak olan okullar ve arşivistlerin eğitimi tartışılmıştır.(1)

Bir çözüm bulmak için ilk adım meseleye ilgi duymaktır. Bu sebeple 1992 Montreal için plânlanan ICA Eğitim Komitesinin ICA içerisinde ayrı bir bölüme dönüşümü önemlidir.

Ayrıca bu yazı hazırlandığında ilan edilen ama henüz yapılmayan toplantıları da belirtmemiz gerekir. Maastricht'da Arşivler ve Sınırları Olmayan Avrupa Sempozyumu (Eğitim ve Kariyer: Avrupa'da 1991'den sonra Meslekî Değişim ve

Kariyer Düzenleme) (1991); Montreal'de 4. Milletlerarası Konferansı (Arşiv İlmi: Hizmet İçi Eğitim ve Bunun Üniversite Eğitimi İle Münasebeti) (1992) .

1.2 Yürürlükte Olan Uygulama

Arşiv eğitimi için yürürlükte olan uygulama, arşiv ilmi kavramının gelişimini ve çeşitli ananevî arşiv uygulamalarını yansıtmaktadır. Her ikisi hakkında oldukça iyi bilgiye sahip olduğumuz için kısa bir tarifini yapabiliriz.

1.2.1 Arşiv İlminin Safhaları

Arşivcilik ilmi ilk başlarda tecrübeye dayanan bir ilimdi ve zamanla üç safhadan geçerek gelişmiştir. Tarih ilimlerinin geliştiği ve arşivistler için ilk olarak okulların meydana getirildiği ondokuzuncu yüzyılda tarih ilminin bir yan koluydu. (2) 20. yüzyılın başlarında büyük sosyo - ekonomik değişiklikler başlayınca yardımcı idarî ilim haline geldi; belge yönetimi, bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sonunda arşiv ilmi bir enformasyon ilmi olarak kabul edilerek arşivin millî enformasyon sistemleri arasına katılmasını sağlamıştır.(3) Bizim ana makalemizi sunan Angelika Menne-Heritz'e göre, "tanımlayıcı bir arşiv ilmi" iken fonksiyonel arşiv ilmi haline gelen arşivcilik böylelikle enformasyon bilimleri arasında bağımsızlığını kazandı, fakat bu bağımsızlık yine de tartışmaya açıktır.

1.2.2 Eğitim Sistemleri

Bu gelişme, değişik tarihî gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan değişik arşiv şartlarını belirten çeşitli eğitim sistemlerinin gelişimi ile bağlantılıdır. Michael Cook bu gelişmeleri beş gruba ayırmıştır: Orta-Avrupa (Fransa, Avusturya, Almanya, Hollanda), İberya-İtalya (İspanya, Portekiz, İtalya, Latin Amerika), Birleşik Britanya Krallığı, Kuzey Amerika (Birleşik Devletler ve Kanada) ve Üçüncü Dünya.(4)

Çin'deki arşiv gelişimi hakkında kesinlikle yeterli bilgiye sahip değiliz, ama açıkça kendine has bir geleneği olduğu görülmektedir.(5)

Ancak iki eğilim var ki bütün bu ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Bir tanesi yardımcı tarih ilimlerinin öneminde ısrar eden ananevî çizgiyi takip etmekte; diğeri çağdaş dokümantasyon problemine dikkat çekmeyi teklif etmektedir. Tabiatıyla, her ülkedeki değişik tarihî ortamlar, her ne kadar iki eğilimi birleştiren eğilimler ortaya çıkarmaya başlasa da dengede bir eğilimin daha ağır basmasına sebep olmaktadır.

1.2.3 Millî Meseleler

Kısa bir özetini verdiğimiz yazışma bibliyografyasında görüldüğü gibi eğitim konusunda araştırma ve çalışma yapan arşivistlerin listesi uzundur. Bu arşivistler çeşitli ülkeler veya ülke grubundaki millî durumları incelemişler ve bize akademik ve devamlı eğitimi ihtiva eden şu andaki gerçekler hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedirler.(6)

1.2.4 Eğitim Kurumları

Adı geçen çalışmalara dayanarak eğitimin şu anda çok çeşitli kurumlarda verildiğini söyleyebiliriz. Biz burada eğitim kurumları hakkında araştırma yapmadan ve liste vermeden örnekler vereceğiz. Belgelerden yararlanma imkânını, programların uzunluğu ve muhteviyatını, verilen diploma veya sertifikaları ve bu diploma veya sertifikalarla kazanılan ünvanları dikkate alarak, arşiv kuruluşlarının çeşitliliğini ve aralarındaki farkları göstermek amacıyla başlıca Avrupa ile ilgili olmak üzere bazı misaller vermek istiyoruz.

Özel Okullar

Tarihe ve araştırmaya ilgi duyan arşivistler için ananevi eğitim modeline mükemmel bir örnek École des Chartes'tir. Bu okul, arşivist ünvanını ve altı yıllık eğitim, uygulama ve tezden sonra iş garantisi vermektedir. 1991 Ocak'ta (Heritage) Miras Okulu'nun açılması Fransa'daki arşiv eğitimine daha modern bir özellik kazandırmıştır.

Moskova Eyaleti Tarih ve Arşiv Kurumu, Devlet Kamu -Eğitim Komitesi'ne rapor veren temel bir arşiv eğitim kurumuydu. Beş yıllık programda tarih ve yardımcı ilimleri ağırlıkta olup pratiğe büyük önem verilmektedir.

Üniversiteler ve Diğer Akademik Kurumlar

En çarpıcı örnek Londra, Liverpool, Bangor, Aberystwyth ve Oxford üniversitelerinde arşiv ilminin öğretildiği Büyük Britanya'dır. Hepsinin genellikle bir yıl olan ve diploma veren lisansüstü programları vardır ve iş garantisi vermektedir.

Portekiz'de milletlerarası şartlara uyum sağlamak için Oporto, Coimbra ve Lizbon üniversiteleri dokümanter ilimleri alanında iki yıllık doktora programları sunmaktadır. Arşivistler ve kütüphaneciler ilk yıl aynı programı takip etmektedirler; ikinci yılda ise arşivcilik veya kütüphanecilik alanında uzmanlaşma vardır.(7)

İtalyan üniversiteleri, kütüphaneler ile ortak programlar (Milan Üniversitesi) veya kütüphane eğitimi ile bağlantılı programlar (Roma veya Napoli Üniversitesi) vermektedir.

İspanya'da şu anda, Salamanca, Granada ve Barcelona Üniversiteleri'nin Kütüphanecilik ve Dokümantasyon Okulları'nda üç yıllık üniversite programları verilmektedir. Ayrıca Complutense, Pais Vasco ve Barcelona Üniversitelerinde Arşiv ilimleri ile ilgili iki yıllık lisansüstü programlar da uygulanmaktadır. Diğer üniversiteler de arşivcilikte lisans vermeyi plânlamaktadır.(8)

Ayrıca Kuzey Amerika'daki arşiv ilimleri ile ilgili üniversite programlarındaki gelişmelere de değinmeliyiz. Mesela hem arşiv ilimlerinde sertifika veren ve hem de arşiv çalışmalarını ihtiva eden bir programı olan British Columbia Üniversitesi veya

Montreal Üniversitesi Kütüphanecilik ve Enformasyon İlimleri Okulu'nun sunduğu iki yıllık yüksek lisans programları vardır.(9)

Arşivler ve Arşiv Kurumları

En çarpıcı örneği Hollanda'dan verebiliriz. Lahey'deki Arşiv Okulu on aylık doktora programından sonra kıdemli arşivist ünvanını vermektedir. Devlet Arşivlerine bağlı 17 özel arşiv okulunun bulunduğu İtalya'da iki yıllık doktora eğitimi ve ilmi arşivist ünvanı verilmektedir. İspanya'da Madrid'de bulunan Kültür Bakanlığı arşiv atölyeleri, Salamanca'da İç Savaş Arşivi (Millî Tarih Arşivinin bir bölümü), Alcalá de Henares'de Genel İdarî Arşiv ve La Coruña'da Galícia Krallığı Arşivi'nin diploma veren iki veya üç yıllık programı vardır (öğrencilerin daha önce bir lisans eğitimi bitirmiş olmaları şarttır).

ICA veya UNESCO gibi milletlerarası kuruluşların öncülüğünde aynı dilin konuşulduğu bölgelerdeki arşivistleri eğitmek için kurulan çok milletli okullar mesela Dakar, Akra ve Yeni Delhi'deki okulların durumu özeldir. Aynı şey Amerika Eyaletleri Kuruluşu tarafından Amerika İç Gelişim Merkez Sitesi olarak seçilen Kordoba'daki Arşiv Okulu için de geçerlidir.(10)

Bu, arşivlerin zaman zaman faaliyetlerinin bir parçası olarak düzenledikleri eğitim programlarından ayırdır.

Meslekî Kurumlar

Meslekî kurumlar, bu tür bir eğitim için standartlar temin ederek ve alternatif programlar hazırlayarak çok aktif bir rol oynayabilirler. İşte bazı örnekler:

İngiliz Arşivistler Kurumu, çalışmakta olan mezunlar için Thames'in üzerinde bulunan Kingston'da iki yıllık programlar düzenlemektedir.

İspanyol arşivistlerin, kütüphanecilerin, müzelogların ve dokümantalistlerin kurumu olan ANABAD, sertifikalar vererek doktora öğrencilerine bir yıllık program düzenlemektedir. Bu program her yıl yoktur.

Kanada Arşivistler Kurumu'nun Eğitim Komitesi, muhtevasının çok yüksek kalitede olduğu iki yıllık üniversite düzeyinde (11) yüksek lisans eğitimi için standartlar tesbit etmiştir. Komite eğitim seviyesini üç safhada belirlemiştir (temel, ileri ve uzmanlık) ve hem akademik eğitimi ve hem de devamındaki eğitimi standardize etmeyi plânlamaktadır. Alberta Arşiv Cemiyeti, çalışanları için eğitim konusu üzerinde durarak ve kendi üyeleri için beş yıllık eğitim plânları geliştirmiştir.(12)

Belki de en ilginç örnek 1988'den beri sertifika veren Amerika Arşivistleri Cemiyeti'dir; başvuranlarda akademik vasıflar ve tecrübe aramaktadır. Cemiyetin her yıl düzenlediği toplantısı sırasında yılda bir kere ve aynı anda Birleşik Devletler ve Kanada'nın bir veya birkaç yerinde imtihanlar yapılmaktadır.(13)

Hükümet

Devlet arşivlerinin hükûmete bağlı bulunduğu ülkelerde, hemen hemen bütün hükûmetler kendi personeli için yeni eğitim ve gelişim kursları düzenlemektedirler.

Mesela, İspanya Kültür Bakanlığı bütün çalışanları için belli konularda kısa kurslar düzenlemekte ve bakanlıklar (İçişleri Bakanlığı gibi) kendi arşivlerinin kurulması için eğitim sağlamaktadır. Bu, İspanyol hükûmetinin mahallî ve merkezî birimlerinin bütününde geçerlidir. Andalusia'nın Kamu Hizmetleri Kurumu tarafından yüksek teknisyenler için olan yıllık doktora eğitim programları iyi bir örnektir.

Amerika ve Kanada'da çok geniş imkânlar vardır. Konuyla ilgili olarak önceki dipnota bakınız.

1.3 Bir Eğitim Modeli Aramak Hususunda

Bu tavsiyelere ilave olarak, millî ve mahallî eğitim çalışmalarında görülen çeşitlilik ve farklılıklar (14), milletlerarası kuruluşların (UNESCO ve ICA) bütün ülkelerde uygulanabilecek meslekî eğitim modelleri geliştirmek için birlikte çalışmalar yapmalarına yol açmıştır.

İlk önce, ele alınan yaklaşım millî arşivlerin entegrasyonudur. (15) Aynı zamanda, dokümantasyon merkezlerinin metodolojisini baştan aşağı değiştiren yeni veri işleme tekniklerine kavuşulmuştur. (16) Özellikle gelişmiş ülkelerde, yeni mesleklerin modern yöntemleri arşivistlerin ananevî görevlerini zorlaştırmıştır.

Kullanılan eğitim modelleri ve merkezlerinin muhtevasını, seviyelerini ve özelliklerini standardizasyon çabaları, arşivistlerin kütüphaneciler ve dokümantalistler ile uyumlu hale getirilmesi üzerine yoğunlaşınca, asil konu bir kenara atılmıştır. (17)

Ancak, uyum sağlama hedefine ulaştıktan sonra meslekî kimlik ile ilgili problemler geri plana atılmıştır. Uzun süren tartışmalardan sonra birçok ülkede gerekli eğitim standartları için yeniden inceleme yapılması zarurî bir hâle gelmiştir. (18)

2. ARŞİVİSTLERİN İLMİ VE TEKNİK BİLGİLERİ

2.1 Genel Meseleler

Eğer arşivist ifadesinden "kamu ve özel kurumların arşiv belgelerini toplayan, muhafaza eden ve bakımını sağlayan uzman" ifadesini anlıyorsak, mesleğin asıl maksadına ulaşmış oluruz.

Bu maksat, resmî veya özel ayırımı yapmadan dokümanların toplanması şeklinde düşünülmelidir. (19)

Arşiv terimini biz, tek bir kavram için kullanıyoruz. İspanyolca da, hemen hemen bütün Latin dillerinde olduğu gibi, kelime hem resmî hem de özel arşivleri ifade

etmektedir. Anglo-Sakson ve kuzeybatı Avrupa ülkelerinde, aynı kavram iki veya üç tamamlayıcı alana ayrılmıştır: aktüel belgeler, arşiv belgeleri ve el yazmaları.

Bu ülkeler dokümanların, "belge ömrü" teorisini geliştirmiş ve uygulamaların zamana göre adapte edilmesini hedeflemişlerdir.

"Belge ömrü" teorisinin kabul edilmesinde ister resmî isterse özel arşiv ile ilgili olsun bütün ülkelerde birlik sağlanması şarttır. K.D.G. Wimalaratne bir yazısında şöyle demiştir: "Belge ve arşiv yönetimi aynı şeyler değildir; ne var ki, her ikisi de faaliyetlerin içiçe olduğu, resmî veya özel bir kuruluşun bütün enformasyon sistemini yönetmeyi amaçlayan sistematik idarelerdir.(20) Roma kanununu kabul etmiş olan Latin kökenli ülkelerdeki idarî işlemler, Anglo-Sakson ülkelerine nazaran dokümantasyonu kontrol etmeyi mümkün kılmaktadır. Anglo-Sakson ülkelerde dokümanların üretimi daha kolay kontrol altına alındığı için "belge yöneticileri" mesleğinin ortaya çıkmasının sebeplerini açıklamaktadır.

Arşiv dokümanlarının eşsiz ve yeri doldurulamayacak özelliği, özel veya tüzel bir kişiye veya kuruluşa ait ürünlerin organik özelliğinden ileri gelmektedir. Bütün bu özellikler arşivlik dokümanların değerini, muhafazasını, emniyetini, erişimini ve kullanımını etkilemektedir. Demek ki, dokümanların muhteviyatı, demokratik toplumlarda vatandaşların görev ve haklarının birer delili olduklarından kişilerin şahitlik rolleri ikinci dereceye düşer.(21) Bu özellikle belge ömrünün birinci devresi için geçerlidir, ancak bu rolün enformasyonun değerinin önemine göre arttığı ve diğer ileri devrelerde kaybolduğunu söylemek yanlıştır.

Arşivistlerin görevi, çalıştıkları arşivin amaçları doğrultusunda kullanıcılara bilgi sağlamak ve belgeler vasıtasıyla geçmişe şahitlik etmektir. Bu görevi yerine getirebilmek için arşivistlerin teknik ve ilmî bilgilere sahip olmaları gerekir.(22) Eskiden beri arşivistin görevleri defalarca gözden geçirilip düzeltilmiştir ve bu gerçek son bir kez daha mesleğin açık seçik ortaya konulması gerektiğini ortaya koymaktadır.(23)

Aşağıdaki listede, hangi konunun hangi enformasyon biliminin alanına girdiği gösterilmiştir.

ÇEŞİTLİ ENFORMASYON İLİMLERİ İÇİN BİLGİ ALANLARI(24)

<u>ARŞİVLER</u>	<u>KÜTÜPHANELER</u>	<u>DOKÜMANTASYON MERKEZLERİ</u>
Kanunlar	Kanunlar	Kanunlar
Kurumların Tarihi	Kitap ve Basılı Materyalin Tarihi	
Düzenleme ve Metotlar	Düzenleme ve Metotlar	
Paleografi*	Paleografi*	
Diplomatik		
İstatistik	İstatistik	İstatistik
Yaşayan Lisanlar	Yaşayan Lisanlar	Yaşayan Lisanlar
Klasik Lisanlar*	Klasik Lisanlar*	Klasik Lisanlar
Arşivlerin Tarihi	Kütüphanelerin Tarihi	Dokümantasyon Merkezlerinin Tarihi
Plânlama	Plânlama	Plânlama
Belge Yönetimi	Kütüphane Yönetimi	Dokümantasyon Merkezlerinin Yönetimi
Arşiv İdaresi	Kütüphane İdaresi	Dokümantasyon Merkezlerinin İdaresi
Muhafaza	Muhafaza	Muhafaza
Çoğaltma	Çoğaltma	Çoğaltma
Veri İşlemi	Veri İşlemi	Veri İşlemi
Bibliyografya	Bibliyografya	Bibliyografya

*Tarihi belgeleri olan arşivler ve kütüphaneler için

3. ARŞİVİST VE UZMAN ARŞİVİST EĞİTİMİ

Arşivciliğin temel yapısının standart hale getirilmesi, bütün arşivistlerin aynı sahada uzmanlaşmalarını gerektirmez. Her arşivistin kendine göre bir alanı vardır ve bu alanın amaçların doğrultusunda teoriler ve uygulamaların birbirine yaklaştığını ancak çeşitli seviyeler ve özellikler arasında ayırım yapmak gerektiği de bir gerçektir.

3.1 Eğitim Seviyeleri

Her eğitimin seviyesi, icra edilecek görevin özelliklerine ve söz konusu görevin sorumluluklarına göre tesbit edilir. Görevin özellikleri ve sorumlulukları ise bireyin kurum hiyerarşisindeki yerine, meslekî bilgisine ve kabiliyetlerine bağlıdır.

Teknik ve ilmi eğitim arasında temel bir farklılık vardır. Bu her iki eğitim, bir taraftan orta öğretim ve üniversite lisans eğitimi (1 ve 2) diğer taraftan yüksek lisans ve doktora eğitimi (3 ve 4) şeklinde tekrar ikiye ayrılabilir. İspanya'da birinci grup eğitimi (1 ve 2) bitirenler yardımcı arşivist, ikinci grup eğitimi (3 ve 4) bitirenler ise arşivist ünvanına hak kazanırlar. Arşivciliğin kilit noktalarında çalışan kişilerin gerekli ilmi bilgiye ve beceriye sahip olmasını istiyorsak, bu üst makamlarda çalışan kişilerin üniversite eğitimi görmüş olmaları şarttır. Ayrıca üst makamlarda bulunan bu arşivistler, arşiv araştırmalarının gerçekleştirilmesi, teorilerin formüle edilmesi ve öğretilmesi ve son olarak da arşiv idaresinin plânlanması ve düzenlenmesi gibi görevlerde faal olmaları gerekir.(25)

Biz, J. Peter Sigmund'un arşivcilikte uzmanlık konulu analizinin neticeleriyle aynı fikirdeyiz. Ancak bir konuda ayrı düşünüyoruz; çünkü Sigmund, arşivistlerin aynı zamanda birer tarih araştırmacısı olmalarının gereksizliğini savunurken, biz arşivistlerin birer araştırmacı olduğunu genel olarak kabul etmiş bulunuyoruz. Mesleğimizin en önemli ve en temel ilmi görevlerinden biri belgelerini sakladığımız kurumlar hakkında araştırma yapmaktır.(26)

3.2 Arşiv Eğitimi ve Uzmanlaşma

Antonia Heredia'nın arşiv çalışmaları söz konusu olduğunda, arşiv eğitimi ve uzmanlaşma diye bir ayırım yapmanın mantıklı olmadığı görüşüne katılıyorum. Arşiv eğitimi ile arşivciliğin temel esaslarını kastediyorsak, o halde zaten bir uzmanlaşmadan bahsediyoruz; dolayısıyla bu bilgiler daha ilerideki eğitim için bir başlama noktası teşkil ederek, arşivlerin türüne göre daha detaylı bir uzmanlaşma gerektirecektir.

"Arşiv eğitimi"ni, başlama noktasındaki uzmanlık olarak gördüğümüze göre bu konudaki fikrimizi savunmaya devam edebiliriz.

Arşivciliğin hangi alanında uzmanlaşma devam ederse etsin, temel arşiv eğitiminde verilen teorik ve uygulamalı bilgilere sahip olmak şarttır.

Temel arşiv eğitiminin ders muhtevaı birçok vesile ile belirtilmiştir. Bunlar:

- Arşiv bilimi,
- Tarih,
- İdarî yasama,
- Yardımcı tarih,
- Enformatik,
- Muhafaza ve çoğaltma metotları,
- Veri işleme.(27)

Son çalışmalar, veri işleme konusunu pek fazla ayrıntıyla ele almış değildir (28), fakat kaliteli arşiv eğitim kurumları üzerinde çokça durulmaktadır.(29)

Uzmanlaşma, özellikle yüksek lisans ve doktora seviyelerinde, mesleğin icra edileceği arşivin türüne doğrudan doğruya bağlıdır. Uzmanlaşma ihtiyacı, yapılan çalışmaların neticesinde ortaya çıkabileceği gibi eğitim sırasında da görülebilir.

Arşivistler belge yönetimi veya özel arşivler gibi alanlarda uzmanlaşabilirler; bu özel arşivler belediye arşivi (30), aile arşivi, işyeri arşivi (31), kilise veya benzeri arşiv kurumları olabilir. Ayrıca teknoloji (32), muhafaza (33) veya konservasyon (34) gibi alanlarda da uzmanlaşılabilir. Bir diğer seçenek odyo-vizüel araştırma vasıtaları (35), haritalar veya çizelgeler gibi özel dokümanlar konusunda uzmanlaşmaktır.

Bütün durumlarda arşiv ilminin temel teorik bilgileriyle uygulamaların birlikte yürümesi gerektiğine inanıyoruz. Hem teori hem de uygulama açısından, sadece tek belgelerle değil, seriler hatta bir arşiv kurumunun mevcut bütün belgeleriyle çalışmak gerekir.Bu konuyu her arşiv kurumu kendi içinde çözmelidir.

Arşiv kurumları, arşiv eğitimi için mükemmel malzeme kaynakları (daha doğrusu laboratuvarlar [36]) temin eder. Bu netice bizi çok önemli bir noktaya getirmektedir: Tercihen üniversite seviyesinde olmak kaydıyla verilen eğitim ne olursa olsun, eğitimi veren kurum ile arşiv aynı üst birime bağlı olmalıdır mesela, Kültür Bakanlığı, Eğitim Bakanlığı veya Başbakanlık .

İspanya'nın en büyük devlet arşivine bağlı arşiv atölyeleri yukarıda anlattığımız duruma verebileceğimiz en iyi örnektir. İspanya Devlet Arşivi, Çalışma Bakanlığı'na bağlı İş Bulma Kurumu ile yapılan bir anlaşmaya istinaden Kültür Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Söz konusu atölyeler üniversite öğrencileri için uygulamaya dayalı bir arşiv eğitimi vermektedir.(37)

3.3 Arşivist Ve Uzman Arşivist Eğitimi: Sonuçlar

Yukarıda anlatılanlar, meslekî açıdan ele alındığında sadece eğitimle değil, aynı zamanda arşivistlerin özellikleri, eksiklikleri ve uzmanlıklarıyla da ilgili bir konu ortaya çıkarmaktadır. Bu konu arşivistlerin arşiv ile olan münasebetleriyle ilgilidir.

Eğer "arşivist" deyimi ile enformasyon uzmanı (daha doğrusu dokümantalist) kastediliyorsa, o zaman arşiv kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamak için arşivistlere ihtiyaç var mıdır sorusuna kesinlikle HAYIR diyebiliriz çünkü bu mesleğin (arşivcilikle yakından ilgili olmakla birlikte) farklı metotları ve hedefleri vardır .

Fakat bu durum her iki disiplin arasında, özellikle de bilgiye erişim ve veri işleme tekniklerinde olmak üzere, bilgi ve beceri alışverişi yapılmasına engel değildir. (38)

Eğer "arşivist" deyimi ile temel arşivcilik eğitimi almış ve herhangi bir arşivde çalışabilen kişiyi kastediyorsak, o zaman yukarıdaki soruya EVET diyebiliriz. Ancak tebliğ boyunca ele aldığımız ayrıntıları, yapılacak çalışmanın özellikleri ve çalıştıkça meslekî bilgileri artırma imkânını da gözardı etmemeliyiz.

Arşivistler ile uzman arşivistlerin varlığının birbirine zıt olmadığını düşünüyoruz; hatta her ikisi belli talepleri karşılamaktadır. Aynı zamanda arşivcilikte uzmanlaşmanın muhakkak temel bir eğitim gerektirdiğini düşünüyoruz. Bu, genel arşivcilik eğitiminin her seviyede aynı olması gerektiği anlamına gelmez. Aksine, meslekî seviyelere göre (mesela lisans, yüksek lisans, doktora vs. gibi) her ülkede eğitim programına göre değişebilir.

Özetlemek gerekirse biz, değişik seviyelerde akademik eğitimin yanı sıra herhangi bir alanda uzmanlaşma imkânı veren, aynı zamanda teorik bilgiler ile uygulamaların birlikte yürüyebilmesi için arşiv kurumları ile olan bağlantılarını koruyan programlardan yanayız.

Bibliyografik Referanslar

1. Bibliyografik referanslar kronolojik sırada aşağıda verilmiştir:

- Archivum, III (1953) (Lahey Kongresi'nden, 1953).
- Archivum, IV (1954).
- Schellenberg, Theodore R. - *El desarrollo de la profesión archivística* [Development of the archival profession].- Washington: Eyaletlerarası Arşiv Toplantısı 1961.
- Uyttebrouch, André. *Le recrutement et le début de carrière du personnel scientifique des archives de l'état* [Recruitment and career entry for scientific employees of government archives]. Archivum, XIV, (1964) 185-204.
- Tanodi, Aurelio. *Formation des archivistes* [Training of archivists] /Aurelio Tanodi; Mario Herrera Acosta. In: PAN-AMERICAN INSTITUTE OF GEOGRAPHY AND HISTORY. Arşiv Komitesi. 1974 Toplantısı .Ottawa. Problèmes actuels: Current concerns, Meksika: Pan - American Institute of Geography and History, 1974, sayfalar 75-124.
- *La formation continue et la promotion dans les archives* [continuing education and promotion in archives]. MİLLETLERARASI ARŞIV YUVARLAK MASA KONFERANSI. 16, 1975, Kiev. - Paris:Milletlerarası Arşiv Köhseyi, 1978. - Sayfalar 17-76.
- *Coloquio de ALA formación profesional des archiveros* [ALA colloquium on professional archival training]. Bulletin of the Argentine Archival Association, II, 18 (Ağustos 1981) 1-2.
- Cook, Michael. *Escuelas de formación comunes a bibliotecas y archivos* [Training schools common to libraries and archives]. Bonn: ICA, X, 1984. Proceedings in Archivum, XXXII (1986) 196-203.
- Archivum, XXXIV (1988).

2. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İspanya'da da Eski Rejim devrindeki hükûmet belgelerinin mesuliyeti kanunî eğitim almış olan bürokratlara verilmişti. Mesela Simancas Genel Arşivi'nde Antonio de Ayala (1594-1611) veya Galicia Krallığı Arşivi'nde Vicente Alvarez de Neira (1775-1783) gibi.1857'de Arşiv Uzmanları Birliği kurulduktan sonra ise bu mesuliyet, kamu görevlilerine verilmeye başlanmıştır. Bunların çoğu bir yıl önce 1856'da kurulmuş olan Diplomatik Okulu'nun tarih bölümünde eğitim görmüş olan kişilerdir.

3. Arşiv tarihi ve arşiv ilmi için bakınız:

- Bautier, R.H. *La phase de l'histoire des archives: la constitution des dépôts d'archives et la naissance de l'archivistique, XV^e e début du XIX^e siècle* [The historical phase of archives: the establishment of archives depositories and the birth of archival science, from the fifteenth to the early nineteenth century]. Archivum, XVIII (1968) 139-149. Ayrıca *Les Archives'da*. In: Samaran, Charles, "L'Histoire et ses méthodes" [History and its methods]. - Paris: Gallimard, 1961.
- Couture, Carol. *La formation en archivistique: évolution, contexte et contenu* [Archival training: development, context and content]. Archivum. Paris, XXXIV (1988) 35-57.
- Delmas, Bruno. *Origine et développement de l'enseignement de l'archivistique* [Origin and development of archival education]. Archivum. Paris, XXXIV (1988) 61-73.
- Evans, Frank B. *The organization and status of archival training : An historical perspective*. Archivum. Paris, XXXIV (1988) 75-91.
- Favier, Jean. *Les archives*. Paris:PUF, 1959.
- Heredia Herrera, Antonia.- De la archivología a la archivística. Cambios a tener en cuenta en una política de archivos [From archival science to archival science. Changes to consider in an archival policy]. Lecture given at the University of Macarata during the series commemorating its centenary in 1990, partially reproduced in: *Archivistica general, teoría y práctica* [General archival science:theory and practice] - 5th ed., Seville: Diputación Provincial, 1991, sayfalar 41-45, aynı yazar tarafından.
- Lodolini, Elio. *L'insegnamento della teoria archivistica nella formazione degli archivisti* [The teaching of archival theory in the training of archivists]. Archivum. Paris XXXIV (1988) 125-166.
- Lopez Gomez, Pedro. *La Archivística en la formación profesional* [Archival science in professional training]. BİRİNCİ MİLLİ KÜTÜPHANEÇİLER, ARŞİVİSTLER VE DOKÜMANTALİSTLER KONGRESİ, 1985, Oporto - Porto:BAD, 1985.- I, sayfalar 425-445.

4. Cook, Michael - Archives. Paris: ICA. ALA World Encyclopedia of Library and Information Services'den ICA için tekrar basılmıştır, sayfalar 36-54. Gelenekler konusuna ayrıca aşağıdaki eserlerde değinilmiştir: Alvarez Coca-Gonzalez, Maria Jesús. *Hacia un centro de formación de archiveros, bibliotecarios y museólogos del país vasco* [Toward a training centre for Basque archivists, librarians and museologists]/ Maria Jesús Alvarez-Coca González, Pedro López Gomez. - In: CONGRESO DEL PAÍS VASCO [Bask Kongresi]. 102, 1987, Iruñea. Archives, Libraries and Museums, Artxiboak, Liburutegiak, Museoak.- San Sebastián, Eusko Ikaskuntza-Sociedad de Estudios Vascos [Bask Çalışmaları Merkezi], 1988.- sayfalar 259-278.

5. Wu, Chen Zhao. *An introduction to archives education in China*. Archivum. Paris XXIV (1988) 13-16.

6. En son bibliyografyalar:

- Genel:
- COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA INFORMATION DES ARCHIVISTES - MİLLETLERARASI ARŞIV EĞİTİMİ.1 °, 1988, Paris - Actes du premier... - Proceedings of the first... / B.Delmas, with the assistance of the *École nationale des chartes*. - Paris: Conseil international des archives, Milletlerarası Arşiv Konseyi, 1989.
- Serra, Pilar. *Formación profesional de los archiveros* [Professional training of archivists] / Pilar Serra, Concepcion de la Fuente. ANABAD Bulletin. Madrid, XXXI (1981) 249-258.
- Orta Avrupa:
- Afanasyev, Y.N. *Professional Training of Archivists in USSR*, Archivum. Paris, XXXIV (1988) 1,11.
- Blouin, Francis X.J.R. *Moscow State Historico- Archival Institute and Archival Education in the USSR*. The American Archivists. Chicago, 51, 4 (1988) 401-511.
- Delmas, Bruno. *Trente ans d'enseignement de l'archivistique en France* [Thirty years of archival education in France]. La Gazette des Archives, 141 (1988) 19-31.
- Elfele, Odile. *Information et information du personnel des administrations centrales et des établissements publics nationaux* [Information and training of the staff of national headquarters and national public institutions]. La Gazette des Archives. Paris, 137-138 (1987) 162-164.
- Menne-Haritz, Angelika. *Adaptation of existing training programmes to modern developments in the archival fields*. Janus, 1 (1990) 38-43.
- Orr, William J. *Archival training in Europe*. American Archivist, 44 (1981) 27-39.
- WISSENSCHAFTLICHE Archivausbildung in Europa, Marburger Vorträge [Scientific archival education in Europe- The Marburg Lectures] / ed. W.A. Eckhardt. - Marsburg, 1989- sayfalar 163.
- Almanca'da basılan en son yayınlar için makalenin dipnotlarına bakınız.
- İspanyolca-İtalyanca:

- Alvarez-Coca-Gonzalez, Maria Jesús. *Hacia un centro de formación de archiveros, bibliotecarios y museólogos del país vasco* - [Toward a training centre for Basque archivists, librarians and museologists] / Maria Jesús Alvarez-Coca González, Pedro López Gómez. - In: CONGRESO DEL PAIS VASCO, 10 ° [Onuncu Bask Kongresi], 1987, Iruñea. Archives, Libraries and Museums. Artxiboak, Liburutegiak, Museoak. - San Sebastián, Eusko Ikaskuntza- Sociedad de Estudios Vascos [Bask Çalışmaları Merkezi], 1988. - sayfalar 259-278.
- Carucci, Paola. *L'adaptation des programmes de formation aux développements modernes dans le domaine de l'archivistique* [Adapting training programs to modern developments in archival science]. Janus 1 (1990) 44-47.
- Cencetti, Giorgio. *Archivi e scuole d'archivio dal 1765 al 1911: I precedenti storici e legislativi di un discorso Giuffrida* [Archives and archival schools from 1765 to 1911: Historical and legislative background to a discussion by Giuffrida]. - Roma: Kültür ve Çevre Bakanlığı, 1985. - sayfalar 314-342.
- Cortes Alonso, Vicenta. *Diez años de cooperación archivística iberoamericana* [Ten years of Ibero-American archival co-operation]. - Madrid: Ibero-American Co-operation Institute, 1985.
- Cortes Alonso, Vicenta. *Archival Education in Spain*. The American Archivists, 51 (1988) 330-335.
- Duranti, Luciana. *Education and the Role of the Archivists in Italy*, The American Archivist, 51 (1988) 346-355.
- Gallego Dominguez, Olga. *La formación profesional de los archiveros* [Professional training of archivists] / Olga Gallego Dominguez, Pedro López Gómez tarafından sunulan tebliğ /. -ANABAD Bulletin, XXXI - 4 (Ekim-Aralık 1981) 515-528.
- Grispo, Renato, *La formazione professionale degli archivisti di stato* [Professional training of government archivists]. In: CONGRESSO NAZIONALE ARCHIVISTICO 17 ° [17'nci Milli Arşiv Kongresi], 1978, L'Aquila- Storiografia e ricerca: relazione comunicazioni... (Historiography and research: Papers and reports)- Roma: Araştırma Merkezi, 1981, - sayfalar 77-96.
- Heredia Herrera, Antonia. *La formación del archivero en el umbral del año 2000* [Training of archivists on the threshold of the year 2000] / Üçüncü ANABAD Kongresi, Cáceres, 1985. ANABAD Bulletin, Madrid, XXXVI, 1-2 (1986).
- Lodolini, Elio. *La formación profesional y las escuelas de archivística* [Professional training and archival schools]. In: De archivos y de archivistas. Homenaje a A. Tanodi. [Of archives and archivists. Tribute to A. Tanodi]. - Washington: OAS, 1987, sayfalar 102-111.

- Lodolini, Elio. Lineamenti di storia dell'archivistica italiana. Dalle origini alla metà del secolo XX [Outline of the history of archival science in Italy. From its origins to the mid - 20th century]. - Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1991.
- Monteiro, Norma de Góes. *Reflexões sobre o ensino arquivístico no Brasil* [Reflections on archival education in Brazil], *Acervo*, Rio de Janeiro, Cilt 3, No.2 (1988) 79-89.
- Tanodi, Aurelio. *Enseñanza archivística en América Latina* [Archival education in Latin America], RUCIBA, Paris (1979) ± 21-132; *Unas consideraciones sobre la enseñanza archivística latinoamericana* [Some considerations regarding archival education in Latin America]. *Inter-American Bulletin on Archives*, II (1975) 7 - 23; *Formation des archivistes* [Archival training], Pan-American Institute of Geography and History. Arşiv Komitesi, 1974 Toplantısı. Ottawa - Problèmes actuels: Current concerns - Meksika: Pan - American Institute of Geography and History, 1974. - sayfalar 75-124; *Nuevos enfoques para la capacitación archivística* [New approaches to archival training], *Information Bulletin*, National General Archives. Lima. 34 (1988) 2-4.
- Britanya ve Kuzey Amerika:
- Couture, Carol. *Supplement: The Education of Archivists. La formation en archivistique à l'école de bibliothéconomie et des sciences de l'information de l'Université de Montréal* [Archival training at the Université de Montréal School of Library Science and Information Sciences], *Archivaria*, 29 (Kış 1989-90) 88-103.
- Cox, Richard J. - *American Archival Analysis: The Recent Development of the Archival Profession in the United States.* - Metuchen, N.J. & London: The Scarecrow Press, Inc., 1990.
- Cox, Richard J., États - Unis: la formation en archivistique : besoins et réalisation [Archival training in the United States: needs and implementation]. *Archives. Québec City*, 20, 3 (1989) 33-42.
- Lajeunesse, Marcel, *L'Archivistique: une science de l'information à la recherche d'un milieu de formation* [Archival science: an information science in search of a training environment], *Archives, Québec City*, 18, 3 (1986) 35-47.
- Thurston, Anne, *New Directions in Archival Training*, *Janus* (1990) 48-52.
- Wilson, Ian E. *Canada anglais: la formation en archivistique: philosophie et* [Philosophy of archival training in English Canada], *Archives, Québec City*, 20, 3 (1988) 25-31.
- Üçüncü Dünya:

- Mwiyeriwa, Steve, *Archive training in developing countries: Africa*, Archivum. Paris, XXXIV (1988) 167-182.
- Perti, R.K. *Personnel resource development in archives: present status and future development*, Archivum, Paris. 35 (1989) 173-175.
- 7. Lizbon ve Oporto Üniversitelerinin belirtilen programlarında arşiv ilmi profesörü olduğum için bu konu hakkında ilk kaynak bilgim vardır. BAD (Portekiz kütüphaneciler, arşivistler ve dokümantalistler birliği) müfredat programı gelişimi ile çok ilgilidir.
- 8. İspanya Kültür Bakanlığı'nın Devlet Arşivleri Bölümü Üniversite Konsey'lerine *La enseñanza de la archivística en los planes oficiales de estudios universitarios españoles* adlı bir doküman dağıtmıştır. Propuesta de una diplomatura y una licenciatura en archivística [Archival education in official Spanish university curriculums: Proposal for diploma and licentiate programs in archival science], Madrid, 1991, whose title is indicative of its favourable position toward academic training at two levels corresponding to technical archivists and scientific archivists.
- 9. Eso, Elizabeth, *A Survey of Students of the Master of Archival Studies Programme at the University of British Colombia, 1981-1988* / Elizabeth Eso ve Robin G. Keirstead, Archivaria, 29 (Kış 1989-90) 104-127.
- 10. Lodolini, Elio, *La formación profesional y las escuelas de archivística* [Professional training and archival schools]. In: *De archivos y archivistas, Homenaje a Aurelio Tanodi* [Of archives and archivists, Tribute to Aurelio Tanodi] - Washington: Department of Cultural Affairs, Secretary General, Organization of American States, 1987. - sayfalar 102-111.
- 11. EDUCATION COMMITTEE, ASSOCIATION OF CANADIAN ARCHIVISTS, *Guidelines for the Development of a Two-Year Curriculum for a Master of Archival Studies Programme* (Aralık 1988), Archivaria, 29 (Kış 1989-90) 128-141; ve *Guidelines...* (Aralık 1990), Archivaria, 31 (Kış 1990-91) 60-89.
- 12. Corbett, Bryan, *Post-Appointment and Continuing Education: Alberta's Five-Year Plan*, Bryan Corbett ve Margery Hadley, Archivaria, 29 (Kış 1989-90) 142-148.
- 13. SOCIETY OF AMERICAN ARCHIVISTS - Education Directory. Amerika Arşivistleri Eğitim Dairesi Derneği tarafından Eğitim ve Meslekî Gelişme Komitesi'nin işbirliği ile hazırlanmıştır 1990/91. - Chicago, Illinois: Office of Education, The Society of American Archivists.
- 14. Kecskemeti, Charles - *La formation professionnelle des archivistes. Liste des écoles et des cours de formation professionnelle d'archivistes* [Professional training of archivists. List of schools and professional training courses for archivists]. - Brüksel: ICA, 1966; *Register of education and training activities in librarianship, information science and archives*, Paris: UNESCO, 1982; ve *La formación en Archivística. Evolución, contexto y contenido* [Archival training. Development, context and content], Archivum XXXIV (1988) 35-59.

Auger, Henriette. *Bibliographie commentée sur la formation en Archivistique* [Annotated bibliography of archival training] / Henriette Auger and Carol Couture. Université de Montréal. Archivum. Paris, XXXIV (1988) 191-236. Kendi türünün diğer misalleri gibi bu makale yalnızca İngiliz ve Fransız dokümantasyonu ile ilgilidir.

1989 ARMA International Directory of Collegiate Schools Offering Courses and Majors in Records and Information Management. Records Management Quarterly (July 1989) 58-83.

NAGARA. National Association of Government Archives and Records Administrators. State Archives and Records Management Program & Individual Members. 1991 Directory. - S.l.: Nagara, Mayıs 1991. sayfalar 66.

Ayrıca önceki dipnota bakınız.

15. Olier, J.H. *La planification des infrastructures nationales de documentation, de bibliothèques et d'archives. Esquisse d'une politique générale* [Planning national documentation, library and archival infrastructures. General policy outline] / J.H. Olier ve B. Delmas, Paris: UNESCO, 1974 (Documentation, bibliothèques et archives: études et recherches [Documentation, libraries and archives: studies and research], v. 4).
16. Cook, Michael, *Formación profesional de archiveros: problemas de modernización y de armonización* [Professional archival training: problems of modernization and harmonization], UNESCO Review of Librarianship, Information Science and Archives, Paris, 3 (1980).
17. Bu demek değildir ki standardizasyon meselesi ihmal edilmiştir: Rhoads, James B. - La aplicabilidad de las directrices del UNISIST y de las normas internacionales de la ISO a la gestión de registros y la administración de archivos. Estudio del RAMP [Applicability of UNISIST guidelines and ISO international standards to records management and archival administration. RAMP study] / James B. Rhoads / tarafından / General Information Program and UNISIST / için. - Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1981 (PGI-82 / WS/4); ayrıca Delmas, Bruno - La formation des archivistes. Analyse des programmes d'études de différents pays et réflexions sur les possibilités d'harmonisation [Archival training. Analysis of curriculums of various countries and reflections on opportunities for harmonization] (PGI-79/CONF. 604/COL. 1, Paris, 15 Ekim 1979).

(Introduction to archival science: Educational guidelines). - Niteroi; Universidad federal Fluminense, 1980-sayfalar 26-32.

Lotzke, Helmut. *Función, tareas y estructura de la ciencia de los archivos* [Function, tasks and structure of archival science]. Archivmitteilungen [Archival news]. R.D.Ab. XXX, 5 (1980) 183-188.

Sigmund, J. Peter. Basic professional tasks of an archivist. COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES = MİLLETLERARASI ARŞİV EĞİTİMİ KONFERANS DİZİSİ . 1 , 1988, Paris - Actes du premier...= Proceedings

- of the first... - Paris: Conseil international des archives, Milletlerarası Arşiv Konseyi, 1989. - sayfalar 17-27.b Fransızca baskısı, sayfalar 29-37.
- Taillemite, Etienne. *La "fonction archives" dans la société contemporaine* [The "archival function" in contemporary society], *La Gazette des archives*, 92 (1975) 7-19.
- Tanodi, Aurelio. *Función histórica y administrativa* [The historical and administrative function]. In: *Manual de archivología hispanoamericana* [Manual of Spanish-American archival science]. Bulletin of the Argentine Archival Association, 9, 16 (Ağustos 1979) 110; 10, 17 (Ağustos 1980), 11.
- Taylor, Hugh A. Documentary art and the role of the archivist. *american archivist*, Cilt. 42, No. 4 (1979) 417-428.
24. Çizelge, Vicenta Cortés, Antonia Heredia, Helölsa Liberalli Belotto gibi bazı arşiv otoritelerinin katkılarına dayanmaktadır.
25. Franz, Eckart G. *Curriculum contents for various levels of archival training*. *Janus*. ICA/SPA & ICA/SMA, 1 (1990) 27-33.; ve René-Bazin, Paule. *Les programmes aux divers niveaux de la formation archivistique* [Programs at the various levels of archival training]. *Janus*. ICA/SPA & ICA/SMA, 1 (1990) 34-37.
26. Sigmund, J. Peter. Basic professional tasks of an archivist. COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES - MİLLETLERARASI ARŞIV EĞİTİMİ KONFERANS DİZİSİ. 1°, 1988, Paris - Actes du premier... = Proceedings of the first... - Paris: Conseil international des archives, Milletlerarası Arşiv Konseyi, 1989. - sayfa 25.
27. Delmas, Bruno. *La structure des programmes de formation des archivistes* [Structure of archival training programs]. COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES - INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES - MİLLETLERARASI ARŞIV EĞİTİMİ KONFERANS DİZİSİ. 1°, 1988, Paris - Actes du premier... = Proceedings of the first... - Paris: Conseil international des archives, Milletlerarası Arşiv Konseyi, 1989. - sayfalar 57-75, İngilizce baskısının 39-55 sayfaları.
28. Bearman, David. *An indefensible bastion: Archives as repository in the electronic age, manuscript*, sayfalar 14-24 (Archival Management of Electronic Records).
29. Coutere, Carol. *L'organisation de la formation en archivistique* [Organization of archival training], COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES - MİLLETLERARASI ARŞIV EĞİTİMİ KONFERANS DİZİSİ, 1°, 1988, Paris - Actes du premier... = Proceedings of the first... - Paris: Conseil international des archives, International Council on Archives, 1989 - sayfalar 93-108, İngilizce baskısının 77-92 sayfaları.
30. Heredia Herrera, Antonia - *El archivero de administración local* [Local government archivists], *ANABAD Bulletin*, XXXI, 4 (Ekim-Aralık 1981) 539-543.

31. Rastas, Pirk. *Training of business archivists*, Archivium, Paris, XXXIV (1988) 183-190.
32. Fishbein, M.N. - A model curriculum for education and study, M.H. Fishbein tarafından / General Information Program and UNISIST/ için. - Paris: UNESCO, 1985 - (PGI-85/WS/27).
33. Holland, Michael. *Archival preservation: Continuing education for the working archivist*, Provenance, Atlanta, Ill, 1 (1985) 40-57.
34. Kathpalia, Y.P. *Training in conservation*, Archivum, Paris, XXXIV (1988) 105-112.
35. Klaue, Wolfgang. *New media require specialized archivists: Training and education for audio-visual archives*, Archivum, Paris, XXXIV (1988) 113-123.
36. Couture, Carol. *L'organization de la formation en archivistique* [Organization of archival training], COLLOQUE INTERNATIONAL SUR LA FORMATION DES ARCHIVISTES - MİLLETLERARASI ARŞİV EĞİTİMİ KONFERANS DİZİSİ. 1°, 1988, Paris - Actes du premier... - Proceedings of the first... Paris: Conseil international des archives, Milletlerarası Arşiv Konseyi, 1989 - sayfalar 93-108.
37. Lopez Gomez, Pedro. *El archivo del reino de Galicia como centro de formación archivística* [The archive of the kingdom of Galicia as an archival training centre]. In: SECOND NATIONAL CONGRESS OF LIBRARIANS, ARCHIVISTS AND DOCUMENTALISTS, 1987, Coimbra. A integração europeia: um desafio à informação- Actas [European integration: an information challenge - Proceedings] - Coimbra: Livraria Minervia, 1987. - sayfalar 715-731.
38. Heredia Herrera, Antonia. *Archivística general...*[General archival science...], sayfa 20.

Tercüme:
Gül ATAY

ARŞİV EĞİTİM PROGRAMININ HAZIRLANMASI

Gabriel O. ALEGBELEYE

Özet

Bu tebliğin başlıca konusu, arşivcilikte teknolojinin değişmesi ve taleplerin artmasıyla arşiv eğitim programlarının değiştirilmesi için duyulan ihtiyaçtır. Ayrıca, diğer disiplinlerden alınmış kurslar ihtiva eden arşiv programlarının muhteviyatından da bahsedilmektedir. Son olarak, diğer disiplinlerde verimli bir arşiv eğitim programı yerleştirebilmek için gerekli olan altyapı üzerinde durulur.

Giriş

Arşiv malzemesinin toplanması, tasnifi ve muhafazasıyla ilgilenmiş değerli ilim adamlarının yaptığı çalışmalara rağmen, eğitim konusu, arşivistler ve belge yöneticilerinin son yıllarda odak noktası haline gelmiştir. Eğitimciler, hangi tecrübelerden veya bilgilerden istifade edileceğini, bunların hangi sahalardan veya disiplinlerden alınacağını ve arşivciliğe nasıl uygulanacağını tesbit etmeye çalışmaktadırlar. Bu konunun araştırılması görevi de bana verilmiştir. Fakat bunu yapmadan önce, programların plânlaması ile ilgili problemlerin ve teknik gelişmelerin neticesinde ortaya çıkmış olan hususları ve son değişiklikleri ayrıntılı bir şekilde ele almak isterim.

Arşiv programlarını modernleştirmek için arşiv eğitimcilerinden gelen talepler gün geçtikçe artmıştır. Böyle bir talep, Thurston'un Avrupa'daki arşiv eğitimiyle ilgili olarak yazdığı makalede açıkça görülebilir. (1) Bir eğitimci olan Thurston, bu aydınlatıcı makalede, II. Dünya Savaşı'ndan ve özellikle son 15 yıldan beri modern yöneticilerin meydana getirdiği dokümantasyonun yapısı ve miktarındaki değişiklikler ve problemlerin okul müfredatları üzerindeki tesirine işaret etmiş, bu gerçek yüzünden farklı yönlerde yol almakta olan okulların hiçbirinin bu problemlerle başa çıkabilecek seviyede olmadığına dikkat çekmiştir. Thurston, eğer eski okullar modernleşmede başarısız olurlarsa, bunun yeni eğitim kurumlarıyla bertaraf edilebileceği hususunda uyarıda bulunmuştur.

Arşiv eğitiminin yeniden değerlendirilmesiyle ilgili ikinci talep, Roper'dan gelmiştir. Arşiv eğitiminin teorisi ve tatbiki ile yakından alakalı olan bu arşiv yöneticisi, İngiltere'deki arşiv okullarına dikkat çekmiş ve "mevcut işler için uygun vasıfta elemanlar yetiştirilip yetiştirilmediği hususunda her ne kadar bazı şüpheler olsa da, üniversitelerin şu anda iş pazarına kafi gelecek derecede vasıflı arşivistler yetiştirdiğini" ifade etmiştir. (2) Arşivin rolü ve fonksiyonlarının yeniden incelenmesi için Bearman'dan gelen benzer bir talebin, kastedilen kuruluşlar bakımından bazı değişik özellikleri vardır. (3) Bu uzmanların düşünceleri, Avrupa ve Kuzey Amerika'yla sınırlanmış bile olsa, müfredat değişikliğine duyulan ihtiyacın bütün dünyada hissedildiğine şüphe yoktur. Tabii ki Thurston'un korkusunun gerçekleşmesini ve eski okulların bertaraf edilmesini bekleyemeyiz; fakat mevcut program modelinden modern program modeline bir geçiş beklemek mümkün olabilir.

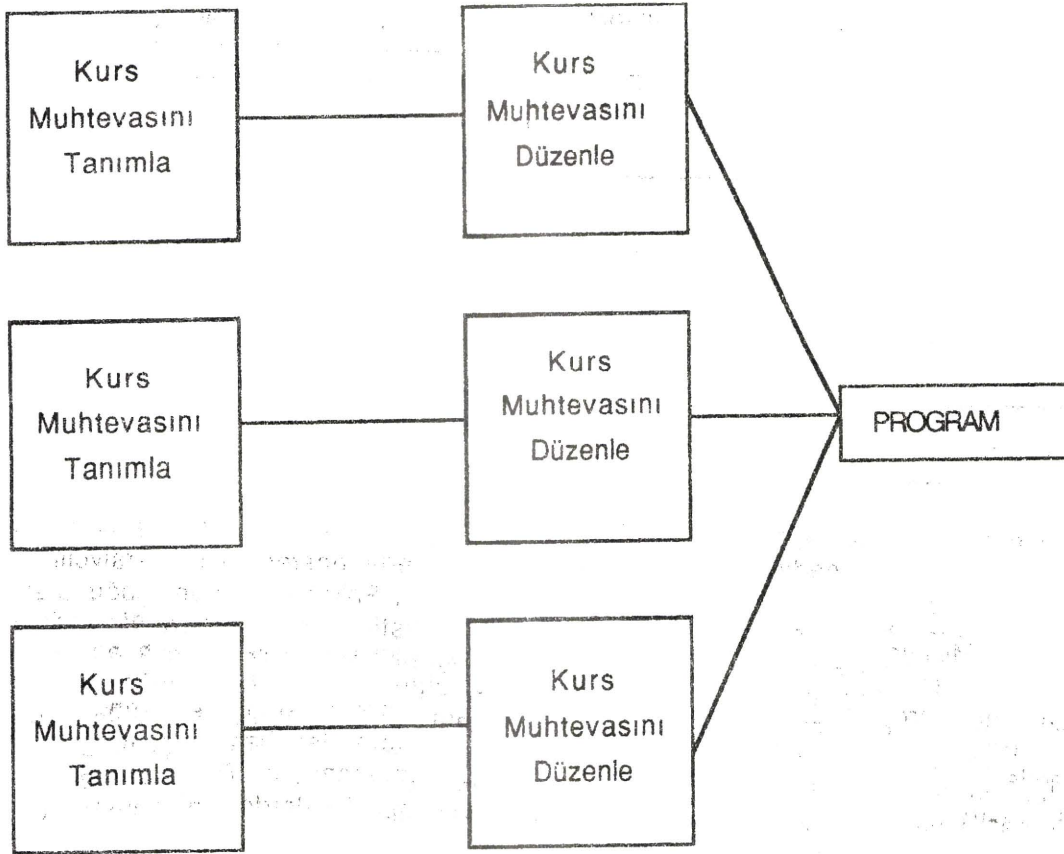
Arşiv okullarında kazanılan teorik bilgi ve uygulamalar ile mesleğin icrasındaki uygulamalar arasında görülen farkı incelersek, bunu muhtemelen mevcut programın

yetersizliğine bağlayabiliriz. Bu yüzden mevcut arşiv programının gözden geçirilmesi faydalı olacaktır.

Mevcut Programdan Modern Programa Geçiş

Şekil I ve II arşivcilik eğitiminde uygulanan program modelini göstermektedir. Şekil I, arşiv programında kullanılan program modelinin basit bir işleyişini gösterir. Bir kursun mahiyeti belli olduktan sonra, verilecek derslerin programı hazırlanır.

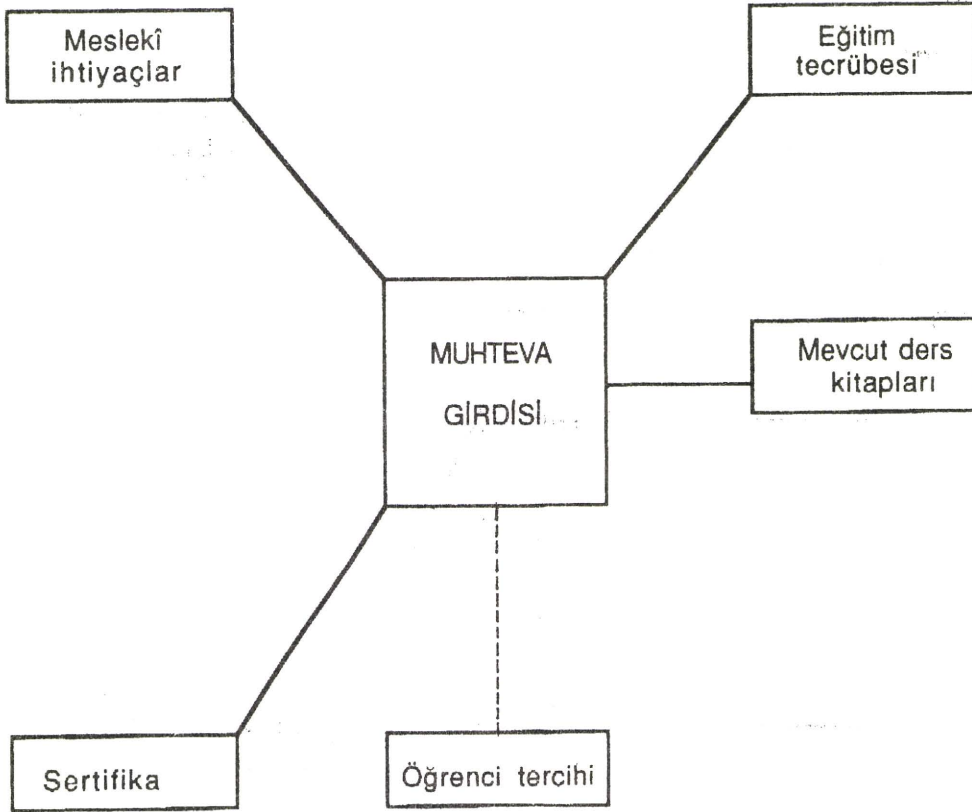
Şekil I-Kurs programının adım adım hazırlanması (4)



Şimdiye kadar uygulanan programlarda, kursların mahiyeti Şekil II'de gösterilen verilere göre belirlenir. Bu veriler aşağıdaki maddeleri ihtiva eder:

- Arşiv eğitimcilerinin tecrübeleri,
- Mevcut ders kitapları,
- Sertifika verilmesi,
- Belli bir ölçüde olmakla birlikte öğrencinin tercihi,
- Meslekî ihtiyaçlar.

Şekil II- Ders mahiyetinin eski metotlarla belirlenmesi



Önemli olmasına rağmen, öğrencinin tercihi programın muhteviyatı üzerinde çok belirgin bir rol oynamadığından, şekilde kesik çizgilerle gösterilmiştir. Arşivcilikte duyulan ihtiyaçlar arşiv kurumları vasıtasıyla duyurulur. Fakat bu durum çoğu arşiv okulunun programına önemli ölçüde tesir etmemiştir. Arşiv programlarındaki gelişmeler, Milletlerarası Arşiv Konseyi Eğitim ve Öğretim Bölümü'nün; kısa adı SAA olan Amerikan Arşivistleri Topluluğu'nun ve diğer millî arşiv kurumlarının gayretleriyle gerçekleşmiştir. Pek çok durumda arşiv programının belirlenmesinde eğitimcilerin gayretleri de tesirli olmuştur. Hatta programlar bazen yalnızca bu eğitimcilerin tecrübeleri ve fikirleri esas alınarak hazırlanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak hazırlanan ders kitapları, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki eğitimciler için iyi birer kılavuz olarak kabul edilmiştir.

Modern Arşiv Programının Belirlenmesi

Mevcut programların yetersizliği ve bu programların belirlenmesinde kullanılan verilerin az olmasından dolayı bunların yeniden incelenmesine ve modernleştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Yeni program, mevcut programa karşı alınmış tavırları ve yapılmış tenkitleri göz önünde bulundurmalı ve 'sistemler yaklaşımı'na göre hazırlanmalıdır. Programın belirlenmesinde sistemler yaklaşımını kullanmaktaki maksat, işe yeni başlayanların uzmanlaştıkları zaman neler yapmaları gerektiğini belirlemek ve ondan sonra görevlerini layıkıyla yerine getirmelerini sağlayacak bilgi ve tecrübeleri plânlamaktır. Bu yöntemde başarılı olmak için arşiv

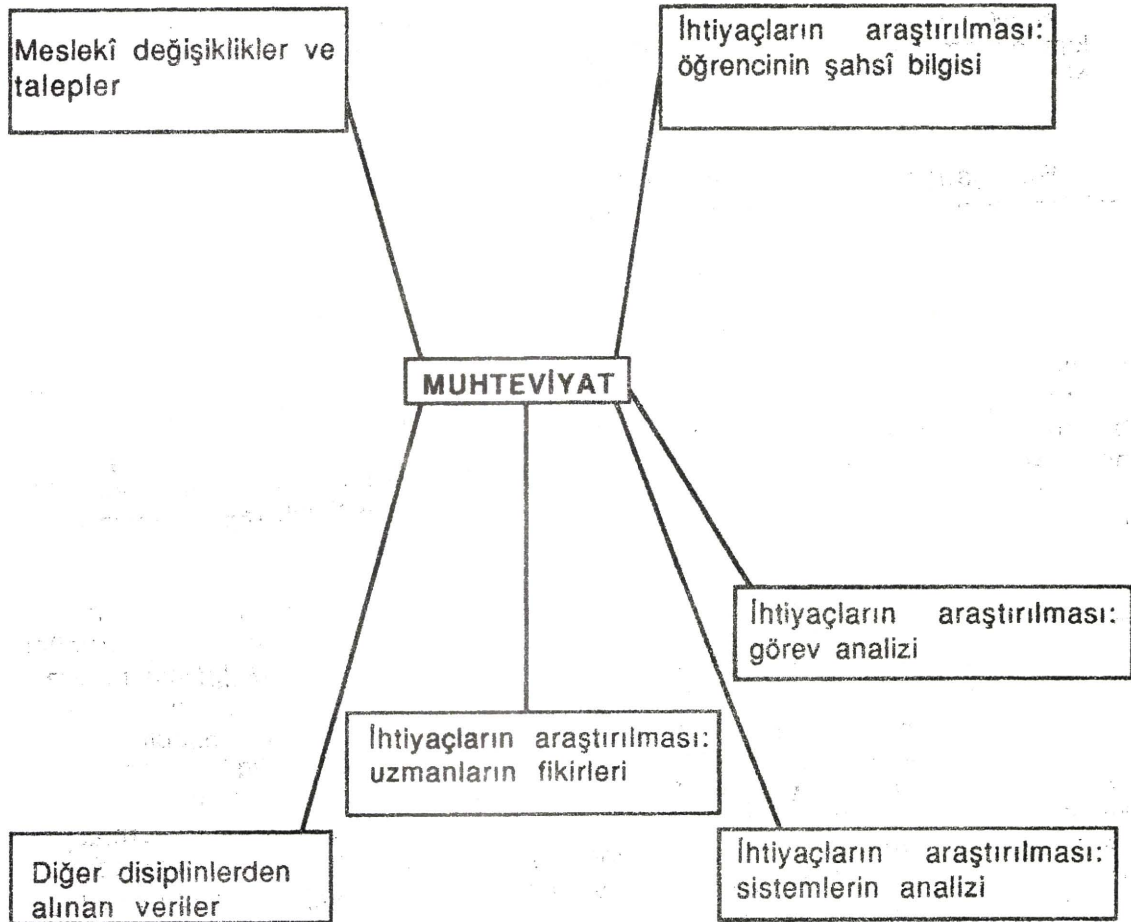
eğitimcileri, eğitime başlamadan önce hangi alanları geliştirmek istediklerini belirlemeli ve bunları eğitim programının hedefleri olarak ifade etmelidirler.

Sınırlı ve yetersiz verilere dayandıkları ve arşivlerin ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için fazlaca tenkit edilen mevcut programların tersine, modern arşiv programlarında aşağıdaki veriler dikkate alınır:

- Meslekî değişiklikler ve talepler,
- İhtiyaçların araştırılması; öğrencinin şahsî bilgisi,
- İhtiyaçların araştırılması; görev analizi,
- İhtiyaçların araştırılması; sistemlerin analizi,
- İhtiyaçların araştırılması; uzmanların fikirleri,
- Diğer disiplinler ve mesleklerden alınan veriler.

Şekil III, arşivciliğin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir arşiv programının muhteviyatını belirlerken faydalanılması gereken verileri göstermektedir.

Şekil III- Kurs muhteviyatının modern şekilde tanımlanması



Şekil III'de gösterilen verilerin herbiri, meslekî ihtiyaçların objektif olarak araştırılmasıyla tanımlanmıştır. Şekil III'de gösterilen bütün verilere göre hazırlanmış bir program eski programlardan tamamıyla farklı olur. Böyle bir program; arşivistlerin eğitimini, değişikliğe olan yatkınlığını, idarecilik kabiliyetini ve teknolojik gelişmelere karşı duyarlılığını ihtiva eder. Böylece kalıplaşmış, çekingen arşivist imajına bir yenilik getirilebilir.

Şekil III'de gösterilen programda, meslekî ve teknolojik değişiklikler yeni ve önemli veriler sağlar. Daha önce de bahsedilen ve Thurston'un üzerinde durduğu Avrupa'daki arşiv eğitimiyle ilgili araştırmada, meslekî değişiklikler program muhteviyatına tesir etmeyen bir husus olarak ele alınmaktadır; demek ki bu araştırma gözden geçirilerek yenilenmelidir.

Bu yeni programda, öğrencilerin şahsî bilgisi de önemli bir veri teşkil eder. Çünkü, öğrenciler öğrenim ortamına, programın işleyişine tesir edecek belli bir ilgi ve merakla gelirler. Bu sebeple öğrencilerin ihtiyaçları, beklentileri ve merakları program için önemli bir veri olmalıdır. Bir diğer gerekli veri olan görev analizi, benzer bir çalışma sahasına sahip olan kütüphanecilikte uzun zamandır uygulanırken arşivistler gereken ilgiyi göstermemişlerdir.

Arşiv sisteminin tamamına yönelik bir analiz, herhangi bir verinin tek başına hakim olmamasını ve bütün verilerin programın geliştirilmesinde önem taşımasını sağlamıştır. Uzmanların fikirleri de bir veri olarak programda önemli bir yere sahiptir.(5)

Bu çalışmaların, arşiv okullarında uygulanacak olan programların belirlenmesinde önemli bir rol oynayıp oynamadığı ise bir diğer meseledir. Bu veriler kadar önemli olan bir başka unsur da, diğer disiplinlerin faaliyetleridir.

Bu husus beni esas konuma, yani diğer disiplinlerden ne tür bilgilerin alınacağı ve bunun nasıl gerçekleştirileceği konusuna götürür. Arşiv programlarının muhteviyatını belirlemede yardımcı olabilen diğer bir alan ise kütüphaneciliği, enformasyonu ve dokümantasyonu ihtiva eden enformasyon mesleğidir. Debons'a göre bir enformasyon uzmanı, "öncelikle enformasyon kullanıcılarını sonra da şahısları bilgi sahibi yapmak için kullanılan malzemenin elde edilmesi, saklanması ve daha sonra tekrar kullanılması ile ilgili olduğu için, veri ile çalışabilen diğer uzmanlardan farklı olabilir."(6)

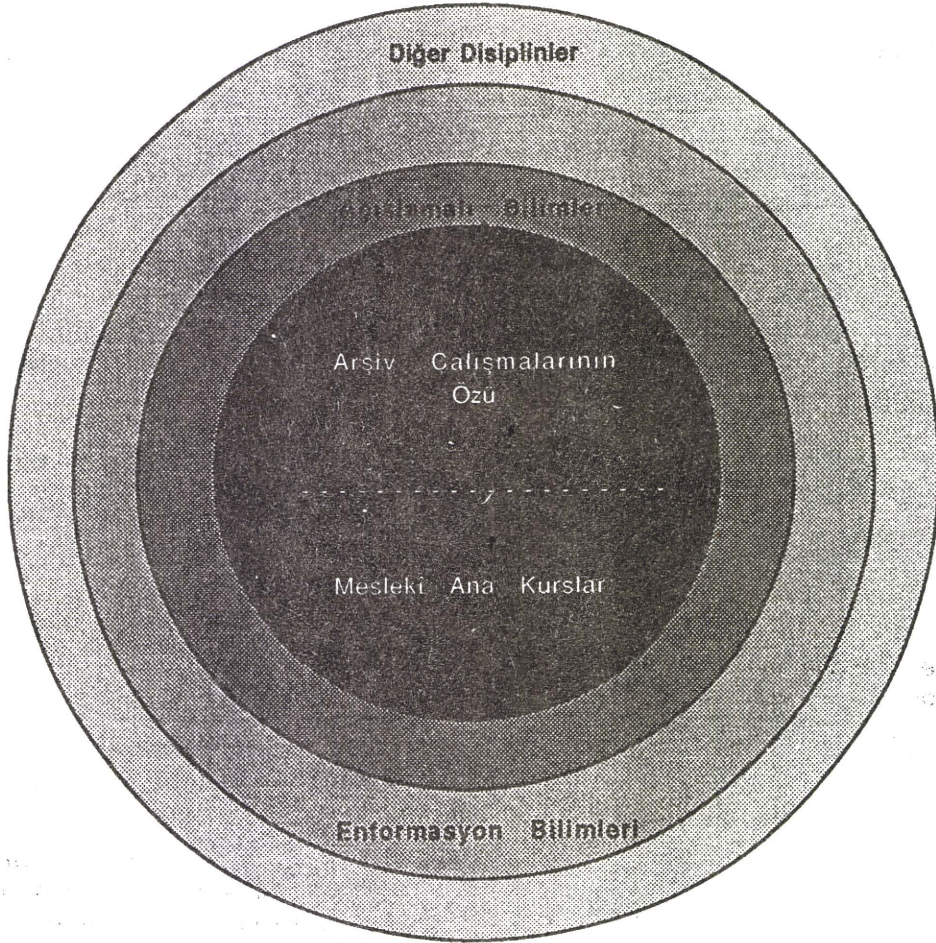
Bu sahadaki uzman kişiler ve milletlerarası kuruluşlar, enformasyon mesleğinin, arşiv eğitim programının muhteviyatına faydalı olacağı görüşünü desteklemişlerdir.(7) Fakat uzmanların görüşleri yanında, arşiv mesleğinin program muhteviyatına veri sağlamak için diğer enformasyon meslekleriyle ve diğer disiplinlerle neden ilgilenmek mecburiyetinde olduğuna dair geçerli sebepler vardır. Birincisi, genel olarak meslekî eğitimin diğer bilim dallarıyla da ilgili olmasıdır. Az veya çok her meslek, kendisinden farklı mesleklerden aldığı bilgileri kullanır. İkincisi, Cook'un da haklı olarak belirttiği gibi, arşiv yönetimi diğer enformasyon meslekleri gibi enformasyon teorisindeki temel prensipleri uygulamaktadır.(8) Üçüncüsü, arşiv bilimi, kütüphanecilik ve enformasyon bilimi gibi uygulamalı bir sahadır. Mc Garry'ye göre uygulamalı bir saha aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- 1) Belirli bir hedefi vardır,
- 2) Kavramları ve teknikleri temel veya destekleyici disiplinlere dayanır,
- 3) Değişime açıktır; kullanıcıların talepleri ve teknolojiadaki gelişmelere göre değişiklikler olabilir.(9)

Eğer bu analiz bizi, arşivciliğin enformasyon sahalarına olan benzerliği ve yakınlığı sayesinde onlardan birtakım şeyler alınabileceğine veya tatbik edilebileceğine ikna ederse o zaman şu soru ortaya çıkar: Ne çeşit fikirler, inançlar, kabiliyetler ve değerler alınabilir veya tatbik edilebilir? Bu soruyu doğru cevaplandırabilmek için, arşiv çalışmalarının esasını anlamak gerekir. Bu esas, Eastwood'un arşivin tabii yapısı olarak ima ettiği şeydir. Çünkü ona göre, "herşey, maddelerin yapısını anlamaktan geçer. Arşivin yapısını araştırırken, muhafaza, değerlendirme, devralma, tasnif, tanımlama, arşiv idaresi ve kullanıcı hizmetlerini araştırmak gerekir."(10)

Arşiv idaresi programında bulunması gereken diğer araştırmalar, belge yönetimi ve açıklamalı tarihle ilgilidir. Bu da ancak, belge yönetimi ve arşiv yönetiminin müşterek çalışması ile gerçekleştirilebilir. Her durumda, iyi bir arşivist bu mühim fikir çerçevesinde hareket etmelidir. Rhoads'un haklı olarak işaret ettiği gibi, "iyi arşivler, tesirli belge yönetimi programlarına dayanırlar" çünkü iyi bir belge yönetiminde daimî değere sahip belgeler dayanıklı malzemelerle tertip edilirler ve tekrar elde edilebilecek şekilde düzenlenirler.(11) Ana programın bir diğer parçası da Cook'un "açıklamalı bilimler" olarak adlandırdığı idarî tarihi ihtiva eden ve arşiviste belgelerin tam olarak anlaşılması hususunda yardımcı olan bilimlerdir.(12) Esasında eski resmî vesikaların ve eski devirlere ait yazıların okunması ve incelenmesi ile uğraşan ilimler, tarihçilerin uzmanlık sahalarının bir parçası olarak gelişmiştir. Bu uzmanlık sahaları arşivistlerin, belgeleri anlamalarında da faydalı olmuştur. Bununla beraber, bu sahaların ortaya çıkardığı uzmanlıklar, kayıtlı enformasyonun çok yeni bir dal olduğu ülkeler için, özellikle bu durumdaki pek çok Afrika ülkesi için gerekli değildir. İdarî tarih, her ne kadar tarihî araştırmaların bir dalı olsa da, arşiv dokümanlarını değerlendirmeyi kolaylaştırdığı için arşivist için de gerekli bir saha olmalıdır. Eastwood'un belirttiği gibi, "İdarî tarih arşivistin; bir ülkenin kurumlarını, hükûmet yapısını ve kültürünü anlamasına yarar."(13) Bu çalışmalar McGarry'nin ifadesiyle, arşiv programının en önemli çalışmalarıdır.(14) Bütün bunlar, arşiv bilimine, tutarlılığını ve gerekliliğini kazandıran şeylerdir. İdarî tarihe ilâveten arşivist, bir zamanlar kullanıldığı halde şimdi kullanılmayan dillerle ilgili bilgi edinebilmek için diğer bölümlerle işbirliği yapmakla da yükümlü olabilir. Arşivistler belgeleri anlamak için bu dilleri bilmeye ihtiyaç duyabilirler. Şekil IV arşivistin verimli çalışabilmek için ihtiyaç duyduğu bilgi seviyelerini göstermektedir.

Şekil IV- Arşivistin ihtiyaç duyduğu bilgi yelpazesi



Ana meslekî program, idarî tarih ve belge yönetimi gibi kursları ihtiva eder. Fakat açıklamalı bilimler (eski resmî vesika ve yazıların incelenmesi ve okunmasını konu alan bilimler) ana kurslardan ayrılırlar. Bu kurslar mecburî değildir ve bu yüzden pek çok ülkede verilmezler.

Diğer Enformasyon Meslekleriyle Paylaşılan Bilgiler

Bu bölüm, arşiv mesleği ile diğer enformasyon mesleklerinin müşterek olarak kullandığı fakat pek çok yönü ile diğer meslekî gruplar tarafından daha iyi geliştirilen kurslara yer vermektedir.

Araştırma Metodolojisi

Araştırmayı "şuurlu olarak tasarlanmış ve birinin konu ile ilgili bilgisini artıran herhangi bir inceleme" olarak tarif edebiliriz. Kütüphanecilik ve enformasyon

bilimi gibi enformasyon meslekleri, diğer sahalardan pek çok işlem ve teknik alarak bunları kullanmışlardır. Meselâ, öğrenme fonksiyonunun araştırılması için psikologların kullandığı istatistikî metotlar enformasyon sahasında değiştirilerek kullanılmıştır. Kütüphanecilik ve dokümantasyon belki de araştırma metodolojisine daha uzun süredir açık olduklarından bunu kendi sahalarında sistemleştirmişlerdir. Arşivistler de araştırma metodolojisini ister istemez benimsemişlerdir. Bunun yanında, verilerin nasıl bir araya getirileceği, analiz edileceği ve hazırlanacağını bilmek, enformasyon sahasında oldukça faydalıdır.

Kullanıcı Araştırması

Kullanıcı araştırmaları, enformasyon sistemlerini ve bu sistemle bağlantılı oldukları için enformasyon kullanıcılarının tutumlarını inceler. Kütüphanelerin kullanımı ve kullanıcıları ile ilgili araştırmalar, enformasyonun, şahısların ihtiyaçları ile nasıl bağlantılı olduğunu anlamak hususunda oldukça faydalıdır. Arşivistler de kütüphanecilerin ve enformasyon bilimi ile uğraşanların kendi ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak maksadıyla çalışmalarında kullandıkları tekniklerin bazılarını kullanmak ihtiyacında olabilirler.

Arşiv İdaresi ve Belge Yönetimi

Kütüphane ve arşiv yönetimi, kurumun eski ve tetkik edilmemiş işlemler dahilinde çalışmasından ziyade, enformasyon hizmetinin bütün sahalarını yürütmekle sorumludur. Arşiv eğitim programlarının çoğu, arşiv idaresi dersine önem vermez. Hatalı olmakla birlikte her arşivist genellikle bir yönetici olarak görülür. Arşiv kaynaklarının yönetiminde azalan kaynakları ve çoğalan arşiv malzemelerini kontrol etmek gayesiyle belge yönetimine hiç ihtiyaç duyulmamıştır. Yönetici bağlı bulunduğu kurumun sağladığı her türlü kaynağı ve fırsatı değerlendirir. Daha sonra, belirlenmiş hedefleri gerçekleştirmek için kaynakları kullanır. Belge yönetiminde arşivistler diğer enformasyon meslekleri ile fikir alışverişinde bulunurlar. Kütüphane yönetimi ile ilgili olarak yazılmış ve arşivistler için faydalı olacak pek çok güzel eser mevcuttur.

Sistem Analizi ve Tasarısı

Analiz ve tasarı aynı işlemde birbirini takip eden adımlar olarak düşünülebilir. Sistem analizi, hedeflere ulaşmak için nelerin yapılması gerektiğini ve gerekli işlemlerin en iyi nasıl yapılabileceğini öğrenmek için yapılan faaliyetler, işlemler veya incelemelerdir. Diğer taraftan, sistem tasarısı, bir sistemin yapısı ile ilgili plânların teferruatlı bir şekilde ortaya konmasıdır. Churchman, sistem olayını ifade etmede gözönünde tutulabilen muhtelif safhalardan teferruatlı bir şekilde bahsetmiştir:

- Sistemin hedefleri,
- Sistemin çevresi,
- Sistemin kaynakları,
- Sistemin unsurları,
- Sistemin yönetimi.

Sistem analizi, arşivist için değerli bir tahlilî vasıta veya metodoloji sağlar. Tahlilî bir vasıta olarak, bu talepleri düzenlemeyi, enformasyon sisteminin belirsiz

safhalarını ortaya çıkarmayı ve gerek hedef gerek ortama göre en uygun çözümleri bulmayı mümkün kılar. Tekrar söylemek gerekirse, enformasyon bilimi ve kütüphanecilik, sistem analizini enformasyon sistemlerinin işlenmesinde uygulamışlardır ve onların bu uygulamaları kayda değerdir.

Muhafaza

Muhafaza ve konservasyon terimlerinin dikkatsizce kullanılması pek çok karışıklığa yol açmıştır. Milletlerarası Kütüphane Dernekleri Federasyonu IFLA'nın bu terimlerle ilgili olarak yaptığı tanımlara göre, muhafaza, koleksiyonların saklanması ve enformasyon muhteviyatının bakımı ile ilgili bütün faaliyetleri ihtiva eder. Diğer taraftan, konservasyon, malzemelerin ömrünü uzatmak maksadıyla, kimyevî veya fizikî vasıtalarla yapılan bütün faaliyetlere işaret eder. Muhafaza ve konservasyon sahasının genişlemesi, büyük ölçüde daha eski bir saha olan müze yönetimine bağlıdır. Muhafaza, son zamanlarda arşivistlerin fazlaca yer aldığı bir sahadır. Meselâ, 1991'de New York'da yapılan Milletlerarası Muhafaza ve Konservasyon Araştırmaları Semineri, Milletlerarası Kütüphane Dernekleri Federasyonu IFLA ve Milletlerarası Arşiv Konseyi ICA'nın müşterek çalışmalarıyla düzenlenmiştir. Kâğıt ve deri malzemelerin muhafaza edilmesi gibi özel uygulamalar, bunların bozulma sebepleri ve bu durumun kontrolü ile ilgili temel teoriler kolaylıkla transfer edilebilmektedir. Arşivistlerin, yazılı belgelerin durumlarını geliştirmek için sarfedilen gayretlerle ilgili olarak en ön saflarda yer almaya devam etmeleri beklenmektedir.

Enformasyon Teknolojisi

Enformasyon teknolojisi deyince mikro-elektronığa dayalı makinelerin kullanımıyla enformasyonun elde edilmesi, işlenmesi ve saklanması kastedilir. Üç teknoloji türü mevcuttur: Bilgisayar, mikro-elektronik ve telekomünikasyon. Enformasyon teknolojisine, kütüphanecilik, dokümantasyon ve enformasyon bilimi gibi mesleklerde başvurulmuştur ve bu teknoloji, bugün daha iyi şartlara sahip arşivlere ağır ağır nüfuz etmektedir. Enformasyon teknolojisi enformasyonu elde etmek, işlemek ve saklamak için kullanılan bir vasıta olarak kabul edilmelidir. Sadece birkaç yıl önce Atherton, "uzman belge yöneticileri ve uzman arşivistler teknik bilgi kazanmak ve bunu EDP verilerinde aktif bir şekilde kullanmakta uzun süredir sıkıntıya düşmüşlerdir." diyerek bu konunun üzerinde durmuştur. Bütün deliller gösteriyor ki, gelişmekte olan ülkelerdeki arşivistler ve belge yöneticileri enformasyon teknolojisine karşı hâlâ sevgi-nefret arası bir tutum içerisindeyler. Eastwood'un belirttiği gibi, otomasyon, korkulması değil bilinmesi gereken bir vasıta. Otomasyon hayatımıza girmektedir ve bu yüzden arşivistler, fotokopi ve mikrofilm makinelerinin kullanımını verimli bir şekilde öğrendikleri gibi bu teknolojiyi de ondan en fazla faydayı sağlayacak şekilde uygulamalıdır.

Diğer Disiplinlerden Alınan Bilgiler

Bazı bilgiler, sadece arşiv mesleğini ilgilendiren bilgilerken, bazıları kütüphanecilik, enformasyon bilimi ve dokümantasyon meslekleri ile müşterek olarak kullanılır. Bunların dışında kalan bilgiler de diğer disiplinlerden alınan bilgilerdir. Bu bölümde, arşiv malzemelerinin sosyal yönden faydalarını artırmak maksadıyla diğer disiplinlerden alınabilecek bilgi türlerine yer verilmektedir:

Kanunî Çalışmalar

Gün geçtikçe vatandaşların hayatları daha çok kanunlar tarafından idare edilmektedir. Arşiv yönetiminde önemli bir işlem olan değerlendirme, belgelerle ilgili mevzuatın tam olarak bilinmesini gerektirir. Bu bilgilere sahip olan arşivistler dokümanların kanunî değerini kolaylıkla tesbit edebilirler. Bir arşiv okulunda, uzmanlık eğitiminin, uzmanlığın mevcut olduğu bir başka fakülte veya bölümde yapılması gerekebilir.

Diller

Arşivistlerin, kütüphanecilerin ve dokümantalistlerin yetiştirildiği okullar, çoğu kez öğrencilere milletlerarası dillerden birini öğretir. Mesela, Afrika'daki arşivlerin çoğu, dokümanlarının yazılmasında en yaygın dillerden olan Fransızca veya İngilizce'yi kullanmaktadır. Bu dillerden en azından ikisini bilmek genellikle meslekî uygulamalarda çok faydalı olmaktadır.

Yürütme

Bundan önceki bölümlerde, tecrübeleri, kabiliyetleri, inançları ve fikirleri tanımlamaya çalıştık. Eğer arşivistler kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak istiyorlarsa, onları bu tecrübe ve fikirlerle karşı karşıya getirmek uygun olacaktır. Bu son bölümde, bunun gerçekleştirileceği ortam üzerinde durulmuştur.

Bu tebliğ süresince, bazı eğitim ihtiyaçlarının, arşivistlere ve belge yöneticilerine mahsus olduğundan, fakat bunun yanında bütün enformasyon mesleklerine temel teşkil eden müşterek bir müfredatın da bulunduğu bahsedilmiştir. Müşterek müfredat, bütün enformasyon uzmanlarının, arşivistlerin ve kütüphanecilerin aynı kurum içerisinde veya ayrı ayrı kurumlarda en verimli şekilde yetişmelerini sağlamalıdır. Başka bir ifadeyle, arşivistlerin müfredat programı haricindeki kurslara katılmalarını sağlamanın bir yolu da, eğitim sahasındaki diğer enformasyon uzmanlarıyla işbirliği yapmaktır. Kuzey Amerika, Avrupa ve Afrika'daki birtakım kuruluşlar halihazırda bu yolu seçmişlerdir.

Kuzey Amerika'da bu yöntem, Montreal Üniversitesi'nin Kütüphanecilik ve Enformasyon Araştırmaları Okulu'nda ve Kolombiya Üniversitesi'nin Kütüphane, Arşiv ve Enformasyon Araştırmaları Okulu'nda kullanılmaktadır. Avrupa'da ise, Madrid'deki Dokümantasyon, Arşivistler ve Kütüphaneciler Okulu ile Londra'daki Kütüphane, Arşiv ve Enformasyon Araştırmaları Okulu bunlara birer misaldir. İyi bir eğitim programı uygulayan Afrika'daki okullar arasında, Dakar Üniversitesi'nin Kütüphaneciler, Arşivistler ve Dokümantalistler Okulu ve Moi Üniversitesi'nin Enformasyon Bilimleri Fakültesi bulunmaktadır. Enformasyon Bilimleri Afrika Bölge Merkezi'nin kurulmasıyla, Nijerya Ibada Üniversitesi'nin Kütüphane, Arşiv ve Enformasyon Araştırmaları Okulu'nda iyi bir eğitim programı uygulanmaya başlanmıştır.

İyi bir eğitim programının enformasyon uzmanları için pek çok faydası vardır. Birincisi, enformasyon uzmanlarının birbirlerine daha yakından tesir etmeleri, özellikle Afrika ülkelerinde çoğu kez zararlı olan meslekler arasında yapılan ayırımı ortadan kalkmasını hızlandırır. İkincisi, Rhoads'un her sahada "geniş alanlı

meslekler" olarak adlandırdığı şeyi ortaya çıkarır ve son olarak da, enformasyon uzmanlarının eğitimindeki verimliliği artırır.

Enformasyon uzmanlarının eğitim ve öğretimin, ilgili oldukları saha çerçevesinde bir kurum altında yürütülmesinden dolayı eğitim programının gerçekleştirilmesi zor oluyorsa, o zaman başka yollara başvurulmalıdır. Arşivistleri müfredat haricindeki kurslara dahil etmeye yönelik çok faydalı ve eskiden beri bilinen bir metot da aralıksız eğitimidir, yani esas eğitim tamamlandıktan sonra başlayan bir eğitim süreci. Aralıksız eğitimi sağlayan metotların bazıları şunlardır:

- a) Uzmanlık eğitimi,
- b) Branş eğitimi,
- c) Hizmet içi eğitim.

Uzmanlık Eğitimi

Uzmanlık eğitimi, bir adayın yeni bilgiler öğrenmeye ihtiyaç duymasıyla aldığı eğitimidir. Bu eğitim programı çoğu kez üniversitelerde verilir. Bunun yanında, özel kuruluşlar vasıtasıyla da yapılabilir. Londra'daki Kamu İdareleri Kraliyet Enstitüsü bu kuruluşlara misal olarak verilebilir.

Branş Eğitimi

Branş eğitimi, belirli bir mesleğin bir sahasında bilgi ve beceri kazandırmak için düzenlenir. Bu kursların bir kısmı, enformasyon üniteleriyle beraber düzenlenir ve özel taleplere ve ihtiyaçlara karşılık verecek şekilde yapılır. Bu eğitimin verilmesi şekli ve metodu duruma göre değişir. Mesela seminer şeklinde olabilir, fakat bu durumda eğitim süresi kısadır ve sertifika verilmez. Bu tür kursların çoğu her yıl enformasyon sahasındaki millî ve milletlerarası kuruluşlar tarafından düzenlenir ve arşivistler yeni bilgiler kazanmak için bunlardan istifade edebilirler. Profesör Marta Dosa tarafından hazırlanan Enformasyon Personeli için Eğitim ve Öğretim Programları Bülteni adlı yayın, bu sahadaki kursları ve seminerleri ilan eder ve arşivistler için bu oldukça faydalı bir yayındır. Bu bülten ile ABD'nin Teksas eyaletindeki Austin Üniversitesi'nde görevli Davit Gracy tarafından hazırlanan benzer bir bülten, arşivcilik mesleğini destekleyici ve geliştirici çalışmalardır.

Hizmet İçi Eğitim

Bu eğitim türü, çıraklık eğitimi şeklindedir. Arşivlerde muhtelif görevleri yürütmek için ihtiyaç duyulan teorik ve pratik bilgilerin, bir uzman veya arşivdeki en tecrübeli personel tarafından verilmesi suretiyle yapılan bir eğitimidir. Bu eğitim şekli, genellikle yeni göreve başlayan personele uygulanır. Fakat daha fazla bilgi ihtiyacında olan diğer personel de bu eğitim programlarından istifade edebilir.

Bu sahada veya ilgili sahalarda ihtiyaç duyulan bilgiyi bir arada tutmanın diğer yolları ise şunlardır:

- Meslekî yayınları düzenli olarak okumak,
- Kendi sahası veya ilgili sahalardaki toplantılara, konferanslara ve seminerlere katılmak,
- Ziyaretleri ve turları takip etmek.

Sonuç

Arşivistler, kendi eğitim ve öğretim programlarının tasarısını, modern program tasarı tekniklerinin ışığında yeniden incelemeye başlamalıdır. Mevcut programları ayrıntılı olarak incelersek üzerinde durulması gereken pek çok yetersizliği ortaya çıkarabiliriz. Bu tavsiyeler doğrultusunda hareket edersek, arşiv okullarımızın mesleğimize en uygun şekle gelmesini ve mevcut meslekler için uygun vasıflarda arşivistlerin yetiştirilmesini temin edebiliriz.

DİPNOTLARI

- 1) A. Thurston, "Archival Training in Europe," *Education for Librarianship* 8 (1990): 149-150.
- 2) M. Roper, "Archival Education in Britain," *The American Archivist* 50 (Sonbahar 1987): 587-589.
- 3) D. Bearman, "An Indefensible Bastion: Archives as a Repository in the Electronic Age", *Archives Management of Electronic Records: Archives and Museum Informatics Technical Report no. 13*, (1991) Pittsburgh, P.A. pp. 14-24.
- 4) H. Goldhor, ed. *Education for Librarianship* (Urbana: University of Illinois, Graduate School of Library Science, 1971).
- 5) Aşağıdaki listede, konularında uzman kişilerin görüşlerinin yer aldığı dokümanlar bulunmaktadır:
 - M. Cook, *Guidelines for Curriculum Development in Records Management and the Administration of Modern Archives: A RAMP Study* (Paris: UNESCO, 1982)
 - Havard- Williams, P. and E. G. Franz, *Planning Information Manpower: Intergovernmental Conference on the Planning of National Documentation, Library and Archives Infrastructures*, Paris, 23 - 27 Sept., 1974 (UNESCO: Paris, 1974). M. Cook, *Guidelines on Curriculum Development in Information Technology for Librarians, Documentalists and Archivists* (Paris: UNESCO, 1986).
 - M.H.Fishbein, *A Model Curriculum for the Education and Training of Archivists in Automation* (Paris: UNESCO, 1985).
- 6) Bakınız A. Debons ve arkadaşları, *Information Science: An Integrated View* (Boston: G.K. Hall, 1988), p. 23.
- 7) Bakınız Michael Cook, *Guidelines for Curriculum Development in Records Management and Administration of Archives* (yukarıdaki 5. not); Carol Couture, *Training Programmes in Records Management at the School of Librarianship and Information Science at the University of Montreal*; Terry Eastwood, "Nurturing Archival Education in Canada", *The American Archivist* 51 (Yaz 1988): 228- 251; ve UNESCO's *Harmonisation de la formation en bibliothéconomie en science del'information et an archivistique*.
- 8) M. Cook, *The Management of Information from Archives* (Londra: Gower, 1986), 9.
- 9) K. J. Mc Garry, "Curriculum Theory and Library and Information Science," *Education for Information* 8 (1987): 149.

- 10) T. Eastwood, "Nurturing Archival education in the University," *The American Archivist* 51 (1988): 247.
- 11) J. Rhoads, *The Role of Archives and Records Management in a National Information System: A RAMP Study* (Paris: UNESCO, 1989), 62.
- 12) M. Cook, *Guidelines for Curriculum Development in Records Management and Administration of Archives* (Paris: UNESCO, 1982)
- 13) T. Eastwood, "Nurturing" (10 numaralı müracaat kaynağı), 243.
- 14) K. J. McGarry, "Curriculum Theory" *Education for Information* 8 (1987): 148.
- 15) H. Goldhor, *An Introduction to Scientific Research in Librarianship*, Urbana: University of Illinois, Graduate School of Library Science, 1972.
- 16) W. Churchman, *The Design of Inquiring Systems: Basic Concepts of Systems and Organization* (New York: Basic Books, 1971).
- 17) J. Atherton, "Current Challenges in R. M.", *Records Management Society Bulletin* 15 (Temmuz 1986): 8.
- 18) T. Eastwood, "Nurturing" (10 numaralı müracaat kaynağı), 243.
- 19) J. Rhoads, *The Role of Archives and Records Management in National Information System: A RAMP Study* (Paris: UNESCO, 1989), 62.

Tercüme:
Neclâ OLSA

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

- *Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911-1921 tarihleri arasına ait 106 belge).* Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1982.-XII, 206 s. - (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın no: 1 - Gn. no. 060)
- *Osmanlı fermanları = Ottoman fermanı.* İstanbul : Seçil Ofset, 1992. - 208 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 2)
- *Osmanlı Devleti ile Kafkasya, Türkistan ve Kırım Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri (1687 - 1908 yılları arası).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992.- XLVII, 240, 197 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 3)
- *Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Türk Hanlıkları arasındaki münâsebetlere dâir arşiv belgeleri : Karabağ-Şuşa, Nahçıvan, Baktı, Gence, Şirvan, Şeki, Revan, Kuba, Hoy, I (1578-1914).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992.-XXVIII, 427 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 4)
- *Başbakanlık Osmanlı Arşivi rehberi.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992. - XXVI, 634 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 5)
- *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı çalışmalarında uyulacak imlâ usul ve esasları.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992.-VI, 153 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 6)
- *Bosna-Hersek ile ilgili arşiv belgeleri (1516 - 1919).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992.- XXVIII, 685 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 7)
- *Başbakanlık Osmanlı Arşivi tasnif talimatnamesi.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992.- XIII, 169 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 8)

CUMHURİYET ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
YAYINLARI

- *Devlet Arşiv Sitesi.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1977. - 11 s. ; 19 plâş.
- *Arşiv ve arşivcilik bibliyografyası (Türkçe ve yabancı dillerde yayınlanmış kaynaklar) / haz. İsmet Binark.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1979,— LXXIX, 285 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2-Gn. no. 042)

— Binark, İsmet. *Arşiv ve arşivcilik bilgileri*. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1980. - XXIV, 245 s. - (T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3-Gn. no. 049)

— *Başbakanlık Devlet Arşiv Sitesi "Cumhuriyet Arşivi"nin açılışı, 29 Ekim 1988*. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1989. - s. ; 24 plânş. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)

— *Kurumlararası Arşivcilik ve Dokümantasyon Semineri (2-27 Ekim 1989, Ankara)*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1989. 2 c. (190; 50 s.). - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü; yayın no. 5)

c.1 : *Arşiv tebliğleri*,

c.2 : *Dokümantasyon tebliğleri*.

— Kathpalia, Yash Pal. *Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu*/çev. Nihal Somer. - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 219 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6)

— Benoit, Gérard - Danièle Neirinck. *Endüstriyel ve tropikal ülkelerin arşiv binalarında en ekonomik korunma metod ve vasıtaları* / çev. Nihal Somer. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1990. - IX, 59 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 8)

— Roper, Michael. *Arşiv ve belge yönetimi ile ilgili millî standartlar rehberi - RAMP çalışması* / çev. Neclâ İlemin. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 87 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 9)

— Cook, Michael. *Arşiv otomasyonuna giriş - bir RAMP çalışması* / çev. Neclâ İlemin. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVI, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 10)

- Binark, İsmet. *Cumhuriyet döneminde arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar ve Cumhuriyet Arşivi*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 46 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 11)
- Delmas, B. *Arşivler* / çev. Nihal Somer. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XIV, 136 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 12)
- Rhoads, B. James. *Millî enformasyon sistemlerinde arşiv ve belge yönetiminin rolü - bir RAMP çalışması* / çev. Gül Atay. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - IX, 81 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 13)
- Binark, İsmet. *Türk arşivlerinin kısa tarihçesi, önem ve değeri, arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda yapılmış çalışmalar*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - 17 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı; yayın no. 14)
- 25 - 26 Eylül 1991 tarihlerinde Belgrad'da toplanan "Balkan Ülkeleri Millî Arşiv Direktörleri Toplantısı"na sunulan tebliğdir. Türkçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır.
- Milletlerarası Arşiv Kongresi (12.: 1992: Montreal). *XII. Milletlerarası Arşiv Kongresi, 6 - 11 Eylül 1992, Montreal*. - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992.-VII, 45 s.- (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı; yayın nu. 15)

DOKÜMANTASYON DAİRE BAŞKANLIĞI YAYINLARI

- *Enformasyon Bülteni* (İki aylık). - Mayıs 1989-...
- İlk dört sayı "Duyuru Bülteni" adı ile yayınlanmıştır.*
- *Basında Körfez Savaşı sonrası gelişmeler* (bibliyografik tarama). Ankara, 1990-.... (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 1/16)
- 1 - 10. sayılar "Basında Körfez Bunalımı" adı ile yayınlanmıştır.*

— *Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası (1957 - 1990) = Turkey - European Community bibliography (1957 - 1990).* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1990. - XLVII, 837 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 2)

— *Basında Dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1990.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1991. - XVIII, 222 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 3)

— *Basında Dış Türkler - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 31 Aralık 1991.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. XVIII, 229 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 4)

— *Türkiye dışındaki Türkler bibliyografyası = A Bibliography of Turks out of Turkey.* - Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1992. - 2 c. (LXV, 1379 s.). (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 5)

c.1 : Genel / Altay - Sibiry Türkleri / Batı Türkleri,

c.2 : Doğu Avrupa Türkleri / Türkistan Türkleri.

— *İç ve dış basında Karabağ Olayları I - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Ocak - 30 Nisan 1992.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VI, 88 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın no. 6/1)

— *İç ve dış basında Karabağ Olayları II - bibliyografya - (makale, yorum ve haberler): 1 Mayıs - 30 Haziran 1992.* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - VII + 75 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı; yayın nu. 6/2)

— *Türkiye - Avrupa Topluluğu bibliyografyası II (1990-1992) = Turkey European Community bibliography II (1990-1992).* - Ankara : Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1992. - XXXIII, 150 s. - (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı; yayın nu : 7)